

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Stina Ljunggren

Allemansrätten

En studie om allemansrättens plats i 2000-talets
svenska rättssamhälle

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT 2025

Innehåll

Summary	3
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar	7
1 Introduktion	1
1.1 Introduktion till ämnet.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Avgränsningar	3
1.4 Metod och material.....	4
1.5 Forskningsläget.....	9
1.6 Uppsatsens disposition	10
2 Utredning	11
2.1 Allemansrättens framväxt i Sverige	11
2.2 Allemansrätten enligt gällande rätt.....	17
2.3 Sedvana och sedvanerätt.....	20
2.4 Äganderätt till fast egendom enligt gällande rätt	22
3 Enkätundersökning – aktörers syn på allemansrätten.....	28
4 Hur påverkas enskilda markägare av allemansrätten?.....	33
5 Allemansrätt i Norden.....	37
5.1 Allemansrätten i Finland	37
5.2 ”Allemansrätten” i Danmark	39
6 Är allemansrättens inskränkningar i bestämmanderätt över mark proportionerlig?.....	41
6.1 Proportionalitet enligt EKMR	41
6.2 Proportionalitet enligt miljöbalken.....	45
6.3 Proportionalitet enligt svenska allmänna rättsprinciper	46
6.4 Sammanfattning.....	47
7 Bör allemansrätten regleras i lag i större utsträckning?.....	49
8 Avslutande reflektioner	54
9 Bilaga 1, Enkätsvaren	60
10 Källförteckning	64

Summary

The common (legal) right of access to private land, "allmansrätten", is an established privilege that concerns most of Sweden's territory and applies to anyone living in or staying in the country. The material content of the right can only partially be recognized in the legislation and then almost exclusively *e contrario*. Instead, the common legal right of access to private land is mainly based on societal custom. The fact that there are differences in the interpretations of the common legal right of access to private land, causes conflicts of interest. Therefore, the main purpose of the thesis is to investigate how private landowners are affected by the common legal right of access to private land, along with how the right has developed historically and what rights are in force today. The thesis also aims to examine if the common legal right of access to private land in respect of the private landowner's interests is proportionate, as well as if it would be desirable to more comprehensively regulate the right to roam in Swedish legislation.

The research questions addressed in the thesis are as follows: How has the right to roam developed in the Swedish legal system? What is the current legal position of the right to roam in the Swedish legal system? How does the right to roam affect individual private landowners? What are the current legal arrangements regarding the corresponding rights to the common legal right of access to private land in the legal systems of Finland and Denmark respectively? Is the common legal right of access to private land proportionate in relation to the restrictions it imposes on landowners' control over their property in Swedish society? Should the common legal right of access to private land be more comprehensively regulated in Swedish law?

To understand how the right to roam is perceived by Swedish organisations, affected by it in various ways, a survey was conducted. The answers to the survey have been used to answer the research questions of the thesis. The methods used to answer the thesis's research questions and purpose were the legal-dogmatic method, the legal-analytical method, the legal-historical method, and the comparative method.

The conclusions drawn from the thesis's investigation are that the common legal right of access to private land, due to its legal design and content, may be disproportionate for individual landowners in certain cases. However, it is difficult to determine whether the common legal right of access to private land as such is disproportionate, as individual landowners are likely to have different interests that must be weighed against the public interest. It has also been established that the common legal right of access to private land would benefit from being further regulated in law, with inspiration potentially taken from Danish and Finnish legislation. Finally, the investigation concludes that the right to roam can no longer strictly be considered a matter of private law. Due to the public authorities' clear interests in, and goals for, the right to

roam, as well as the National environmental protection agency's (Naturvårdsverket) authoritative way of advising on issues related to it, the state cannot deny responsibility. This allows for a proportionality assessment under both the European Court of Human Rights and general Swedish legal principles, as well as the possibility of compensation to landowners when the common legal right of access to private land is violated and the land is damaged.

Sammanfattning

Allemansrätten är en rättighet med gamla anor som omfattar stor del av Sveriges yta och tillfaller alla som bor i och vistas i Sverige. Rättighetens materiella innehåll kan endast delvis utläsas ur lag och då närmast uteslutande motsatsvis ur lagbestämmelser. Istället har allemansrätten sin lagliga grund i sedvana. Att det inte alltid står klart vilka rättigheter till annans mark allemansrätten ger, skapar ibland intressekonflikter. Grundat på detta är uppsatsens huvudsakliga syfte att undersöka hur enskilda markägare påverkas av allemansrätten. Ett annat syfte är att undersöka hur allemansrätten har utvecklats historiskt och vad som är gällande rätt idag. Uppsatsen syftar även till att undersöka om allemansrätten i förhållande till markägarnas intressen är proportionerlig samt om det vore önskvärt att reglera allemansrätten i lag i större utsträckning.

De frågeställningar som uppsatsen besvarar är: Hur har allemansrätten utvecklats i det svenska rättssystemet? Vad är gällande rätt i det svenska rättssystemet avseende allemansrätten? Hur påverkar allemansrätten enskilda markägare? Hur ser allemansrätten ut i, och hur hanteras den i, Finlands respektive Danmarks rättssystem? Är allemansrätten proportionerlig i förhållande till markägarnas inskränkningar av bestämmanderätt över sin mark i det svenska rättssamhället? Bör allemansrätten regleras i lag i större utsträckning i svensk rätt?

För att få en förståelse för hur allemansrättens faktiska uppfattas av aktörer som på olika sätt påverkas av allemansrätten, genomfördes en enkätundersökning. Undersökningens svar har använts för att besvara frågeställningarna. De metoder som använts för att besvara uppsatsens frågeställningar och syfte är den rättsdogmatiska metoden, den rättsanalytiska metoden, den rättshistoriska metoden samt den komparativa metoden.

De slutsatser jag kommit fram till är att allemansrätten, till följd av sin rättsliga utformning och innehåll, kan vara oproportionerlig i förhållande till enskilda markägare i vissa fall. Dock är det svårt att fastställa om allemansrätten som sådan är oproportionerlig då enskilda markägare lär ha olika intressen som vägs mot de allmänna. Det har även konstaterats att det skulle vara önskvärt att i större utsträckning reglera allemansrätten i lag. Vid författandet av regleringen kan inspiration hämtas från dansk och finsk lagstiftning. Slutligen har utredningen kommit fram till att allemansrätten inte längre strikt kan anses vara civilrättslig. På grund av det allmännas tydliga intressen i och mål med allemansrätten samt Naturvårdsverkets sätt att med auktoritet vägleda vid allemansrättsliga frågor, kan det allmänna inte friskriva sig från ansvar. Detta möjliggör en proportionalitetsbedömning både enligt EKMR och allmänna svenska rättsgrundsatser samt möjlighet till ersättning till markägare när allemansrätten överträds och de lider skada.

Förord

För några år sedan befann jag mig under midsommar i min hembygd, och hjälptes tillsammans med bygdens folk åt att klä årets midsommarstång. När blommor vävdes in i kransarna kom jag och en av de andra deltagarna att tala om allemansrätten och hur fantastiskt det var att vi alla fick möjlighet att ta del av det småländska höglandets natur oavsett var vi kom ifrån och om man ägde just småländsk skog eller inte. Min samtalspartner konstaterade att det hon uppskattade mest var att få hugga sin egen julgran till jul i skogen. Även jag kan räkna mig till dem som uppskattar denna tradition, och då hon var nyinflyttad frågade jag nyfiket vilken av skogsfastigheterna hon förvärvat. Ingen, svarade hon glatt till min förvåning, och förklarade att hon och hennes man hade skapat en tradition av att innan jul smyga ut i närmaste skog och ta med sig en lämplig gran hem. Senast hade de mött en bil på väg hem från sin räd och tvingats slänga granen i diket för att inte bli tagna på bar gärning. Tydligen, berättade hon, är markägaren en rätt vresig typ, så vi ville helst inte bli ertappade. Säger du det, sa jag och tänkte för mitt stilla inre, vem hade inte blivit vresig av att få sina träd stulna och utsättas för skadegörelsebrottet åverkan. Jag hade inte hjärta att upplysa personen, som till yttermeravisso till yrket var präst, om det sjunde budordet som förbjuder henne att stjäla, och att detta inte heller tillåts av allemansrätten.

Ur detta samtal uppkom ämnet till min uppsats. Jag vill med uppsatsen undersöka allemansrättens legitimitet i det svenska rättssamhället. Är rätten som tillfaller var och en och påverkar alla enskilda markägares bestämmanderätt över sin mark proportionerlig? Behövs mer lagreglering av rättigheten? Detta utgör grunden för mitt examensarbete, som kommer behandla allemansrättens historia, framväxt och påverkan av markägares bestämmanderätt över sin mark.

Jag vill tacka min handledare Per Nilsén för ovärderligt stöd och en alltid lika brinnande entusiasm för ämnet. Så roligt det är att skriva när man får draghjälp av en likasinnad.

Jag vill även tacka de som tagit sig tid att svara på uppsatsens enkät. Era svar har hjälpt mig få en djupare förståelse för hur allemansrätten uppfattas i samhället och av de som berörs av den varje dag.

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till min familj som inte bara diskuterat detta spännande ämne med mig och kommit med glada tillrop under skrivandets gång, utan även var de första som läste uppsatsen.

Vollsjö December 2025

Stina Ljunggren

Förkortningar

BrB

EKMR

JB

KöpL

MB

RF

Brottsbalk (SFS 1962:700)

Europeiska konventionen om
skydd för de mänskliga rättighet-
erna

Jordabalken (SFS 1970:994)

Köplagen (SFS 1990:931)

Miljöbalk (1998:808)

Regeringsformen (SFS 1974:152)

1 Introduktion

1.1 Introduktion till ämnet

Knappt 48% av Sveriges produktiva skogsmark ägs av enskilda ägare¹, det vill säga 11,3 miljoner hektar.² Till detta kommer enskilt ägd jordbruksmark och övrig mark som ägs av enskilda. På stora delar av denna mark har alla som befinner sig i Sverige rätt att vistas, uppehålla sig och tillägna sig vissa naturprodukter. Detta i enlighet med allemansrätten.³ Allemansrätten brukar beskrivas som en unik svensk företeelse och har valts in i den svenska kulturkanonen då allemansrätten i sig menas känneteckna den svenska rättsskulturen.⁴ Denna beskrivning är dock inte rättvisande, motsvarigheter till allemansrätt finns exempelvis i alla våra nordiska grannländer men i olika utformning och lagstiftningsgrad. Allemansrätten är inte en bestämd rättighet utan snarare en samling föränderliga rättigheter, eller intrång i äganderätten av mark.⁵

Allemansrätten innehåller i sin kärna rättigheter för alla som befinner sig i Sverige att färdas över och vistas på annans mark, så länge hemfridszonen inte kränks eller vistelse eller färd sker olovligt utanför väg, på tomt, plantering eller över någon annan mark som kan skadas av detta. Hemfridszonen kan beskrivas som det område på vilket man inte kan vistas utan att störa fastighetens ägare i sitt hem. Det kan exempelvis avgränsas med ett staket eller en häck runt tomten, hemfridszonens storlek kan variera.⁶ Man får även färdas på vatten och bada från bryggor och stränder. Allemansrätten tillåter även att vilt växande bär, svamp och blommor plockas. En huvudprincip inom allemansrätten är att man inte får störa eller förstöra under utövandet av allemansrätten.

Det finns i det närmsta inga möjligheter för markägare att hindra människor ifrån att beträda och nyttja deras mark genom allemansrätten. Vidare finns inte heller någon möjlighet att avsäga sig allmänhetens rätt till marken genom allemansrätten. Därtill är möjligheterna få för den enskilde att söka kompensation eller upprättelse när allemansrätten överträds och markägaren lider

¹Med enskilda ägare menas privatpersoner, dödsbon och bolag som inte är aktiebolag.

Se Skogsstyrelsen, (2024), ”Statistik om fastigheter och ägare” <https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/fastighets--och-agarstruktur/> (besökt 2025-12-27).

² Se Skogsstyrelsen, (2024), ”Statistik om fastigheter och ägare” <https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/fastighets--och-agarstruktur/> (besökt 2025-12-27).

³ Se Bengtsson (2023) s. 7 & s. 54.

⁴ Se SOU 2025:92 s. 192.

⁵ Jfr med 2 kap. 15 § Regeringsformen (SFS 1974:152) samt att allemansrätten omfattar skilda och spridda rättigheter som att plocka bär, vistas i naturen eller campa.

⁶ Se Bengtsson (2023) s. 15ff.

skada, genom att marken skadas eller på annat sätt nyttjas utöver vad en markägare måste tåla.

Delar av allemansrätten är av gamla anor, exempelvis fanns redan i äldre västgötalagen förbud mot att färdas med vagnar på annans sådd, eller tillgodogöra sig vissa naturprodukter såsom träd och ekollon.⁷ Många delar av den allemansrätt vi känner idag har uppkommit långt senare, så även begreppet allemansrätt. Det som utmärker allemansrätten som rättsinstitut är att den anses grunda sig på sedvana.⁸ Innebärande att den inte vilar på stiftad lag som grund utan en allmän landsgemensam uppfattning om vad som är tillåtet, vilket människor agerar efter och förväntar sig att andra också gör. I dagens rättsamhälle definieras allemansrätten bristfälligt av flera spridda lagar.⁹ I regeringsformen och miljöbalken finns även stadganden om att allemansrätten finns och att alla har rätt att nyttja den, även om lagrummen inte identifierar vad allemansrätten innehåller materiellt.¹⁰ Naturvårdsverket är en ledande aktör i att informera om vad allemansrätten betyder och innehåller.¹¹

Allemansrätten släpper in gemene man i kärnan av enskilda fastighetsägars verksamhet, livsprojekt eller familjegårdar. Allemansrätten kan innebära svårigheter att bedriva verksamheten på fastigheten, antingen genom att allemansrätten överträds och människor tar sig större friheter än de är berättigade till, eller genom den stora mängd människor som besöker fastigheten. Detta kan bero på allemansrättens rättsliga utformning med svag anknytning till lag, som i sig är oorganiserad och svårtillgänglig. Detta har utgjort grunden till min uppsats som kommer analysera om allemansrätten är proportionerlig ur fastighetsägens synvinkel och om det vore önskvärt att reglera allemansrätten i lag i större utsträckning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att fastställa allemansrättens juridiska framväxt, position och idag gällande rätt i det svenska rättssamhället. Uppsatsen syftar även till att undersöka hur den svenska allemansrätten påverkar enskilda fastighetsägare, samt om denna inverkan är proportionerlig. I uppsatsen strävar jag efter att utröna den faktiska effekten av allemansrätten, genom att inhämta enkätsvar från aktörer som berörs av allemansrätten. Syftet är därmed inte att endast redovisa den teoretiska påverkan som går att utläsa ur lagtext eller myndigheters vägledning gällande allemansrätten. Avslutningsvis syftar uppsatsen till att utreda om det vore lämpligt att reglera allemansrätten i lag i större

⁷ Se Holmbäck och Wessén (1979) s. 183 & s. 192.

⁸ Se exempelvis Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Svenning s. 149; Bengtsson (2023) s. 8 f.; Åslund (2008) s. 41.

⁹ Se Bengtsson (1985) s. 425.

¹⁰ Se 2 kap. 15 § Regeringsformen (SFS 1974:152) samt 7 kap. 1 § miljöbalken (SFS 1998:808).

¹¹ Naturvårdsverket (2024) ”Vem gör vad inom arbetet med allemansrätten?” <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/vem-gor-vad-inom-allemansratten/> (besökt 2025-12-27).

utsträckning. Detta givet omfattningen människor som påverkas av den, dess säregna rättsliga grund i sedvana samt liknande rättsordningars hantering av frågan.

Frågorna som kommer besvaras i uppsatsen är följande:

- Hur har allemansrätten utvecklats i det svenska rättssystemet?
- Vad är gällande rätt i det svenska rättssystemet avseende allemansrätten?
- Hur påverkar allemansrätten enskilda markägare?
- Hur ser allemansrätten ut i, och hur hanteras den, i Finlands respektive Danmarks rättssystem?
- Är allemansrätten proportionerlig i förhållande till markägarnas inskränkningar av bestämmanderätt över sin mark i det svenska rätts-samhället?
- Bör allemansrätten regleras i lag i större utsträckning?

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis kan konstateras att de markägare som kommer behandlas i uppsatsen är de enskilda, således inte de offentliga. Detta då jag finner det mindre relevant att undersöka det offentliga ägande, då det offentliga fastighetsägandet har andra motiv och intressen än det enskilda. Det offentliga har dessutom en faktisk möjlighet att påverka de rättsliga bestämmelser som omgärdar deras ägande, vilket de enskilda markägarna inte har i samma utsträckning. Övriga ägare av mark kommer inte behandlas till följd av att uppsatsens tidsram och omfång inte tillåter det.

Vid bedömningen av allemansrättens proportionalitet och om det vore lämpligt att införa mer omfattande lagstiftning gällande allemansrätten, görs bedömningen utifrån de enskilda markägarnas intressen samt de allmänna intressena. Särskilda prövningar kommer inte göras där friluftsutövare, lokalbefolkningen eller naturen som sådan vägs in. Avgränsningen har gjorts då uppsatsens tidsram och omfång inte tillåter en så omfattande undersökning.

I syfte att kunna utreda om allemansrätten bör regleras i större utsträckning i lag har komparationer med Finlands och Danmarks rättsliga hantering av deras motsvarighet till allemansrätten redovisats. Danmark valdes som rättssystem att jämföra med, då de har en restriktiv reglering av allmänhetens tillgång och nyttjande av naturen. Danmark valdes även då deras reglering helt

baserar sig på lagtext och inte sedvana. Finlands rättssystem valdes då det är mer tillåtande gällande allmänhetens nyttjande och vistelse i naturen. Deras rättssystem är även intressant då Finlands allemansrätt är mycket lik den svenska, dock med skillnaden att den är helt baserad på lagstiftning och inte sedvana. Avslutningsvis delar det finska respektive svenska rättssystemet historia, varför skillnader i finsk utformning och hantering av rättsinstiut är intressanta när den svenska motsvarigheten studeras. Jag har gjort bedömningen att studerande av fler rättssystem inte skulle tillföra nämnvärt värde till uppsatsen. Vidare tillät inte uppsatsens tidsram och omfattning studier av andra rättssystem.

Uppsatsens frågeställningar kommer inte bedömas utifrån Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, undantaget redovisningen av gällande rätt avseende äganderätt. Detta då denna endast blir tillämplig när unionsrätt tillämpas, vilken inte omfattar allemansrätten eller något sådant liknande rättsinstiut.¹²

Miljöbalkens reglering av verksamhetsutövares skyldigheter till hänsyn enligt kap. 2 och samråd enligt 12 kap. 6 § kommer inte att behandlas i uppsatsen. Detta då uppsatsen tidsram och omfattning inte tillåter det.

Uppsatsen aktualiserar flera grundläggande rättsteoretiska frågor, såsom exempelvis fång av bär och svamp samt om sedvana kan omfatta ett helt land. Dessa frågeställningar presenteras i uppsatsens avslutande avsnitt 8. På grund av uppsatsens tidsram och omfång kan frågeställningarna tyvärr inte utredas närmare.

1.4 Metod och material

Uppsatsens metod valdes genom beaktande av dess rättsområde, det material som beskriver det samt de aktuella frågeställningar. Detta ledde till att den rättsdogmatiska metoden, den rättsanalytiska metoden, den rättshistoriska metoden samt den komparativa metoden valdes. Den rättsdogmatiska metoden har använts för att fastställa gällande rätt. Den är lämplig då dess syfte är att systematisera gällande rätt. Systematiseringen grundar sig på auktoritativa rättskällor. Under utredning av gällande rätt har källor såsom lagtext, förarbeten, rättsdogmatiskt orienterad litteratur samt praxis systematiskt studerats.¹³ Även andra källor har studerats som traditionellt sett inte skulle anses vara rättsdogmatiskt orienterad litteratur. Exempelvis information från myndigheters hemsidor samt litteratur utgivna av andra än jurister eller myndigheter. Givet allemansrättens rättsliga ursprung och utformning har jag ansett detta nödvändigt för att undersöka vad människor upplever gälla till följd av

¹² Se art. 51 Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

¹³ Se Kleineman (2025) s. 25f.; Se även Sandgren (2016) s. 723 f.; jfr Gunnarsson och Svensson (2023) s. 102 ff.

allmansrätten. Utredningens utvidgande till mer icke traditionella källor har möjliggjort att uppsatsen fått ett adekvat underlag.

Den rättsanalytiska metoden har använts främst för att besvara frågeställningen om allmansrätten skulle gynnas av lagstiftning i större utsträckning, då den tillåter ett rättsutvecklande perspektiv.¹⁴ Metoden har tillämpats för att granska den gällande rätten och rättsläget. Den rättsanalytiska metoden har gett de källor som inte kan anses som rättsdogmatiska en plats i utredningen, vilket jag bedömt väsentligt för att få ett rättvisande resultat.¹⁵ Den historiska redovisningen av allmansrättens framväxt har varit grundläggande för att en analys enligt den rättsanalytiska metoden ska ha kunnat genomföras med adekvat underlag.¹⁶

För att utreda allmansrättens framväxt har den rättshistoriska metoden använts. Som Baker påpekar finns flera tillvägagångssätt för en historisk juridisk metod, jag har tillämpat den andra metoden han redovisar. Nämligen den där en grundläggande fråga ställs om juridik eller samhället och svar på frågan eftersöks.¹⁷ Jag har sökt svar på frågan hur allmansrätten har växt fram i det svenska rättssamhället i lagtext, förarbeten, praxis, doktrin samt annan litteratur. Allmansrättens historia har omskrivits tidigare i doktrin, dock har författare utelämnat vissa detaljer som jag anser relevanta, vilka andra författare inkluderat i sin redovisning. Jag har därför funnit stor nytta i att sammanställa en mer omfattande historisk redovisning av allmansrättens framväxt.

Den komparativa juridiska metoden har använts då Danmarks och Finlands reglering av allmansrätten jämförts med den svenska, vilket kan anses vara en del av den rättsdogmatiska metoden.¹⁸ Metoden är vidare än att bara beskriva utländsk rätt, istället syftar den till att jämföra olika rättssystem, dess likheter och skillnader.¹⁹ Jag har således först redogjort med hjälp av den rättsdogmatiska metoden för respektive lands reglering av motsvarigheten till den svenska allmansrätten, för att sedan jämföra rättsordningarnas innehåll och utformning. De resultat som framkom ur den komparativa juridiska metoden har varit användbara vid de rättsanalytiska undersökningarna av om allmansrätten är i behov av utökad lagreglering i den svenska rätten. Resultaten har använts för att identifiera olika lösningar gällande reglering av allmansrättens lämplighet.²⁰

För att få en förståelse för hur allmansrätten uppfattades i samhället skickade jag ut en enkät till aktörer som på olika sätt påverkas av allmansrätten. Antingen genom att deras medlemmar upplåter mark till allmansrätten, genom

¹⁴ Jfr Sandgren (2016) s. 726.

¹⁵ Sandgren (2016) s. 724 f.

¹⁶ Sandgren (2016) s. 725.

¹⁷ Baker (2012) s. 7 f.

¹⁸ Kleinman (2025) s. 50f.

¹⁹ Valguarnera (2025) s. 230.

²⁰ Jfr Sandgren (2016) s. 726.

att deras medlemmar utnyttjar allemansrätten i sin verksamhet eller genom att deras medlemmar i sin verksamhet kan påverkas av nyttjande av allemansrätten. De tillfrågade aktörerna valdes baserat på att de på olika sätt kommer i kontakt med allemansrätten i sin verksamhet samt att de är större organisatoriska verksamheter. Aktörerna ansågs vara större om de antingen hade nationellt omspannande verksamhet, alternativt en verksamhet med mindre geografisk räckvidd men med fler medlemmar inom sitt verksamhetsområde. Den 3 oktober 2025 skickades enkäten ut till 20 aktörer, sex av dessa har återkopplat och fem av dem har svarat på enkätensfrågor. Dessa fem är Jägarernas riksförbund, Mellanskog, Södra skogsägarna, Svenska turistföreningen och Sportfiskarna. De är således både representanter för friluftslivet, näringslivet och markägarna. De frågor aktörerna ombads besvara är följande:

- Vad anser ni ingår i allemansrätten i stora drag?
- Upplever ni att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten? Exempelvis olika uppfattningar om vad allemansrätten innebär? I så fall vilka?
- Vad är er inställning till dessa intressekonflikter? Försvårar det exempelvis era medlemmars nyttjande av mark?
- I både Finland och Norge är deras version av allemansrätten lagstiftad, till skillnad från Sveriges. Hur skulle ni ställa er till att Sverige inför en lag som reglerar allemansrätten?

De tillfrågade aktörerna ombads skicka sina svar senast den 31 oktober 2025.

Då allemansrätten inte regleras i en samlad lagstiftning har ett stort antal lagar använts i uppsatsen, både nu gällande och sådana som tagits ur bruk. Lagtexten som använts i arbetet är Äldre västgötalagen, Yngre västgötalagen, Magnus Erikssons landslag, 1734 års lag, Lag 25 juni 1909 ang. naturminnesmärkens fredande, Lag 25 juni 1909 ang. nationalparker, Semesterlag (SFS 1938:287), Strandlagen (SFS 1952:382), Naturskyddslagen (SFS 1952:688), Brottsbalken (SFS 1962:700), vidare BrB, Naturvårdslag 1964 (SFS 1964:822), Fastighetsbildningslag (1970:988), Jordabalken (SFS 1970:994), vidare JB, Väglagen (SFS 1971:948), Skadeståndslagen (SFS 1972:207), Expropriationslagen (SFS 1972:719), Regeringsformen (SFS 1974:152), i det följande RF, Särskilda bestämmelser till skydd för naturmiljön Lag (SFS 1974:1025), Terrängkörningslag (1975:1313) Jordförvärvslagen (SFS 1979:230), Skogsvårdslagen (SFS 1979:429), Lag (1985:206) om viten, Naturrekurslagen (1987:12), Jaktlagen (SFS 1987:259), Kulturmiljölagen (SFS 1988:950), Köplagen (SFS 1990:931), vidare KöpL, Miljöbalken (SFS 1998:808) i det följande MB, Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter samt Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter, vidare EKMR.

Dansk och Finsk lagtext har också inhämtats och analyserats i arbetet. Gällande dansk lagstiftning har Naturskyddslagen (Naturbeskyttelseoven) använts. För inhämtande av information om den finska allemansrätten har 731/1999 Finlands grundlag, 39/1889 Strafflagen, 587/2011 Vattenlagen, 9/2023 Naturvårdslag, 1710/1995 Terrängtrafiklagen, 379/2011 Räddningslag, 646/2011 Avfallslag samt 615/1993 Jaktlag använts.

De förordningar som använts i uppsatsen är följande, Lagfartsförordningen (1971:616), Trafikförordningen (1998:1276) samt Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

Förarbeten har studerats för att inhämta information om allemansrätten och motiven till lagstiftningen därom. De offentliga utredningar som har använts är följande; Lagberedningens förslag till jordabalk. III, 1909, SOU 1938:45 Betänkande med förslag angående reglering av strandbebyggelsen m. m, SOU 1940:12 Betänkande med utredning och förslag angående inrättande av fritidsreservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning, SOU 1960:25 Lagberedningens förslag till jordabalk m. m, SOU 1962:36 Naturen och samhället, SOU 1971:75 Hushållning med mark och vatten: inventeringar, planöversväganden om vissa naturresurser, former för fortlöpande fysisk riksplanering, lagstiftning : rapport 1971, SOU 1999:25 Samerna - ett ursprungsfolk i Sverige. Frågan om Sveriges anslutning till ILO:s konvention nr 169, SOU 2015:108 Strandskyddet i praktiken samt SOU 2025:92 En kulturkanon för Sverige.

De propositioner som använts är Regeringens proposition 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor, Prop. 1997/98:45 Miljöbalk samt Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition N:o 102 1909. Den motion som använts i arbetet är Motion 1936:165, andra kammaren. Även Regeringens skrivelse 2012/13:51 Mål för friluftslivspolitiken har studerats.

För att besvara uppsatsens frågeställningar och syfte har domstolspraxis använts. De rättsfall som studerats är NJA 1964 B 27 där personer dömdes till egenmäktigt förfarande då de beträtt ett område utan att avlägga avgift till markägaren, trots att detta avkrävts dem. Detta ingick inte i allemansrättens friheter. NJA 1986 s. 637 (Vitlaven) som fastställer att 12 kap. 2 a § BrB inte är uttömmande samt att vitlav inte får plockas utan markägares tillstånd om det inte är i ringa omfattning. Detta då vitlaven lätt kan skövlas och ge en avsevärd ekonomisk vinning. NJA 1996 s. 495 (Forsränningsfallet) som fastslår att allemansrätten kan nyttjas i kommersiellt syfte samt att allemansrätten tillfaller var och en enskilt men att inget hindrar att den används kollektivt. Prejudikatet fastställer även att allemansrätten inte får nyttjas så att markägare eller annan rättighetsinnehavare orsakas nämnvärd skada eller olägenhet när allemansrätten nyttjas av enskilda. Nyttjas allemansrätten kollektivt får påtaglig skada eller olägenhet inte orsakas. NJA 2011 s. 109

(Nordmalingsdomen) som i en samerättslig kontext bland annat behandlar frågor om hävd och hur sedvana uppkommer. Rättsfallens prejudikatvärde är relevant för granskningen varför de valts ut som underlag.

Som grund till arbetet har doktrin och annan litteratur lagts. Ett framträdande namn bland författarna är Bertil Bengtsson, han har skrivit flera böcker och artiklar om allemansrätten, dels under eget namn, dels för Naturvårdsverket. Bengtssons bok ”Allemansrätten – vad säger lagen” har lästs för att inhämta en grundläggande förståelse för ämnet.²¹ Andra framstående författare på allemansrättens område är Sandell, Svenning, Ahlström samt Åslund. Doktrin på äganderättens område har främst inhämtats från Bäckström, Bergström, Michanek, Ekbäck, Sjödin, Norell och Kalbro. Den doktrin avseende sedvana som inhämtats för uppsatsens utredning har främst författats av Arvidsson, Hellner, Strömholm, Lyles, Valguarnera samt Lerberg.

Som nämnts ovan är inte all litteratur som ligger till grund för arbetet doktrin, forskning eller arbeten skrivna för jurister. Viss litteratur är författad av andra än personer med juridisk bakgrund eller är riktad till samhället snarare än till jurister. En sådan bok som varit viktig för att sätta allemansrätten och dess ursprung i perspektiv är Wiktorssons ”Den grundlagsskyddade myten”, som ifrågasätter allemansrättens traditionellt accepterade ursprung och auktoritet.²² Annan litteratur som är riktad till allmänheten som rådgivande litteratur är exempelvis ”Allemansrätten i Skånes natur” av Skånes naturvårdsförbund, ”Gården och allemansrätten” av Bonde och Teljer samt ”Allemansrätt och friluftsvett” av Ahlström.²³ Sådan litteratur har en vägledande karaktär som ska hjälpa samhället eller markägare att förstå hur de ska förhålla sig till allemansrätten. Att veta hur allemansrätten uppfattas i samhället har varit viktigt för mitt arbete. Detta då bedömningen av om allemansrätten är proportionerlig respektive behöver lagstiftning i större utsträckning, mest rättvisande kan göras med utgångspunkt i hur allemansrätten faktiskt påverkar markägare. Detta tillskillnad från hur markägare kan förväntas påverkas i teorin, baserat på vad lagen och praxis föreskriver. Av samma anledning har information från Naturvårdsverket och andra statliga myndigheter inhämtats. Naturvårdsverket har nationellt samordnings- och vägledningsansvar för allemansrätten.²⁴

Min uppfattning är att gemene man inte läser in alla utspridda paragrafer i svensk lag om denne vill utreda vad man har rätt till enligt allemansrätten. Istället söker man på internet efter detta och då kommer ofta Naturvårdsverket upp som en tidig träff. Sättet allemansrätten kommuniceras av

²¹ Bengtsson (2023).

²² Wiktorsson (1996).

²³ Cavalin (1991); Bonde och Teljer (1994); Ahlström (1982).

²⁴ Se Naturvårdsverket (2024) ”Vem gör vad inom allemansrätten?” <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/vem-gor-vad-inom-allemansratten/> (besökt 2025-12-27). Jfr Förordning 2012:989 3§ och Regeringens 2012/13:51 Mål för friluftslivspolitik.

Naturvårdsverket ger information en känsla av auktoritet, påminnande om lagtext. Detta trots att delar av allemansrätten baseras på sedvana. Den som läser informationen kan lätt få intrycket av att Naturvårdsverkets vägledning är redovisning av lag. Naturvårdsverket skiljer inte heller i sin information på vilka rättigheter som baseras på lag och vilka som baseras på sedvana. Av denna anledning ser jag stor nytta i att beakta Naturvårdsverkets information, då de dels undersöker och samlar in allmänhetens uppfattning om allemansrätten, dels då jag är av uppfattningen att deras information om allemansrätten påverkar hur många utnyttjar den.

Likväl ser jag det som en brist i mitt material att många källor kommer från Naturvårdsverket. Utöver Naturvårdsverkets hemsidor står de bakom viss litteratur som exempelvis Bengtsson och Sandell författat. Det är inte i sig nödvändigtvis en brist att flera källor kommer från staten, dock kan det påverka antalet infallsvinklar som tillförs arbetet. Representanter för den svenska staten ger ett intryck av att finna allemansrätten viktig och skyddsvärd, detta görs tydligt bland annat genom att allemansrätten är ett friluftsmål samt att den förts in i kulturkanon.²⁵ Dock har jag analyserat många källor som svenska staten inte publicerat eller författat, varför jag tillsammans med mina egna resonemang anser att jag har grundat arbetet på en tillfredställande mängd och tillräckligt diversifierade källor.

Grundat på samma resonemang som med Naturvårdsverket har en del av informationen om den finska allemansrätten inhämtats från det finska Miljöministeriet, förutom ifrån lagtext. Då den finska allemansrätten enbart grundas på finsk lagstiftning legitimerar myndighetens hemsida dess trovärdighet och det finns god grund att tro att uppfattningen om allemansrätten i enlighet med informationen på hemsidan är vida spridd. Dansk lagstiftning har inhämtats direkt från dansk lag. Dock är den danska lagstiftningen rörande allemansrättens motsvarighet kompakt och samlad i en lag, varför jag ser det som mer troligt att allmänheten lättare kan ta till sig den lagstiftningen.

1.5 Forskningsläget

Vad allemansrätten är och vilka rättigheter den innebär har intresserat många författare genom åren. Bland de mest framträdande är Bertil Bengtsson som utgivit både uppsatser, böcker i eget namn och böcker för Naturvårdsverket. Andra viktiga författare är Klas Sandell, Adolf Åström, Åsa Åslund och Margaretha Svenning. Många böcker har karaktären av rådgivande litteratur för dem som berörs av allemansrätten, andra har en mer utredande karaktär. Den undersökning jag har saknat i dessa rådgivande böcker, forskningsprojekt och andra redovisningar är den om huruvida dagens allemansrätt står i proportionellt förhållande till den bestämmanderätt till sin fastighet som markägare förlorar till följd av sagda rätt. Vilar allemansrätten på en rättslig grund som är legitim i dagens samhälle? Litteraturen, med vissa undantag, accepterar

²⁵ Se Regeringens skrivelse 2012/13:51 Mål för friluftslivspolitik; SOU 2025:92 s. 191.

allemansträttens existens och plats i rättssamhället utan att ifrågasätta om den är lämplig, både till innehåll och legal utformning. Genom min uppsats hoppas jag fylla ut tomrummet i litteraturen samt ge förslag på ytterligare frågeställningar som kan undersökas på samma tema.

1.6 Uppsatsens disposition

Avsnitt 2 kommer ha en utredande karaktär där gällande rätt rörande allemansrättens historiska framväxt och idag gällande rätt, äganderätten och sedvana kommer redovisas. Löpande i arbetet förs en diskussion om gällande rätt i det avseende om huruvida allemansrätten är en rätt i offentlighetsrättsligt eller civilrättsligt avseende. I avsnittet om äganderätt kommer där diskuteras vad fast egendom är, vad ägande av den innebär, vilka intrång som kan göras i äganderätten och vilken möjlighet till ersättning för intrången som finns för markägaren. Vidare kommer även allemansrättens historia och framväxt redovisas. I Avsnitt 3 kommer resultatet av en enkätundersökning som gjorts för uppsatsen redovisas och svaren analyseras och jämförs. Avsnitt 4 redogör för vilken påverkan på markägare och deras fastigheter som allemansrätten har. I avsnitt 5 redogörs för den svenska allemansrättens motsvarighet i Finlands respektive Danmarks rättssystem. I avsnitt 6 diskuteras vad en proportionalitetsbedömning är och huruvida den är relevant i förhållande till allemansrätten och skyddet för markägaren. Där diskuteras tre möjliga proportionalitetsbedömningar som kan göras utifrån EKMR, miljöbalken och allmänna svenska rättsgrundsatser. Proportionalitetsbedömningar görs för att utreda huruvida intressena som motiverar allemansrätten står i balans med markägares intressen. I Avsnitt 7 förs en sammanfattande diskussion som primärt svarar på om det vore önskvärt att reglera allemansrätten i lagstiftning i större utsträckning. Diskussionen grundar sig på uppsatsen frågeställningar och syfte. Uppsatsens sista del är Avsnitt 8 där mina avslutande reflektioner sammanfattas. I avsnittet redogörs även för frågeställningar och begrundanden gällande allemansrätten som det inte funnits utrymme för att besvara i uppsatsen. Svaren på frågeställningarna diskuteras och besvaras löpande i texten. I Bilaga 1 återfinns de enkätsvar som insamlats.

2 Utredning

2.1 Allemansrättens framväxt i Sverige

Allemansrätten kan finna sitt ursprung redan i Moseböckerna i Bibeln, närmare bestämt den femte. Där skrivs i 23:24 ”Visa godhet till nödställda, att när du kommer till din grannes vingård får du äta så mycket du vill, men du får inte lägga något i din korg. När du kommer till din grannes sädesfält får du plocka ax med din hand, men du får inte använda en skära på din grannes sädesfält.” Detta vittnar om en viss rätt att tillgodogöra sig naturprodukter, dock inte vildväxande som i den moderna allemansrätten, utan odlade. Frågan är om denna rättighet snarare liknar en skyldighet att hjälpa de utsatta för dem som följde Bibeln, än den generella rätt till naturprodukter som allemansrätten utvecklats till. Vidare argumenterar den norska juristen Lorents Rynning att samma vers enligt den norska översättningen endast gäller för ätten och inte för främlingar i allmänhet.²⁶ Mot bakgrund av detta kan det konstateras den femte mosebokens 23:24 är för olik allemansrätten till sitt innehåll och syfte för att kunna vara en förlaga.

Under medeltiden var Sverige förhållandevis glesbefolkat, det var långt mellan byarna, vägnätet var dåligt utbyggt och det fanns större arealer mark som ingen brukade eller hävdade ägande till. Det tros vara under den här perioden det första fragmentet av det vi idag kallar allemansrätten uppkom, begreppet i sig är nämligen en mycket senare konstruktion.²⁷ Det var tillåtet att färdas över annans mark, övernatta på marken under natten och tillgodogöra sig de naturprodukter som underlättade färden, såsom reservdelar till vagnen och bär. Givet de stora ytorna som inte var bebyggda torde det inte ha varit någon som stördes av detta nyttjande av mark, dessutom användes marken inte i rekreativt syfte på samma sätt som idag, utan för att ta sig från en punkt till en annan. Skogsbruket i sig hade inte samma värde som det har idag, istället fanns värdet i ”bärande träd”, såsom ek, hassel eller bok, frukter som kunde vara föda åt både människor och djur.²⁸ Exempelvis stadgade äldre västgötalagen böter till den som hugger ned ett träd som bär ollon.²⁹ Det var även förbjudet att barka och därigenom skada ollonbärande ek i annans skog.³⁰ Den yngre västgötalagen förbjuder personer från att hugga ned träd i annans skog.³¹ Det förbjöds även att ta vissa naturprodukter såsom bast, bark, pors eller kvastar.³² Den yngre västgötalagen stiftar en form av nödrätt för personer som färdas med vagn i annans mark, i det läge dennes vagnsaxel eller understång går sönder har man rätt att hugga material till dessa i skogen.³³ Utöver

²⁶ Se Wiktorsson (1996) s. 14.

²⁷ Se Ahlström (1982) s. 9; Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 22.

²⁸ Ahlström (1982) s. 9.

²⁹ Se Holmbäck och Wessén (1979) s. 183.

³⁰ Holmbäck och Wessén (1979) s. 192.

³¹ Holmbäck och Wessén (1979) s. 349.

³² Holmbäck och Wessén (1979) s. 358.

³³ Se Holmbäck och Wessén (1979) s. 350.

skyddet för värdefulla naturprodukter skyddades även marken som folk brukade, både den äldre och den yngre västgöotalagen gjorde det förbjudet att färdas över annans oslagna äng eller åker.³⁴ Givet att landskapslagarna skiljde sig åt utvecklades rättigheterna i skog och mark olika på olika platser i landet, exempelvis gällande rätt till bärplockning.³⁵ Delar av dagens allemansrätt kan också återfinnas i Magnus Erikssons landslag. Lagen stiftar i byggningsbalkens punkt 17 och 36 straff för den som i annans skog tar träd eller flår bast eller bryter kvistar av ek.³⁶ I och med 1734 års lag får Sverige sin första rikstäckande lag. I den föreskrivs bland annat i byggningsbalken 25 kap. 9 § att den som gör sig farväg eller gångstig över annans åker eller äng; böte två daler och skadan åter.³⁷ Ytterligare ett skydd för befolkningens matförsörjning. Vidare förskriver Byggningsbalkens 10 kap. 1 § att i oskift skog och mark, m.a.o. gemensamt ägd, må alle jordägare i by taga torv, näver, ved, timmer, gärdsel, löf och annat, som huset eller gården är i behov av. Dessa naturprodukter fick dock inte samlas in för att säljas, utan man fick samla det för husbehov.³⁸ Här kan en viss allemansrätt utläsas, en rätt att från mark ta det hushållet behöver, dock tillfaller den bara de som äger en del av skogen, vilket gör att rättigheten mer liknar den rätt som tillfaller markägaren till sin mark, snarare än en ”allmän” rätt till naturen.

Under en lång period var den som ville röra sig utanför det område där denne var känd tvungen att medföra ett pass. Gustav Vasa beslutade att varje köpman skulle inneha ett pass, utfärdad i den stad denne kom ifrån. Först 1860 genom det kungliga förordnandet den 21 september upphävdes passtvånget.³⁹ Detta tyder på att vissa hinder fanns för att röra sig fritt i landet. Det är möjligt att en allemansrättslig frihet att röra sig fritt i det egna samhället fanns, men friheten begränsades när man kom utanför den egna byns gränser, då pass erfordrades.

I och med 1864 års strafflag instiftades flera lagregler som känns igen i dagens lagstiftning. Bland dessa fanns ett förbud i 24 kap. 3 § mot att i annans skog eller mark utan tillstånd fälla träd i syfte att tillägna sig det eller att ta växande gräs, torv, ris grenar, näver, bark, löv, ollon eller nötter. Vidare fanns i 24 kap. 11 § ett förbud mot att ta olovlig väg eller gångstig över annans tomt, åker, äng, plantering eller annan äga som kan befaras skadas. Båda dessa bestämmelser känns igen i den nu gällande Brottsbalken.⁴⁰

³⁴ Se Ahlström (1982) s. 9; Holmbäck och Wessén (1979) s. 184 & 351.

³⁵ Se Ahlström (1982) s. 11.

³⁶ Se Holmbäck & Wessén (1962) s. 107-109 & 125.

³⁷ Se Carlen (1841) s. 102.

³⁸ Se Häthén och Nilsén 8 (2004) s. 130.

³⁹ Se G:son Berg, R och Söderberg, V. (1915) Kapitel P, Papua till posselt, *Pass.*; SFS 1860:34.

⁴⁰ Se 12 kap. 2a § BrB samt 12 kap. 4 § BrB.

1899 torde vara en av de första gångerna "Allemansrätt" nämndes i skrift.⁴¹ Det är i Åhrströms avhandling "Om svensk vattenrätt" där det skrevs att brukande av vatten för husbehov av statsmedlemmarna för att vattna kreatur, för att flotta och färdas på vattnet för "alle män" var fri rättighet.⁴² Det var under samma tidsperiod de friluftsföreningar vi känner till idag började bildas, såsom Svenska turistföreningen, Friluftsförbundet, Svenska naturskyddsföreningen samt scouterna.⁴³ Detta kan tänkas vara en motreaktion på urbaniseringen som startade under 1800-talets andra hälft och påverkade människornas relation till naturen.⁴⁴

Från 1800-talets slut och en bit in på det nya århundradet blev den så kallade "bärfrågan" en stundtals diskuterad frågeställning. Befolkningen hade nu bättre förutsättningar att ta sig ut till bärmarkerna för att plocka bär, vilka de sedermera kunde sälja och få en god förtjänst för. Det hävdades även att bären var en försörjning för de fattiga och därför viktig.⁴⁵ Dessa argument har också framförts senare, gällande att allemansrätten även historiskt funnits till för de föräldralösa och änkor för att de skulle kunna försörja sig.⁴⁶ Argumenten har dock ifrågasatts baserat på att bär är förhållandevis näringsfattiga, varför det torde vara osannolikt att bärplockningen haft en större betydelse för de fattiga i Sverige historiskt.⁴⁷ Vidare fanns inte heller bra sätt att konservera bären innan sockret blev vanligt och tillgängligt i det svenska samhället. Bär har enligt tidigare redovisade lagar inte varit förbjudna att plocka, inte heller svamp. Dock hade varken bär eller svamp ett ekonomiskt värde innan 1800-talets slut. För övrigt ansågs svamp inte vara tjänlig människoföda förrän sent 1800-tal bland gemene man.⁴⁸ Bärfrågan ledde aldrig fram till något förbud att plocka bären, även om det förekom markägare som i lokaltidningen annonserade förbud att plocka bär på deras mark.⁴⁹

1909 instiftades lag angående naturminnesmärkens fredande och lag angående nationalparker genom proposition 1909:102. Lagen syftade till att skydda föremål med särskilt intresse för kännedomen om landets natur eller på grund av sin särskilda naturbeskaffenhet annars bör skyddas för framtiden. I dessa fall kan föremålen fridlysas. Avseende nationalparker stadgades att i nationalparker som uppförts på kronans mark är det förbjudet att förstöra

⁴¹ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 22.

⁴² Se Åhrström (1899) s. 2.

⁴³ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 22.

⁴⁴ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 21f.

⁴⁵ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 23.

⁴⁶ Se Wiklund (1995) s. 107 & s. 115.

⁴⁷ Se Wiktorsson (1996) s. 15.

⁴⁸ Dahlberg & Froster (2021) s. 16f. & 21.

⁴⁹ Se exempelvis Kungliga biblioteket, Svenska Tidningar, Eksjötidningen 1896-04-10, annons inskickad av underlöjtnant V. Blomberg. <https://tidningar.kb.se/v7q83fics2fdh69f/part/1/page/4?q=b%C3%A4rplockning%20s%C3%B6dra%20m%C3%A5len> (besökt 2025-12-27).

naturföremål, fälla eller skada växande träd eller ta växter eller växtdelar, undantaget bär som plockas och äts på plats.⁵⁰

1938 fick Sverige sin första semesterlag (SFS 1938:287). I och med lagen fick alla arbetare rätt till två veckors betald semester vilket tillåter mer tid för rekreation. Någon gång under den här tiden formades allemansrätten till det vi känner till idag. Övernattning på annans mark har under de senaste 115 till 165 åren gått från att vara ett nödvändigt ont, när vägarna inte tillät att man tog sig fram till närmsta by för husrum innan natten på medeltiden, till helt frivillig rekreation på fritiden.⁵¹ Under 1930-talet började även fritids och friluftspolitiken växa fram, man ansåg det vara viktigt för folkhemmets medborgare att ha tillgång till naturen på fritiden. Förändrad ekonomi och levnadsmönster möjliggjorde detta.⁵²

I en motion från 1936 i andra kammaren ställer Socialdemokraterna krav på att en utredning ska komma till angående tillgång till naturen. 1937 tillsattes fritidsutredningen för att undersöka möjligheterna för att ”åt den icke jordägande befolkningen underlätta och trygga möjligheterna att kunna idka friluftsliv”.⁵³ Detta med motiveringen att de icke jordägande i befolkningen riskerades stängas ute från naturen av markägarna och att förmögna stadsbor köpte upp de natursköna stränderna.⁵⁴ Fritidsutredningen resulterade i SOU 1938:45 avseende reglering kring bebyggelse på strand samt möjlighet till inhägnader och staket i närheten av stränder. SOU 1940:12 rörande inrättande av skyddade fritidsområden för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning följer också av fritidsutredningen.⁵⁵ Till SOU 1940:12 finns en bilaga författad av G. Carlesjö med namnet ”P.M angående ”alle mans rätt” i Sverige”.⁵⁶ I PM:et beskriver Carlesjö att envar ”som bekant” oberoende av markägarens vilja har rätt att färdas och vistas på annans mark och där nyttja vatten samt plocka vilt växande bär, blommor, örter och svamp. Detta får göras lovligt men endast i viss utsträckning. Carlesjö beskriver att den senaste tidens ökade utövning av friluftsliv har fått markägare och friluftsfolk att bli oense.⁵⁷ I PM:et lyfts olika lagar fram som reglerar allemansrätten samt doktrin som kommenterar dessa. Det beskrivs att allemansrätten inte är en rätt i civilrättslig mening och att rättigheterna kan begränsas genom uppsättning av hindrande staket av markägaren. Avslutningsvis konstateras att allemansrättens utövning både kan inskränkas och skyddas i lagstiftning utan hinder av svensk rättsåskådning.⁵⁸ PM:et ger en omfattande bild av hur man under 40-

⁵⁰Se Prop. 1909:102 s.2 & s.10.

⁵¹Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 17f.

⁵²Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 25.

⁵³Se Motion 1936:165 Andra kammaren s. 3.

⁵⁴Se Motion 1936:165 Andra kammaren s. 3f.

⁵⁵Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 25.

⁵⁶Se SOU 1940:12, Bilaga 2.

⁵⁷Se SOU 1940:12, Bilaga 2 s. 268.

⁵⁸Se SOU 1940:12, Bilaga 2 s. s. 283.

talet såg på allemansrätten, vilket inte är en alltför olik bild jämfört med den vi har idag.

1952 infördes två viktiga lagar för allemansrätten, nämligen strandlagen (SFS 1952:382) och naturskyddslagen (SFS 1952:688). I 1 § strandlagen förordnades att bebyggelse inte får uppföras inom ett strandområde vid hav, insjö eller vattendrag utan länsstyrelsens tillstånd. Hur stort detta område var prövas i varje enskilt fall, men är inte längre än 300 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. Förbudet omfattar dock inte byggnader som uppförs inom försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln eller den allmänna samfärdseln. Syftet med paragrafen är att trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv för allmänheten. I lagens andra paragraf stadgas en möjlighet till stängselgenombrott. I lagen förbjuds markägare i vissa sammanhang sätta upp staket och liknande anordningar som stänger allmänheten ute från områden de annars skulle få beträda enligt allemansrätten.⁵⁹ Naturskyddslagens inledande paragraf stadgar att naturen utgör en nationell tillgång, som ska skyddas och vårdas. Envar bör i sitt umgänge med naturen visa varsamhet, så att onödigt skada ej uppkommer. Vidare i lagen nämns ett skydd för naturparker vilka instiftas för sin vikt för befolkningens umgänge med naturen. Även för naturminnen vilka är områden eller till fastighet hörande naturföremål som grundat på sin betydelse för kännedom om landets natur, sin skönhet, egenart eller beskaffenhet särskilt bör skyddas, får den fridlysas som naturminne. Det var länsstyrelsen som beslutade om båda fridlysningarna. Lagen innehåller även bestämmelser om förbud mot nedskräpning i naturen av glas, papper, avfall eller annat så att därav kan uppkomma otrevnad eller skada för annan. Förbudet är således ägnat att skydda människorna som vistas i naturen, inte naturen själv.

Efter SOU 1962:36 antogs en ny naturvårdslag 1964 (SFS 1964:822) där föregående naturskyddslag och strandlag slogs samman. Det är i denna naturvårdslag allemansrätten för första gången uttryckligen ingår i en lagtext. Genom SFS 1974:1025 lyder lagens första paragraf att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. Den är tillgänglig för alla enligt allemansrätten. Genom stadgandet erkänns allemansrättens existens, men någon närmare förklaring till vad den materiellt innehåller beskrivs inte. Även naturreservat möjliggörs, vilka ofta syftar till att främja naturlivet.⁶⁰

Under 1960 talet riktades fokus på den fysiska planeringen och användningen av mark. Detta ledde under 1980-talet fram till naturresurslagen (1987:12) som i 6 § föreskriver att områden med hänsyn till friluftslivet så långt som möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter ska särskilt beaktas. 1987 antogs även plan- och bygglagen (SFS 1987:10) där Naturvårdsverket som bildats 1967 får i uppdrag att lokalisera riksintressen för

⁵⁹Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 26.

⁶⁰Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 26.

friluftsliv som senare skulle användas i kommunernas översiktsplaner.⁶¹ Naturvårdsverket hade för övrigt införts med allemansrätten som ansvarsområde.⁶²

Som tidigare konstaterats har det allmänna ett intresse av en välfungerande möjlighet för befolkningen att ha tillgång till naturen och friluftslivet för rekreation. Investeringarna i friluftslivet fördubblades mellan 1964 och 1969.⁶³ 1970-talets och 1980-talets ökade intresse för naturvistelse kan förklaras med det ökade naturengagemanget och naturmedvetenheten, men även den ökande konsumtionen i samhället.⁶⁴

1986 meddelades Högsta domstolens avgörande NJA 1986 s. 637, där en person som olovligen plockat stora mängder lav dömdes för stöld. I domen beskrivs att de naturprodukter man inte får tillägna sig i 12 kap. 2a § BrB (då 12 kap. 2 § 2 st. BrB) i vart fall i äldre tid representerade ett stort ekonomiskt värde för markägaren. Motsatsvis fastställs att tagande av svamp och bär inte omfattades av paragrafen, då de inte hade ett ekonomiskt värde. Domstolen fastslår att en skillnad mellan naturprodukterna man inte får ta och de man får ta, är att de man inte får tillägna sig är lättare att exploatera. Laven konstateras kunna plockas snabbt i stora mängder och ge en stor ekonomisk vinning för den som tar den, men med stora skador för marken och markägaren dom följd. Domstolen anser därmed att vitlav är en sådan naturprodukt som inte får plockas utan markägarens tillstånd, undantaget då den plockas i ringa omfattning.

1994 får allemansrätten ett grundlagsskydd i 2 kap. 18 § RF, dock utan att precisera allemansrättens materiella innehåll. Detta ansågs inte vara ett hinder för att grundlagsskydda den. Snarare såg man positivt på att allemansrätten kunde utvecklas från den rätt att röra sig i naturen som allemansrätten ansågs omfatta då.⁶⁵ I och med Sveriges inträde i EU 1995 fanns en risk att allemansrättens utformning och påverkan för markägarna skulle förändras. Sverige fick behålla allemansrätten men den fria rörligheten kunde i teorin skapa ett ”överutnyttjande” av allemansrätten genom turism.⁶⁶ Detta problem avvärdade dock Högsta domstolen delvis genom avgörandet NJA 1996 s. 495, i vilket det beskrevs hur kommersiellt nyttjande av allemansrätten får ske. Det slås fast i domen att allemansrätten tillfaller personer individuellt, men får inte nyttjas på ett sådant sätt att markägaren eller annan rättighetsinnehavare orsakas nämnvärd skada eller olägenhet. Den enskilda rätten kan dock utnyttjas i grupp, dock inte på ett sådant sätt att påtaglig skada eller olägenhet uppstår.

⁶¹ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 27.

⁶² Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 27.

⁶³ Se SOU 1971:75 s. 190 ff.

⁶⁴ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 28f.

⁶⁵ Se Prop. 1993/94:117 s.19.

⁶⁶ Jfr Bonde och Teljer (1994) s. 70f.

Slutligen meddelas att hinder inte finns för att allemansrätten utnyttjas kommersiellt.

2.2 Allemansrätten enligt gällande rätt

I 2 kap. 15 § RFs fjärde stycke stadgas att alla ska ha tillgång till naturen oberoende av det som stadgas om egendomsskydd tidigare i paragrafen. Även 7 kap. 1 § MB bekräftar allemansrättens existens och stadgar att var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen ska visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den. Utöver detta bestäms inte allemansrätten i svenska lagstiftning positivt, endast negativt.⁶⁷ Det finns således inget explicit och samlat stadgande om allemansrättens innebörd och materiella innehåll. Trots detta går allemansrättens substans att läsa ut indirekt ur flera lagtexter. Inledningsvis kan konstateras att allemansrätten tillfaller alla svenska medborgare, men även alla andra människor. Allemansrätten är således inte knuten till det svenska medborgarskapet.⁶⁸

Allemansrätten innebär generellt en rätt att färdas och vistas i naturen och utnyttja vissa av naturens resurser, som i annat fall tillfallit markens ägare. Huvudprincipen ”inte störa, inte förstöra” är ett tydligt kännetecken för allemansrätten. Man får röra sig fritt i skog, natur och på vägar till fots, på cykel, på skidor och på häst, dock inte på motorfordon.⁶⁹ Man får uppehålla sig enstaka nätter i skog och mark och man får plocka bär, blommor och svamp undantaget de som fridlysts. Man får även elda på säkra platser och medföra hund i naturen, som under vissa tider på året får gå lös om ägaren har kontroll över den.⁷⁰ Jakträtt ingår inte i allemansrätten men man får fiska fritt i allmänt vatten.⁷¹ Man får genom strandskyddet bada från bryggor och på stränder. Ligger dock bryggan inom hemfridszonen är det inte tillåtet för allmänheten att nyttja den.⁷² Strandskyddet hindrar även ägaren till stranden att uppföra byggnader nära strandlinjen och privatisera stranden.⁷³ Strandskyddet syftar till att tillgodose den allemansrättsliga tillgången till stränder.⁷⁴ Det är inte tillåtet för markägaren att hindra människor från att utnyttja marken genom skyltar eller stängsel. I vissa fall kan exempelvis stängsel som begränsar framkomligheten tas bort.⁷⁵ Det finns dock möjlighet att begränsa tillgången av mark som annars kunnat nyttjas genom allemansrätten, genom att inrätta den

⁶⁷ Se Prop. 1997/98:45 s. 301; Ahlström (1982) s. 13.

⁶⁸ Se Bengtsson (2023) s. 7.

⁶⁹ Se Bengtsson (2023) s. 31 ff.

⁷⁰ Se Naturvårdsverket (2025) ”Eldning” <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/sa-gor-vi-allemansratt/eldning/> besökt (2026-01-01); jfr 16 § Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter.

⁷¹ Se Ahlström (s.1982) 52.

⁷² 4 kap. 6 § BrB.

⁷³ 7 kap. 15 § MB.

⁷⁴ 7 kap 13 § MB.

⁷⁵ Se 5 § Lag 1998:814 med särskilda bestämmelser om gaturenhållning och skyltning 5 §; 26 kap. 11 § MB; Ahlström (1982) s. 55 & s. 62.

på ett sådant sätt att man kan ta betalt för vistelsen där, exempelvis genom campingplatser eller en påkostad badplats.⁷⁶

Det finns dock en gräns för vad allemansrätten tillåter. Högsta domstolen konstaterar i NJA 1996 s. 495 att enskilda inte får bruka allemansrätten på ett sådant sätt att det medför nämnvärd skada eller olägenhet för fastighetsägaren eller annan rättsinnehavare.⁷⁷ Man får inte heller utnyttja allemansrätten överallt i landskapet. Straffrätten begränsar allemansrätten genom att vissa handlingar som skulle kunna tillskrivas allemansrätten förbjudits. Det finns även vissa civilrättsliga regler som begränsar allemansrättens omfattning. På tomtmark får man inte olovligen ströva fritt utanför en väg. Detta gäller även plantering eller annan mark som kan ta skada.⁷⁸ Hemfridszonen, vars omfattning kan variera mellan fastigheter, är inte tillåten att beträda, även om risk för skada inte finns.⁷⁹ Det är inte heller tillåtet att framföra motorfordon på barmark.⁸⁰ På enskilda vägar får ägaren förbjuda obehörig motortrafik, innebärande att allmänhetens framkomlighet minskar.⁸¹ Det är dock fortfarande tillåtet att färdas där till fots eller på cykel.⁸²

Det är vidare förbjudet enligt 12 kap. 2a § BrB att olovligen ta växande träd, gräs, träd som har fällts av vinden, sten, grus, torv eller annat som inte är bearbetat.⁸³ Samma paragraf förbjuder att man tar ris, grenar, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda från växande träd. Är brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter att anse som ringa, döms den misstänkte för åverkan till böter. Paragrafen är inte uttömmande utan man kan dömas för tagande av andra naturprodukter som i NJA 1986 s. 637 där den tilltalade dömdes för stöld av vitlav. Bedöms brottet som allvarligare än ringa eller är det tillgripna bearbetat kan den misstänkte dömas för stöld eller ringa stöld.⁸⁴

Kommuner kan begränsa rätt att elda och tälta på vissa områden. Man får genom allemansrätten inte störa sådana aktiviteter som pågår naturligt i naturen, såsom skogsbruk eller jakt. Den som stör jakt eller skogsbruk kan dömas till ofredande eller egenmäktigt förfarande.⁸⁵ Nationalparker och naturreservat kan bildas för att bevara naturmiljöer och i naturreservatens fall även för att tillgodose behov av områden för friluftsliv.⁸⁶ Dock kan de inskränkningar

⁷⁶ Se Ahlström (1982) s. 66; Bengtsson (2023) s. 43; NJA 1964 B 27.

⁷⁷ Se NJA 1996 s. 495.

⁷⁸ 12 kap. 4 § BrB.

⁷⁹ 4 kap. 6 § BrB

⁸⁰ 1 § Terrängkörningslag (1975:1313).

⁸¹ 10 kap. 10 § Trafikförordningen (1998:1276).

⁸² Se Naturvårdsverket (2025) ”Allemansrätten på enskild väg” <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/sa-gor-vi-allemansratt/enskild-vag/> (besökt 2025-12-27).

⁸³ Ett exempel på bearbetat material kan vara träd som flisats.

⁸⁴ 8 kap. 1 §; 8 kap. 2 § BrB.

⁸⁵ 4 kap. 7 § BrB; 8 kap. 8 § BrB; Bengtsson (2023), s. 60.

⁸⁶ 7 kap. 2 § MB, 7 kap. 4 § MB.

i mark- och vattenanvändning som föreskrivs gällande nationalparken respektive naturreservatet innebära begränsningar för allmänheten att nyttja området genom allemansrätten.⁸⁷ Allemansrätten tillfaller var och en enskilt, det är inte en kollektiv rätt, men var och en kan utnyttja sin enskilda rätt i grupp. Dock innebärande att arrangörer för kommersiella verksamheter eller övriga arrangemang som nyttjar allemansrätten kan få stå till svars om marken tar påtaglig skada av utnyttjandet eller markägaren orsakas påtaglig olägenhet.⁸⁸ Högsta domstolen framhåller i NJA 1996 s. 495 att allemansrätten får utnyttjas kommersiellt men inte så att påtagliga skador eller olägenheter uppstår, dessa kan vara både fysiska på marken men även ekonomiska.⁸⁹ Allemansrättens lagreglering utgår från att det bara är en enskild som utnyttjar allemansrätten, inte hela grupper.⁹⁰ Man bör även ha i åtanke att bara för att vissa handlingar i allemansrättens namn inte är förbjudna måste det inte innebära att de är tillåtna. Dagens knapphändiga regelverk är nämligen inte anpassat efter hur allemansrätten används i dagens samhälle.⁹¹ Det kan konstateras att regleringen som finns kring allemansrätten syftar till att skydda naturen och inte markägaren.⁹²

Allemansrätten utsågs i SOU 2025:92 in i Sveriges kulturkanon som en företeelse som har satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit en viktig referenspunkt i svensk kultur och tradition.⁹³ I kanonen beskrivs allemansrätten som ett kännetecken för svensk rättskultur och som en för svensk rättsyn särskiljande sedvänja som vuxit fram under lång tid samt präglat friluftslivet och ansvar för gemensam natur.⁹⁴ Det är dock oklart om kanonen kommer få någon effekt på hur allemansrätten tillämpas i gällande rätt.

Naturvårdsverket är den myndighet som har ansvar för allemansrätten. Verket beskriver att de har det nationella samordnings- och vägledningsansvaret gällande allemansrätten.⁹⁵ I enlighet med myndighetens instruktioner i Förordningen (2012:989) ska myndigheten verka för att förutsättningarna för friluftslivet bevaras och utvecklas. Verket ska även samordna myndigheternas arbete när det gäller friluftsliv och samverka med andra berörda i sådana frågor samt vartannat år redovisa en samlad uppföljning av de friluftslivsmål som regeringen fastställt och vart fjärde år lämna förslag i syfte att målen ska

⁸⁷ 7 kap. 3 § MB, 7 kap. 5 § MB.

⁸⁸ Se Ahlström (1982) s. 63; NJA 1996 s. 109.

⁸⁹ Se Bengtsson (2023) s. 12; NJA 1996 s. 109.

⁹⁰ Se Bengtsson (2023) s. 12.

⁹¹ Se Bengtsson (2023) s. 9.

⁹² Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 10.

⁹³ Se SOU 2025:92 s. 9 & s. 191.

⁹⁴ Se SOU 2025:92 s. 191.

⁹⁵ Se Naturvårdsverket (2024) ”Vem gör vad inom allemansrätten?” <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/vem-gor-vad-inom-allemansratten/> (besökt 2025-12-27).

nås.⁹⁶ En av de tio friluftsmålen är att allemansrätten är grunden för friluftslivet med följden att allemansrätten ska värnas.⁹⁷

2.3 Sedvana och sedvanerätt

Sedvana är ett handlingsmönster eller en rättskälla som inte stadgats i lag men som ändå kan få relevans för hur människor beter sig i rättssamhället och hur domstolar dömer i olika rättsfrågor.⁹⁸ I svensk lagstiftning förekommer inte begreppet ”sedvana”, dock konstateras det ha samma innebörd som de förekommande begreppen ”sed” och ”sedvänja”.⁹⁹ Områden där sedvanors relevans som rättskällor är betydande är inte vanligt förekommande i den svenska rättsordningen, vanligast förekommande är de inom handelsrätten.¹⁰⁰ EU-domstolen har ännu inte erkänt sedvanor som rättskällor.¹⁰¹

Inom det juridiska språkbruket uttränas det finnas två skilda sedvanebegrepp. Det första begreppet förutsätter ett handlingsmönster som etablerats inom en viss grupp människor. I det skede gruppen uppvisar ett överensstämmande socialt beteende har sedvanan uppkommit. Det andra sedvanabegreppet ställer samma krav på ett överensstämmande socialt beteende bland gruppens medlemmar. Dock krävs även att beteendet är normativt, innebärande att det är på det sättet gruppen anser att man bör eller får göra i vissa situationer. Det senare begreppet är det mest frekvent förekommande.¹⁰² Arvidsson är av uppfattningen att det bara är det senare som bör användas för att beteckna sedvana i juridiska sammanhang. Detta då han anser att det finns större anledning för gällande rätt att ta hänsyn till normativt handlande än rena vanor.¹⁰³ Utan nedskrivna krav utgör istället sedvanans normativa del det gruppens medlemmar kan förvänta sig av varandra. Enligt Arvidsson finns två nödvändiga och tillräckliga krav för att sedvana ska finnas och bli tillämplig för en person. För det första måste personen ingå i en grupp som omfattas av ett visst beteendemönster där det förväntas att denna agerar på ett visst sätt utifrån sedvanan. För det andra är en förutsättning att beteendemönstret ingår i en norm som faktiskt praktiseras av gruppen. När dessa handlingsmönster övergår i sedvana bildas slutligen sociala normer.¹⁰⁴ Lehrberg är av en liknande uppfattning. Dock anser han att utöver kraven på en fast förankring av sedvanan i en bransch, grupp eller samhälle samt att den uppfattas som bindande av de som tillämpar den, ska den även vara allmänt utbredd.¹⁰⁵ Sedvanan kan både omfatta gruppmedlemmarnas inbördes relation och gruppens relation till

⁹⁶ 3 § Förordning 2012:989.

⁹⁷ Regeringens skrivelse 2012/13:51 Mål för friluftslivspolitik, s. 14.

⁹⁸ Jfr. Hellner (1994) s. 112.

⁹⁹ Se Arvidsson (2019) s. 196.

¹⁰⁰ Se Hellner (1994) s.12; jfr Bernitz och Bernitz s.190 f.

¹⁰¹ Se Strömholm, Lyles och Valguarnera (2020) s. 344.

¹⁰² Se Arvidsson (2019) s. 199.

¹⁰³ Se Arvidsson (2019) s. 199.

¹⁰⁴ Se Arvidsson (2019) s. 201.

¹⁰⁵ Se Lehrberg (2025) s. 219.

utomstående.¹⁰⁶ Dock är det inte självklart att sedvana får rättslig relevans endast till följd av sin utbredning.¹⁰⁷

Sedvana kan ha olika inverkan på sin omgivning. Beroende på hur fast förankrad den sociala normen är, är förutsättningarna olika för att sedvanan efterlevs och tillämpas. Sedvanor har olika spridning, de kan finnas inom mer begränsade grupper eller hela kulturer. De kan omfatta många olika situationer när sedvanan tillämpas eller enbart någon enskild situation.¹⁰⁸

I 1734 års rättegångsbalk behandlades sedvanor och dess plats i gällande rätt.¹⁰⁹ Sedan lagens upphörande har sedvanor inte behandlats allmänt i svensk lagstiftning, utom i speciallagstiftningen. Detta torde dock inte innebära att sedvanor inte har någon plats i det svenska rättssystemet, tvärtom erkänns de bland annat i SOU 1999:25 s. 104 som rättskällor. Det som dock är oklart är vilka kriterier som finns för att sedvanor ska anses kunna ingå i gällande rätt.¹¹⁰ Viss ledning kan hämtas i NJA 2011 s. 109 som behandlar samebyars rätt till mark för vinterbete, varför frågor om hur hävd och hur sedvana uppkommer utreds i en samerättslig kontext. I domen konstateras det att ”det ska vara fråga om ett faktiskt bruk som är väl etablerat och godtaget”¹¹¹. Vid frågan om hur lång tid sedvanan ska ha praktiserats meddelas att det krävs en längre tid än en generation och att man kan utgå från de 90 år som brukar tillskrivas kravet för urminneshävd.¹¹² Domstolen noterar i domen att jordabalken krävde att besittningen ska ha varit ”okvalds och ohindrad”, varför samernas rätt till vinterbete bör förses med ett motsvarande villkor. Dock kan en markägare hindra sedvanerättens uppkomst genom att presentera välgrundade och tydliga invändningar.¹¹³ Det är dock inte säkert att prejudikatet kan tillämpas analogt på andra sedvanor, givet samerättens säregna karaktär.¹¹⁴

Sedvana som skapas i civilsamhället, privat sedvana, får inga rättsverkningar förrän sedvanan prövas i domstol och där erkänns som gällande rätt. Genom att sedvanan kodifieras i rättspraxis uppnår den status som sedvanerätt.¹¹⁵ För att kunna bli sedvanerätt hävdar Hellner att sedvanan ska ha en rättslig karaktär.¹¹⁶ Enligt Strömholm finns tre typer av sedvanerätt. När det gäller den första typen av sedvanerätt återfinns exempel på denna i 3 § KöpL. Där förordnas att lagen inte gäller i det läge annat handelsbruk eller sedvänja finns mellan parterna, som måste anses bindande. Lagstiftaren anvisar således de

¹⁰⁶Se Arvidsson (2019) s. 203.

¹⁰⁷ Se Strömholm, Lyles och Valguarnera (2020) s. 253.

¹⁰⁸ Se Arvidsson (2019) s. 204ff.

¹⁰⁹ Jfr Carlen (1841) s. 231, 1 kap. 10 § Rättegångsbalken.

¹¹⁰ Se Arvidsson (2019) s. 222 ff.

¹¹¹ NJA 2011 s. 109 p. 12.

¹¹² NJA 2011 s. 109 p. 12.

¹¹³ NJA 2011 s. 109 p. 13.

¹¹⁴ Jfr Arvidsson (2019) s. 225.

¹¹⁵ Se Bernitz och Bernitz (2023) s. 192; Strömholm (2020) s. 253.

¹¹⁶ Se Hellner (1994) s. 112.

rättstillämpande organen att i en viss situation beakta de berördas faktiska vanor och bruk och lägga detta till grund för sitt beslut. Den andra typen av sedvanerätt är den som bildas genom praxis. Det är icke formellt skapade sakregler som ändå används i de rättstillämpande organens beslutande verksamhet. Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen kan i plenum pröva mål, om domstolen finner att de nu gällande bestämmelserna inte är överensstämmande med rättsgrundsatser eller lagtolkningar som förut varit gällande. Den sista typen av sedvanerätt är de rättstillämpande organens interna hanteringsregler, vilka är den juridiska yrkesutövningens normer. Dessa skapar de själva och är gemensamma för juristkåren.¹¹⁷ Hellner tillägger att sedvanerätten även kan komma användas för att konkretisera hur ett befintligt stadgande ska tillämpas eller tolkas, se exempelvis 31 § 1 st. KöpL. Även vid tillfällen sedvanan behandlar något som inte alls är lagstadgat kan den få relevans.¹¹⁸ För att sedvana ska beaktas vid en domstolsprövning måste den åberopas men även bevisas.¹¹⁹

Sedvanebegreppet och rättssedvana beskrivs liknande men inte alltid helt unisont av forskare på området. Det som dock kan konstateras är att människors handlingsmönster kan påverka rättsliga bedömningar, dock endast under vissa förutsättningar. Värt att beakta är att den privata sedvanan kan få betydelse internt i en grupp, även om den inte kan utkrävas rättsligt.¹²⁰

2.4 Äganderätt till fast egendom enligt gällande rätt

Äger man ett landområde på vilket allemansrätten kan nyttjas, äger man med andra ord mark, vilket i juridiska termer kallas fast egendom eller en fastighet. En fastighet definieras enligt 1 kap. 1 § JB som jord som avgränsas antingen med horisontella linjer eller både horisontella och vertikala linjer. Till fastigheten hör byggnader, ledningar, stängsel och andra anläggningar som har bragts inom fastigheten för stadigvarande bruk, på rot stående träd och andra växter samt naturlig gödsel.¹²¹ Äganderätten är odelbar och det kan bara finnas en ägare per fastighet, undantaget om fastigheten är samägd och varje part äger en andel av fastigheten.¹²²

I svensk rätt är det inte i lagen definierat vad det innebär att äga fast egendom.¹²³ Ändå beskrivs det som den starkaste rätten till fastighet.¹²⁴ Det finns visserligen vissa undantag där äganderätten av fast egendom uttrycks positivt i lagen, exempelvis 10 § jaktlagen, men det är inte normen. Istället bestäms innehållet i äganderätten av fast egendom nästan uteslutande negativt,

¹¹⁷ Se Strömholm (2020) s. 251 ff. Jfr Arvidsson (2019) s. 210 ff.

¹¹⁸ Se Hellner (1994) s. 113.

¹¹⁹ Se Arvidsson (2019) s. 214; Strömholm, Lyles och Valguarnera (2020) s. 255.

¹²⁰ Se Arvidsson (2019) s. 207.

¹²¹ 2 kap. 1 § JB.

¹²² Se Bergström (1956) s. 147 f.; Lag (1904:48 s.1) om samäganderätt, Lag (1989:31) om förvaltning av vissa samägda jordbruksfastigheter.

¹²³ Se Bäckström (2012) s. 56.

¹²⁴ Se Bengtsson (1991) s. 19.

innebärande att den omfattar allt utom det som uttryckligen är undantaget.¹²⁵ Trots att detta inte uttrycks i lag, kan synsättet grundas på förarbeten till jordabalken.¹²⁶ Framför allt anser Michanek att slutsatsen vinner stöd av utformningen av lagsystemet som reglerna om utnyttjande av naturresurser existerar i.¹²⁷ Oberoende av om befogenheterna som tillfaller fastighetsägaren uttrycks positivt i lagtexten eller utläses *e contrario*, vinner de samma legitimitet rättsligt.¹²⁸ Äganderätten kan beskrivas som ett naturligt existerande fenomen utan behov av att erkännas i lagtext, vilket skulle förklara dess vida omfång.¹²⁹ Det kan konstateras att äganderätt till fastighet en av de mest extensiva och starkaste rättigheter som finns i det svenska rättssamhället.

Markägarens rätt till sin fastighet kan begränsas på två sätt. Begränsningen kan vara legal genom begränsande lagstiftning, såsom jakttider i jaktlagen, bygglovsbestämmelser i PBL eller genom allemansrätten. Det andra sättet är begränsning genom avtal om eller tvångsmässigt upplåtande av begränsade eller särskilda rättigheter, såsom arrenden, servitut eller andra nyttjanderätter.¹³⁰ Dessa inskränkningar beskriver Bengtsson som väsentliga hinder för markägarens nyttjande av mark. Vid sådana förfaranden överlåter markägaren sina tidigare befogenheter till en ny part.¹³¹ Inskränkningar i rätten till fastigheten för markägaren är dock inte absoluta på det sättet att de aldrig kan återgå till markägaren. Äganderätten till fastighet är nämligen elastisk.¹³² Detta innebär att befogenheter över marken kan återvinnas till fastighetsägaren när en lag som tidigare begränsat markägarens befogenhet slutar gälla eller när ett nyttjanderättsavtal upphör.¹³³ Ett exempel på en legal inskränkning som slutat gälla är de begränsningar gällande hur skogsfastigheter fick köpas och försälas under jordförvärvslagen (SFS 1979:230). När lagens reglering blev mindre strikt tillföll de ökade friheterna fastighetsägarna automatiskt, utan att lag behövde stiftas härom.

Då befogenheterna som följer med äganderätten till fast egendom är obegränsade, utöver ovan nämnda inskränkningar, är det svårt att konkretisera vad de faktiskt innebär. Ett annat sätt att beskriva äganderättens innebörd och befogenheter är att se på den som ett knippe med rättigheter. Detta knippe kan delas upp i tre kategorier, nämligen en rätt att använda egendomen, innefattande hur den ska och inte ska användas. Den andra kategorin innefattar en rätt att utesluta andra från att använda egendomen. Den sista kategorin innebär en rättighet att överlåta egendomen, både innefattande att sälja

¹²⁵ Se Bäckström (2012) s. 59, Bergström (1956) s. 148. Michanek (1990) s. 491.

¹²⁶ Se Lagrådets förslag till jordabalk 1909 s. 105; SOU 1960:25 s. 47.

¹²⁷ Se Michanek (1990) s. 491.

¹²⁸ Se Bergström (1956) s. 148.

¹²⁹ Se Strömholm (1985) s. 15 f.

¹³⁰ Se Bergström (1956) s. 146; Bäckström (2012) s. 56.

¹³¹ Se Bengtsson (1991) s. 29.

¹³² Se Bäckström (2012) s. 58, Bergström (1956) s. 149, Bengtsson (1991) s. 20.

¹³³ Se Bengtsson (1991) s. 20.

egendomen i sin helhet och att upplåta begränsade rättigheter.¹³⁴ Ett annat sätt att identifiera äganderätten är igenom att hitta dess kärna. Bergström har för att konkretisera äganderättens kärna identifierat fyra kriterier som skulle kunna karaktärisera äganderätten och skilja den från de begränsade rättigheterna. Den första är inskrivningsrätten. Enligt lagfartsförordningen, numera 20 kap. 1 § JB, ska köparen vid förvärv av fastighet ansöka om och beviljas lagfart. Detta möjliggör för denne att nyttja fastighetens värde genom fordringsinteckning och göra det till ett kreditobjekt. Detta är något en nyttjanderätts-havare inte har möjlighet till. Dock anser inte Bergström att detta kan vara en del av begreppets kärna, då man förutsätts veta vad äganderätt innebär för att kunna få lagfart, enligt 1 § lagfartsförordningen, numera 20 kap 1 § JB.¹³⁵ Det andra kriteriet är tidskriteriet, äganderättens omfattning i tid är obegränsad.¹³⁶ Detta skiljer den från begränsade rättigheter utom vid servitut, varför detta kriteriet inte heller kan anses beröra begreppets kärna. Bergström kallar det tredje kriterat fastighetsbildningskriteriet, innebärande att äganderätten till fastigheten inte finns från början. Fastigheten måste avskiljas till särskild fastighet för att äganderätten ska uppstå och lagfaras samt kunna användas som kreditobjekt. När det kommer till begränsade rättigheter behöver fastighetsindelningen aldrig förändras för att de ska komma till stånd. Dock kan inte heller detta kriterium anses röra kärnan för begreppet, då begränsade rättigheter ofta omfattar områden som redan består eller kan bestå som särskild fastighet.¹³⁷ Det sista kriteriet är köpeskillingskriteriet. Kriteriet konstateras vara närmast kärnan, nämligen att äganderätten vinnas vid betalning av markens värde och möjliggör lagfart och rätten att nyttja marken som kreditobjekt.¹³⁸ Jag får dock tillägga för egen del att köp av fastighet inte är det enda sättet att förvärva en fastighet. Det kan även göras genom exempelvis gåva, varför Bergström inte fullständigt lyckas identifiera äganderättens kärna.¹³⁹ Det kan i vart fall antas att äganderätten till fastighet tillkommer den som disponerar över markens värde.¹⁴⁰

Äganderätten till mark gäller både horisontellt, i civilrättsliga förhållande, och vertikalt, i förhållande till staten. Civilrättsligt är markägaren främst skyddad genom straffrättsliga regler, exempelvis kan den som klipper ris från levande växter eller hugger ned träd dömas för åverkan eller stöld, till böter eller fängelse.¹⁴¹ Den som jagar vilt på mark där annan har jakträtt kan dömas för jaktbrott, till böter eller fängelse.¹⁴² Den markägare som av privatpersoner eller företag utsätts för ett intrång i sin äganderätt, kan ha rätt till skadestånd för sakskada eller ren förmögenhetsskada enligt skadeståndslagen 2 kap. 1 §

¹³⁴ Se Sjödin, Ekbäck, Kalbro, Norell (2016) s. 31.

¹³⁵ Se Bergström (1956) s. 154.

¹³⁶ Se Bergström (1956) s. 154, Bengtsson (1991) s. 19.

¹³⁷ Se Bergström (1956) s. 154.

¹³⁸ Se Bergström (1956) s. 156.

¹³⁹ 4 kap. 1 § JB, 4 kap. 29 § JB.

¹⁴⁰ Se Bergström (1956) s. 156, Bengtsson (1991) s. 19.

¹⁴¹ 12 kap. 2a § BrB, 8 kap. 11 § BrB.

¹⁴² 43 § jaktlagen.

och 2 kap. 2 §.¹⁴³ Upphör inte överträdelse av allemansrätten, kan vite åläggas den skyldige.¹⁴⁴ Det finns även ett skydd i 2 kap. 15 § RF som stadgar att ingen kan tvingas avstå sin egendom till någon enskild genom expropriation eller annat sådant förfogande.

Den enskilde fastighetsägaren är skyddad mot intrång bestämmanderätt över sin mark från staten genom 2 kap. 15 RF. Enligt bestämmelsen är vars och ens egendom tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna genom expropriering eller annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Vad ett sådant allmänt intresse är diskuteras i förarbetena till paragrafen. Enligt dessa avser det främst ingrepp som motiveras av naturvårds- och miljöintressen, men även totalförsvarsintressen samt ingrepp för att tillgodose samhällets behov av mark till bostäder, gator och andra kommunikationsleder. Bedömningen av vad som är ett allmänt intresse ska göras i varje enskilt fall grundat på vad som kan anses vara accepterat i ett demokratiskt samhälle.¹⁴⁵ I propositionen till miljöbalken redovisas att miljöbalkens regleringar har som huvudsakligt syfte att tillse allmänna naturvårds- och miljöintressen som bör motsvara sådana angelägna allmänna intressen som omtalas i 2 kap. 15 § RF. Detta gör att allemansrätten, som ingår i miljöbalken, bör anses som ett angeläget allmänt intresse enligt regeringsformen.¹⁴⁶

I det fall någon genom expropriation eller annat sådant förfarande tvingas avstå sin egendom ska denne vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättningen bestäms enligt expropriationslagen (SFS 1972:719) som anger att i det läge fastigheten exproprieras i sin helhet utgår en ersättning för hela marknadsvärdet. Exproprieras del av fastigheten utgår ersättning istället med fastighetens minskade marknadsvärde, till följd av expropriationen. Även övrig skada som uppkommer för ägaren ska ersättas.¹⁴⁷ Utöver denna ersättning ska löseskilling respektive intrångsersättning betalas med 25 procent av marknadsvärdet respektive marknadsvärdesminskningen.¹⁴⁸ En huvudprincip, med vissa undantag, är att ägaren vars fastighet helt eller delvis exproprierats ska sättas i samma ekonomiska ställning efter exproprieringen som denne var i innan.¹⁴⁹ Även i det läge det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras, har ägaren rätt till ersättning i enlighet med det som anges i lag. Ersättning utgår också på samma grunder då skada uppkommer som är betydande i förhållandet till värdet på den del av fastigheten, där det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad. Dessa rådighetsintrång kan

¹⁴³ Prop. 1997/98:45 s. 306.

¹⁴⁴ 2 § viteslagen; Bengtsson (2023) s. 30.

¹⁴⁵ Prop. 1993/94:117 s. 15-16.

¹⁴⁶ Prop. 1997/98:45 s. 321 f.

¹⁴⁷ 4 kap. 1 § 1st. expropriationslagen.

¹⁴⁸ 4 kap 1 § 2 st. expropriationslagen.

¹⁴⁹ Se Sjödin, Ekbäck, Kalbro, Norell (2016) s. 71.

ge rätt till olika stora ersättningar, beroende på hur stor skadan är. Exempelvis kan skador ersättas i sin helhet vid stängselgenombrott enligt 26 kap. 11 § MB, medan skador som orsakats av rådhetsintrång på grund av 2 kap. MB om hänsynstagande inte ersätts alls.¹⁵⁰

Sker inskränkningen i användande av mark eller byggnad på grund av hälso-skydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl gäller det som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.¹⁵¹ Det finns således ingen garanti för att skador som uppkommer härigenom ersätts, om det inte stiftats i lag.

EKMR stadgar i det första tilläggsprotokollets första artikel att varje fysisk eller juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom. Därutöver anges att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser. Dock medges en rätt för stater att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjande av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter eller andra pålagor, böter eller viten. Gällande vad det allmännas intresse innebär har varje ansluten stat ett skönsrättligt bedömningsutrymme, ”margin of appreciation”, avseende vad som ingår i det allmännas intresse.¹⁵² EKMR gäller som svensk lag, därför ska svensk lagstiftning vara konform med den och den kan komma att tillämpas vid rättsprövning i Sverige. När konventionen tillämpas i Europadomstolen ska en proportionalitetsbedömning göras, innebärande att domstolen prövar om en rimlig avvägning gjorts mellan de allmänna och de enskilda intressena vid inskränkningen av rätten att använda egendomen.¹⁵³ Även Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna stadgar ett skydd för egendom i artikel 17. I artikeln erkänns en rätt att besitta lagligen förvärvad egendom, att nyttja den, att förfoga över den och att testamentera bort den. Den får bara berövas om samhällsnyttan kräver det, i de fall och under de förutsättningar som föreskrivs i lag och mot rättmätig ersättning för ägarens förlust i rätt tid. Nyttjande av egendom får regleras i lag om det är nödvändigt för allmänna samhällsintressen. Stadgan och konventionen föreskriver något olika skydd av egendom, men de är likväl starka och skyddar egendomsägare mot ingrepp från det allmänna och i EKMRs fall även ingrepp från enskilda.

Det finns närmare 20 lagar som reglerar rådhetsinskränkningar av mark och tvångsförvärv av olika slag.¹⁵⁴ Ett exempel på dessa är expropriationslagen (SFS 1972:719) där mark tvångsinlöses eller rättigheter begränsas. Expropriation innebär att fastighet som tillhör annan än staten tas i anspråk med äganderätt, nyttjanderätt eller servitutsrätt. Expropriation kan även innebära att

¹⁵⁰ Se Sjödin, Ekbäck Kalbro, Norell (2016) s.69 f.

¹⁵¹ 2 kap. 15 § 3 st. RF.

¹⁵² Se Danelius (1991) s. 331.

¹⁵³ Se Sjödin Ekbäck Kalbro, Norell (2016) s.30.

¹⁵⁴ Se Sjödin, Ekbäck. Kalbro, Norell (2016) s. 33.

särskild rätt till fastighet upphävs eller begränsas om rättigheten tillkommer annan än staten.¹⁵⁵ Staten, kommun, region och enskilda får exproprieras. Dock har enskilda endast rätt till det om denne på ett betryggande sätt kan svara för att den exproprierade egendomen används för det avsedda ändamålet.¹⁵⁶ Det finns en bestämd lista över ändamål expropriering kan ha, vilka återfinns i lagens andra kapitel. Inskränkningen i bestämmanderätt som en expropriering innebär ersätts av staten i enlighet med expropriationslagens fjärde kapitel. Innan en expropriation genomförs ska en proportionalitetsbedömning göras där det bestäms om ändamålet lämpligen bör tillgodoses på annat sätt. Vidare ska en prövning göras av om olägenheten överväger de fördelarna av expropriationen som kan vinnas genom den från allmän och enskild synpunkt. Om olägenheten är större än fördelarna ska expropriationen inte genomföras.¹⁵⁷ Andra reglementen som tvångsvis kan skifta rådigheten över en fastighet är fastighetsbildningslagen, som genom fastighetsreglering kan överföra mark från en fastighet till en annan.¹⁵⁸ Andra lagar som kan påverka äganderätten är skogsvårdslagen (SFS 1979:429), kulturmiljölagen (SFS 1988:950), plan- och bygglagen, miljöbalken och väglagen (SFS 1971:948).¹⁵⁹

¹⁵⁵ 1 kap. 1 § expropriationslagen.

¹⁵⁶ 2 kap. 12 § 2 st. expropriationslagen.

¹⁵⁷ 2 kap. 12 § 1 st. expropriationslagen.

¹⁵⁸ Se Sjödin, Ekbäck, Kalbro, Norell (2016) s. 42.

¹⁵⁹ Se Sjödin, Ekbäck Kalbro, Norell (2016) s 46 ff.

3 Enkätundersökning – aktörers syn på allemansrätten

De frågor som aktörerna Jägarnas riksförbund, Mellanskog, Södra skogsägarna, Svenska turistföreningen samt Sportfiskarna besvarade i enkäten är följande:

- Vad anser ni ingår i allemansrätten i stora drag?
- Upplever ni att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten? Exempelvis olika uppfattningar om vad allemansrätten innebär? I så fall vilka?
- Vad är er inställning till dessa intressekonflikter? Försvårar det exempelvis era medlemmars nyttjande av mark?
- I både Finland och Norge är deras version av allemansrätten lagstiftad, till skillnad från Sveriges. Hur skulle ni ställa er till att Sverige inför en lag som reglerar allemansrätten?

På den första frågan är alla överens om att inte störa och att inte förstöra är en ledande princip inom allemansrätten, flera använda uttrycket ordagrant. Vidare uttrycker flera att allemansrätten är en rätt att färdas, vistas och övernatta i naturen samt en rätt att plocka bär, svampar och blommor. Jägarnas riksförbund lyfter fram att skördandet av naturprodukter endast får förekomma om det kan ske utan att det orsakar ingrepp på marken eller slitage och skada på naturen. De påpekar därför att arrangerade utflykter kan vara olämpliga. Svenska turistföreningen beskriver på samma sätt att allemansrätten endast får utövas inom den omgärdande lagstiftningen. För ytterligare vägledning om allemansrättens innehåll hänvisar de till Naturvårdsverkets publikation ”Allemansrätten – vad säger lagen”. Även Sportfiskarna lyfter fram allemansrättens skyldigheter, som att inte skräpa ned, skada växtlighet eller inkräkta på odlad mark eller hemfridszonen. Södra skogsägarna anser inte att det finns några större tveksamheter om vad allemansrätten innebär men lyfter fram att många tycker att det är konstigt att allemansrätten utgör en rätt för verksamhetsutövare inom turism och friluftsliv att utnyttja annans mark för kommersiella aktiviteter.

Sammantaget har aktörerna en bild av allemansrätten som överensstämmer med den doktrin och de informationsskrifter jag tagit del av inom ramen för arbetet. Många verkar tycka att det är en fråga med ett självklart svar och vissa att man inte kan ha en egen uppfattning om vad allemansrätten innebär.

Svaret på den andra frågan, om aktörerna upplever att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten, var inte lika unisont. Alla aktörer svarade att det finns konflikter, men av olika slag. Två aktörer som representerar personer med rätt till mark genom ägande eller jakträtt, Södra skogsägarna och Jägarnas riksförbund, fann båda intressekonflikter rörande kommersiell verksamhet med allemansrätten som grund. Jägarnas riksförbund anser att rättigheter till markutnyttjande som är lagfästa, såsom jord- och skogsbruk samt jakt alltid har företräde framför rättigheter som inte är lagfästa, såsom allemansrätten. De anser att en intressekonflikt finns gällande om allemansrätten ska ha företräde framför annat marknyttjande. Jägarnas riksförbund är av uppfattningen att allemansrätten historiskt har avsett nyttjande av naturen för husbehov, inte en rätt för kommersiella aktörer. Enligt Södra skogsägarna är det främmande för många markägare att någon annan skulle ha rätt att nyttja deras mark och ta betalt för det. Ett problem menar de är att när skador eller störningar uppstår kan det vara svårt att bestämma vem som gjort överträdelser av allemansrätten, när varje individ hållit sig inom dess gränser. Södra skogsägarna poängterar dock att kommersiellt nyttjande av allemansrätten kan fungera bra då verksamhetsutövaren träffar avtal med markägaren eller liknande, men att det är en situation där problem kan uppstå.

Södra skogsägarna framhåller vidare att intressekonflikter kan uppstå kring användandet av bryggor och badplatser. Markägaren kan uppfatta badplatsen som privat då den ligger nära tomten, men att ägaren och badgäster har olika uppfattningar om vad som är störande beteende. Södra skogsägarna har fått uppfattningen att många markägare själva upplever anläggningarna som privata, men här uppstår ofta tveksamheter. Sportfiskarna håller med om denna uppfattning, de anser att det ofta råder missförstånd om vilka rättigheter det finns att använda annans brygga. Enligt Sportfiskarna finns det även olika uppfattningar om vilka rättigheter och skyldigheter allemansrätten ger på vattenområden. De upplever även att markägare anser att deras privata del av fastigheten är större än det allemansrätten tillåter. De har även noterat att förbudsskyltar blivit vanligare. Även Svenska turistföreningen har funnit en intressekonflikt rörande nyttjande av stränder, där markägare exempelvis kan vilja bygga på stränder allmänheten vill ha tillgång till. De är oroade över en trend där strandskyddet försvagas.

En annan intressekonflikt Södra skogsägarna identifierat är nedskräpning. Södra skogsägarna framhåller att nedskräpningen inte i sig är tillåten av allemansrätten men att allemansrätten möjliggör den, både genom "normal" nedskräpning och tippning. Detta får markägare att dra sig för att hålla enskilda vägar öppna, enligt deras erfarenhet. En sista intressekonflikt Södra skogsägarna identifierat är att skogens besökare startar "väldigt många" bränder årligen, vilket oroar många markägare. Södra skogsägarna tycker det är olyckligt att ingen förändring sker på detta område.

Mellanskog framhåller att deras medlemmar förvaltar sin skog för att få ekonomisk avkastning, varför alla aktivitet i allemansrättens namn som riskerar påverka avkastningen negativt kan leda till intressekonflikter. Dock upplever de att det finns tillräcklig lagstiftning för att kunna hantera dessa konflikter.

Trots att allemansrätten är oprecist formulerad i lagstiftningen och det är så många som utnyttjar den upplever Svenska turistföreningen att det finns få intressekonflikter gällande den. Detta tror de grundar sig på allemansrättens starka stöd i lag, den utbredda kunskapen om allemansrätten bland svenska folket och att Naturvårdsverket och företrädare för markägar- och friluftsinressen har en löpande dialog kring allemansrätten. De upplever därför att det finns ytterst få skillnader i vad allemansrätten anses innebära. En intressekonflikt i sak de identifierat är huruvida det är tillåtet att ta ut avgift för nyttjande av iordningsställda leder för vandring, skid- eller cykelfärd. Då detta inte regleras i lag eller praxis anser de det önskvärt att detta utreds på myndighetsnivå och att både friluftsinressen och markägarintressen beaktas.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att det finns intressen i konflikt gällande allemansrätten. Olika aktörer upplever olika typer av intressekonflikter av olika allvarsgrad och frekvens, men likväl upplever alla, eller ser en risk för att de ska uppleva, olika intressekonflikter. Vissa aktörer erfar att skyddet markägarens intressen är för starkt, medan andra uppfattar att skyddet för allemansrättens friheter är för långtgående och dåligt reglerade. I vissa av intressekonflikterna representerar enkätens aktörer motstående intressen.

Gällande aktörernas inställning till intressekonflikterna konstaterar Jägarnas riksförbund att nyttjande av mark genom allemansrätten alltid ska ha lägre prioritet än lagstadgat nyttjande. De vill även att allemansrätten ska begränsas till nyttjande för husbehov och inte för kommersiellt bruk. De upplever inte att allemansrätten utgör ett hinder för deras medlemmars nyttjande av mark, när allemansrätten brukas korrekt. Det är dock när den missbrukas som problem uppstår. Sportfiskarna är också av uppfattningen att intressekonflikterna kan påverka deras medlemmars möjlighet till nyttjande av mark. I vissa fall kan det leda till svårigheter att fiska från vissa platser.

Södra skogsägarna har en liknande inställning. De flesta av deras medlemmar är mycket positiva till allemansrätten och vill att människor ska komma ut i skogen. Dock skadas den positiva inställningen när människor överutnyttjar marken och tar sig friheter som inte tillåts av allemansrätten. Södra skogsägarna konstaterar vidare att möjligheten att komma till rätta med överträdelserna är få, vilket får människor att ifrågasätta allemansrätten. Detta leder i sin tur till att markägare blir mer benägna att sätta upp bommar för skogsbilvägar och enskilda vägar. Detta skapar i sin tur irritation bland dem som vill nyttja vägarna med bil. Södra skogsägarna upplyser avslutningsvis att förståelsen för att en enskild äger marken och investerar tid och pengar i den är varierande.

Mellanskog upplever också att deras medlemmar är glada över att visa upp sin skog för allemansrättsliga besökare. De anser dock, till skillnad från Södra skogsägarna, att konflikter på grund av olika tolkningar av allemansrätten mellan markägare och allmänheten är få. Svenska turistföreningen anser också att intressekonflikterna kring allemansrätten är relativt få. Även när oklarheter kring allemansrättens tolkning uppstår, uppfattar de inte att det hindrar deras medlemmar från att utnyttja allemansrätten. Detta även om det kan vara svårt att bestämma hur olika tolkningar av allemansrätten påverkar deras medlemmars möjlighet att utöva friluftslivet.

Det kan noteras att Jägarnas riksförbund och Sportfiskarna har den gemensamma upplevelsen att intressekonflikter kan påverka deras möjlighet att utnyttja naturen genom jakt respektive fiske. Detta lär bero på att jakt och fiske är liknande nyttjande av mark som är beroende av att andra som nyttjar naturen respekterar deras verksamhet. Jag kan inte fullt ut dela Jägarnas riksförbunds uppfattning att allemansrätten alltid är underordnad annan lagstadgad nyttjanderätt av mark, allemansrätten är till yttermeravisso delvis lagstiftad. Dock kan, som tidigare konstaterats, den som stör markägarens eller annan rättighetsinnehavares verksamhet på marken i form av jakt eller skogsbruk, göra sig skyldig till ofredande eller egenmäktigt förfarande. Att Södra skogsägarnas och Mellanskogs inställning är tämligen olika kan förklaras med att deras medlemmar är individer med individuella upplevelser. Regionala skillnader i beteende i naturen kan påverka samt aktörernas medlemmars geografiska placering. Medlemmarnas upplevelse av situationer kan därmed påverkas av om befinner sig nära städer eller inte eller om de befinner sig i turisttäta områden eller inte.

Avseende min sista fråga är de fem aktörerna i det närmaste överens. Ingen är direkt positiv till ytterligare lagreglering av allemansrätten. De har visserligen olika motiv till den negativa eller neutrala inställningen, men är likväl gemensamt tveksamma. Aktörerna förutser att en lagreglering antingen riskera skada markägaren, allemansrätten eller inte göra någon skillnad alls och därför vara meningslös.

Jägarnas riksförbund har inte officiellt tagit ställning i frågan. Men deras grundläggande inställning är att markägare ska ha så stor frihet som möjligt med sin mark. De anser att om lagstiftning skulle införas, måste det slås vakt om att friheten för markägare inte minskar.

Mellanskog ser inget värde i att allemansrätten formaliseras ytterligare. Mer omfattande formalisering skulle kunna medföra en tröghet genom fler processer, vilket skulle vara negativt. Formaliseringen skulle också innebära ett erkännande av att rådande tillämpning och tolkning av allemansrätten är den riktiga, vilket inte Mellanskog är säkra på skulle vara önskvärt. Skulle stora konflikter gällande allemansrätten uppstå, skulle det dock kunna vara aktuellt med förtydligande lagstiftning. Mellanskog konstaterar att tolkningen av

allmansrättens innebörd förändras över tid, vilket inte är problematiskt så länge de flesta upplever den som rimlig.

Inte heller Södra skogsägarna tror att ytterligare lagstadgande av allemansrätten skulle innebära en skillnad. Det skulle inte lösa några problem kopplade till allemansrätten, då dessa grundar sig på överträdelser som är svåra att förhindra, såsom nedskräpning. Södra skogsägarna tror att svårigheterna att beivra överträdelserna skulle vara desamma även om allemansrätten vore mer lagstadgad.

Svenska Turistföreningen är emot detaljreglering av allemansrätten i lag. De ser positivt på den nuvarande regleringen och upplever att den har fungerat väl under en längre tid. Deras uppfattning är att dagens reglering bygger på tillit, en hög kunskapsnivå gällande allemansrätten och att det finns en hög effektivitet i att utreda frågor som rör allemansrätten och allemansrättsligt nyttjande av naturen.

Sportfiskarna anser att allemansrätten fungerar bra trots begränsad lagreglering, då praxis har växt fram kring vad som gäller. De hoppas att detta ska räcka som reglering även om de är av uppfattningen att utvecklingen går åt fel håll. Detta då äganderätten får större betydelse politiskt samt lättnader i strandskyddet.

Att ingen av aktörerna önskar lagreglering av allemansrätten i större utsträckning förvånade mig. De tycks dock inta tre sidor, för det första de som anser att allemansrätten fungerar så pass bra att ytterligare reglering inte behövs, för det andra de som ser problem med allemansrätten men inte tror att lagstiftning kommer lösa dem, slutligen de som ser en risk i att markägarens friheter inskränks genom lagstiftning. Den gemensamma ståndpunkten är dock att lagstiftning inte upplevs vara en faktor som tillför något positivt i debatten, vilket måste beaktas om man vill lösa intressekonflikterna. Detta så att resurser inte läggs på insatser som aktörerna ser som överksamma.

4 Hur påverkas enskilda markägare av allemansrätten?

Påverkas en enskild markägare av allemansrätten? I allra högsta grad! Dock kan det skilja sig mellan markägare i vilken grad man störs av allmänhetens nyttjande av allemansrätten. Vad som uppfattas som en störning är en generationsfråga.¹⁶⁰ Detta är något som även uppsatsens enkätsvar vittnar om, där två markägarföreningar har olika uppfattning om allemansrättens störningsgrad. Den upplevda störningen av allemansrätten kan variera beroende på om markägarens mark ligger nära städer eller inte, i anslutning till en vandringsled eller annan turistattraktion, om marken är belägen i norr eller söder. Lokala sedvanor kan även påverka hur människor för sig i naturen. Lokalt kan allemansrätten ha en helt annan innebörd än Naturvårdsverkets uppfattning.¹⁶¹

Att vara en enskild markägare i Sverige innebär att man tvingas acceptera att allmänheten vistas på den innehavda marken, utan nämnvärd möjlighet att förhindra att de vistas där. Markägaren kan påverkas av att allmänheten genom sin vistelse orsakar förslitning på marken som i Forsränningsfallet NJA 1996 s. 495. Det finns en gräns för hur stor skada markägaren ska behöva utstå, men det finns inga klara regleringar om hur markägaren går till väga för att få stopp på nyttjandet av marken. Det är inte heller självklart vem som ska stå till svars vid en rättslig prövning om marken överutnyttjas, mer om det nedan. Att allmänheten får ströva fritt kan medföra riskfyllda beteenden av dem som nyttjar allemansrätten, både för markägare, naturen och de som nyttjar den. Detta vittnar Södra skogsägarna om i sitt enkätsvar. En oerfaren eldare kan tappa kontroll över elden, en lös hund kan ignorera ägarens kommandon och bli farlig för andra hundar, vilt och tamboskap. Slutligen kan nedskräpning skada naturen, men även boskap om det exempelvis skulle hamna metallföremål i en vallskörd.¹⁶² Dessa beteenden är visserligen inte tillåtna enligt allemansrätten, men möjliggörs genom allmänhetens omfattande tillgång till annans mark. Detta har även Södra skogsägarna noterat. Beteendena kan förekomma trots att de är förbjudna och leder till ekonomiska skador för markägaren och skador på naturen.

Ett annat sätt som markägare påverkas på, är genom de naturprodukter, och därmed ekonomiska värden, som kan tillägnas av dem som nyttjar allemansrätten. På samma sätt som beskrivits ovan, är det enligt lag förbjudet att tillägna sig vissa produkter såsom julgranar, grenar och fridlysta arter. Det är dock för den sakens skull inte helt ovanligt att dessa produkter ändå

¹⁶⁰ Se Bengtsson (2023) s. 8.

¹⁶¹ Jfr Naturverkets rapport 6470 (2011) Sandell s. 24, Svenning s. 176 f.

¹⁶² Se exempel på detta i SVT Nyheter, Kristin Renulf, ”Hennes ko dog av söndertrasad aluminiumburk”, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/hennes-ko-dog-av-sondertrasad-aluminiumburk> (besökt 2025-12-27).

tillgrips.¹⁶³ De naturprodukter som inte förbjudna att plockas såsom bär och svamp kan också orsaka markägaren skador. Kanaliseras kommersiell plockning till ett visst område, riskerar markägaren lida förslitningsskador på marken. Denne förlorar även stora ekonomiska värden i och med produkterna som forslas ut ur marken som markägaren själv kunnat tillägna sig.

Människors vistelse i naturen kan påverka pågående marknyttjande såsom jakt eller skogsbruk. Detta innebär inte bara fara för dem som befinner sig på platsen där verksamheten pågår, utan även risk för ekonomisk skada för markägaren om skogsbruket inte kan fortgå som planerat eller jakt som kan vara utarrenderad inte kan genomföras. Enligt Bengtsson är det dock inte tillåtet enligt allemansrätten att störa vare sig jakt eller skogsbruk, en störning kan resultera både i brotten ofredande och egenmäktigt förfarande.¹⁶⁴ Även i kulturkanon konstateras att allemansrätten bara får utövas så länge markägaren inte störs.¹⁶⁵ Det är tyvärr min personliga upplevelse att sådan aktivitet som beskrivits inte alltid får åtnjuta den ostördhet av allmänheten som den tillskrivs.

Strandskyddet påverkar hur markägaren får nyttja mark som ligger i anslutning till strand som omfattas av skyddet. Det är inte tillåtet att bygga konstruktioner för nära stranden och man måste acceptera att främmande personer nyttjar bryggor som kan ligga i närheten av bostaden eller tomten. Kuty-men säger att badgäster inte får använda bryggan om ägaren använder den, men detta är som sagt bara en riktlinje och möjligen svårt att driva igenom i praktiken. Flera av enkätsvaren vittnar om oklarheter kring vad som gäller rörande allemansrättsligt nyttjande av bryggor, vilket kan påverka vad markägare kan förväntas acceptera och skapa konflikter.

Markägare kan även bli ålagd att vidta eller tåla vissa åtgärder till gagn för allmänhetens framkomlighet på mark. Som nämnts tidigare kan länsstyrelsen kräva att stängsel öppnas upp eller ändras så att allmänheten kan passera. För detta blir dock markägaren ersatt.¹⁶⁶ Markägaren kan även i naturreservat bli ålagd att tåla att vandringsleder och liknande iordningsställs för att underlätta framkomligheten.¹⁶⁷

Kanalisering i, kommersialisering av och etablering i mark av andra än markägaren själv kan vålla problem för markägaren.¹⁶⁸ Kanaliserande aktiviteter såsom turistkartor som pekar ut särskilt fina utflyktsmål eller goda bärmarker kan styra allemansrättsnyttjare till platser i en omfattning som inte annars

¹⁶³ Jfr Mellanskog (2025), "Var tredje julgran i Sverige kan vara stulen", <https://www.mellanskog.se/nyheter/var-tredje-julgran-i-sverige-kan-vara-stulen-2/> (besökt 2026-01-05).

¹⁶⁴ Se Bengtsson (2023) s. 59.

¹⁶⁵ SOU 2025:92 s. 191.

¹⁶⁶ Se Sjödin, Ekbäck Kalbro, Norell (2016) s.69 f.

¹⁶⁷ 7 kap. 6 § MB.

¹⁶⁸ Jfr Bonde och Teljer (1994) s. 40 ff.

skett naturligt. Det kan även ske genom arrangerade tävlingar eller andra sammankomster. Bonde och Teljer ger orienteringstävlingar som exempel, där mark kan påverkas av ett större antal parkerade bilar, upptrampning av start- och målplatser och särskild risk för upptrampning vid orienteringskontrollerna. De resonerar att i det läge en tävling som denna genomförs utan markägarens tillstånd riskerar arrangören att åtalas för egenmäktigt förfarande.¹⁶⁹

Kommersialiseringen påminner om kanaliseringen men med skillnaden att människor hänvisas till ett område med attraktiva kvalitéer för friluftslivet i ekonomiskt vinningssyfte.¹⁷⁰ På samma sätt som vid kanaliseringen riskerar markägare lida skador på sin mark till följd av den kommersiella verksamhetens besökare. Markägare kan även lida en ekonomisk skada då de själva nu inte kan nyttja sin mark på samma kommersiella sätt som utomstående kommersiella aktörer. Bonde och Teljer gjorde bedömningen att friluftsliv som organiserats kommersiellt ligger utanför allemansrätten och därför är förbjuden. De motiverar det med att svensk rätt i princip bara tillåter den som äger marken eller har särskild rätt till den att tillägna sig ekonomisk nytta av den. Deras bedömning var att arrangörer av bärplockning och turridning skulle kunna göra sig skyldiga till egenmäktigt förfarande.¹⁷¹ De skulle dock visa sig få fel i den frågan i och med NJA 1996 s. 495 där Högsta domstolen konstaterar att allemansrätten kan utnyttjas kommersiellt. Det fastslås även att allemansrätten tillkommer var och en men att det inte finns hinder mot att den nyttjas kollektivt. Dock får kollektivt nyttjande inte orsaka påtaglig skada eller olägenhet, gör den det kan nyttjandet förbjudas. Kommersiellt nyttjande och kanalisering av nyttjande av mark gör att markägaren kan behöva tåla en viss skada på sin mark, så länge skadan inte är påtaglig. Detta bedömer jag vara ett högre ställt krav än det skadekrav som ställs för att enskilt brukande av allemansrätten ska förbjudas enligt domen, där endast nämnvärd skada krävs. I domen preciseras inte heller vem eller vad den påtagliga skadan eller olägenheten ska åsamkas. Däremot framgår det tydligt att det är markägaren eller annan rättighetsinnehavare som ska drabbas i det läge enskilt användande av allemansrätt orsakat skada på mark. Det tycks därför vara så att markägaren måste stå ut med mer skada eller olägenhet, påtaglig, när det är kommersiell eller kollektiv användning av allemansrätten, än denne måste när det är enskild användning som orsakar skadan eller olägenheten, nämnvärd. Att i större utsträckning behöva acceptera skador orsakade av kollektiv och kommersiell verksamhet känns främmande. I synnerhet då kollektivt nyttjande av mark snabbare torde kunna orsaka större skador på en mark än vid enskilt bruk. Kommersiellt nyttjande av annans mark är en företeelse som vissa aktörer i enkäten ställer sig frågande till.

Etablering av andra människor och deras vanor på mark är också något som markägare kan uppleva. Exempelvis att en viss grupp människor alltid rider

¹⁶⁹ Se Bonde och Teljer (1994) s. 41; jfr Ahlström (1982) s. 64.

¹⁷⁰ Se Bonde och Teljer (1994) s. 43.

¹⁷¹ Se Bonde och Teljer (1994) s. 44.

med hästar på en viss väg, sätter upp sitt tält på samma plats varje vecka eller att luftballongsfarare alltid landar på samma plats med sin ballong. Även om användningen av marken inte kanaliseras på samma sätt som i stycket ovan, kan upprepad markanvändning på ett monotont sätt förslita marken även om det är ett färre antal personer som nyttjar marken på det sättet. Vägar och stigar kan bli upp trampade och befintliga vägar ned trampade och slitna.¹⁷² Bonde och Teljer konstaterar att detta beteende kan anses vara så inkräktande på markägarens besittning att det ses som egenmäktigt förfarande. Det finns inga rättsfall eller andra bestämmelser som reglerar denna etablering, utan ledning får hämtas från NJA 1996 s. 495, som förbjuder att markägaren orsakas nämnvärd skada eller olägenhet.

Anser sig en markägare ha lidit skada till följd av människors nyttjande av allemansrätten är det inte givet hur denne får upprättelse för detta. De enklaste fallen är då en enskild person, arrangör eller näringsidkare tas på bar gärning när de exempelvis bryter mot brottsbalkens förbud att bryta grenar eller orsakar en markägare mer än påtaglig skada i sin verksamhet. Då kan en konkret person hållas ansvarig för skadorna och markägaren kan yrka på skadestånd för skadan denne lidit. Svårare är det när allemansrättens nyttjande i allmänhet orsakat skada. När tillräckligt många personer plockat mossor på en markägares mark utan kanalisering eller kommersiellt syfte, vem ska hållas ansvarig? Om varje enskild person plockat så lite att det tillåts av allemansrätten, men den kollektiva insamlingen överskrider det tillåtna. Ska då alla hållas ansvariga eller enbart den sista personen som plockar och får bägaren att rinna över? I så fall, hur ska man identifiera vilka personer som har plockat mossan? Kan staten gå in med ersättning? Jag tror inte det är troligt enligt nu gällande rätt. Detta då det allmänna inte explicit erkänner allemansrätten, utan hävdar att det är ett civilrättsligt element. Därmed torde de inte vilja ta ansvar för allemansrättsliga konsekvenser. Vidare diskussion om detta förs i avsnitt 7 och 8. Enligt NJA 1996 s. 495 ska man inte behöva utstå nämnvärd eller påtaglig skada eller olägenhet, dock framgår det inte tydligt hur beteendet som orsakar skadan ska förhindras. Detta lämnar markägaren i en svår situation utan tydliga hjälpmedel för att avvärja situationen, än mindre verktyg för att ersätta för skadorna.

¹⁷² Se Bonde och Teljer (1994) s. 46.

5 Allemansrätt i Norden

5.1 Allemansrätten i Finland

Finland har en allemansrätt som påminner om Sveriges. Den står inte definierad som en explicit rättighet i Finlands lagstiftning, utan bygger på generella bestämmelser i Finlands grundlag såsom rörelsefrihet och jämlikhet. I övrigt finns andra lagar såsom den finska strafflagen (39/1889), naturvårdslagen (9/2023) och vattenlagen (587/2011) som närmare preciserar den finska allemansrättens vidd.¹⁷³ Även i sitt innehåll påminner Finlands allemansrätt om Sveriges.¹⁷⁴ Alla som vistas i Finland har rätt att röra sig i naturen oavsett vem som är dess ägare, så länge markägaren inte störs eller orsakas olägenheter.¹⁷⁵ Det är förbjudet att åsamka markägaren, markanvändningen eller naturen olägenheter som är allvarligare än av ringa grad.¹⁷⁶ Man har enligt allemansrätten rätt att färdas till fots, cykel och på skidor, på samma områden är det tillåtet att övernatta och vistas i allmänhet.¹⁷⁷ Vissa naturprodukter får samlas in från annans mark, exempelvis kottar och nötter som fallit till marken samt vilda bär, svampar och blommor eller andra sådana naturprodukter.¹⁷⁸ Vilka arter som får plockas kan begränsas av fridlysningar och särskilda regler i naturvårdsområden.¹⁷⁹ 2 kap. 3 § vattenlagen¹⁸⁰ ger var och en rätt att färdas på vatten och is, tillfälligt ankra, flotta virke samt simma i vattendrag.

Det som inte tillåts genom allemansrätten är att störa markägarens markanvändning. Det är inte heller tillåtet att vistas och röra sig på planteringar eller odlade åkrar, inte heller på gårdsplaner med tillhörande närliggande gårdsområde. Har ett område ”tagits i bruk” innebär det att allemansrätten är begränsad eller inte tillämplig alls. Detta kan vara på platser som byggarbetsplatser, platser i skogen där avverkning pågår, campingplatser, utöver

¹⁷³ Se Finska Miljöministeriet m.fl., (2025) ”Vilken lag grundar sig allemansrätten på?” https://useinkysyttya.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttya-ymparistosta-artikkeli?idMi=kb_article_view&sysparm_article=KB0010458&language=sv, (besökt 2025-12-27); jfr Finlands grundlag 731/1999 2 kap. 9 §,

¹⁷⁴ Jfr Ahlström (1982) s. 80 ff.

¹⁷⁵ Finska Miljöministeriet ”Allemansrätten” <https://ym.fi/sv/allemansratten> (besökt 2025-12-27); 28 kap. 11 § 39/1889 strafflagen.

¹⁷⁶ Se Finska Miljöministeriet m.fl. (2025) ”Vad är allemansrätten?” https://useinkysyttya.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttya-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=060d831bdbb73510e38e043bd39619b9&language=sv (besökt 2025-12-27).

¹⁷⁷ Se Finska Miljöministeriet ”Allemansrätten” <https://ym.fi/sv/allemansratten> (besökt 2025-12-27).

¹⁷⁸ 28 kap. 14 § strafflag 39/1889

¹⁷⁹ Jfr Finska Miljöministeriet m.fl. (2024), ”Kan man plocka svamp i naturskyddsområden med stöd av allemansrätten?” https://useinkysyttya.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttya-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=9c438037db7b7510e38e043bd3961987&language=sv (besökt 2025-12-27)

¹⁸⁰ Vattenlagen 587/2011.

gårdsområdet.¹⁸¹ Allemansrätten kan även begränsas genom bestämmelser rörande naturskydd, vägtrafik och försvar.¹⁸² Man får enligt strafflagen inte heller störa hemfriden för boende på en plats.¹⁸³ Det är vidare förbjudet att fälla och skada levande träd, inte heller när de är torra och fallna får de tillvaratas. Det är inte heller tillåtet att plocka mossor eller lavar.¹⁸⁴ Det är förbjudet att elda på annans mark utan tillstånd och slänga skräp i naturen.¹⁸⁵ Man får inte heller fiska och jaga utan tillåtelse från markägaren.¹⁸⁶ Det finns bestämmelser om att hundar måste vara kopplade på annans mark. Koppeltvånget gäller även vissa tidsperioder och på vissa platser.¹⁸⁷ Det är även förbjudet att begränsa utnyttjande av allemansrätten genom att sätta upp skyltar inom vatten- eller markområden.¹⁸⁸ Markägaren kan inte begränsa hur allemansrätten nyttjas på dennes mark förutom att genom exempelvis starta odlingar eller bygga ut gårdsområdet, där allemansrätten inte gäller. Vissa evenemang som är knutna till ett visst område kan också sätta allemansrätten ur spel.¹⁸⁹ Det är inte tillåtet genom allemansrätten att bedriva stadigvarande verksamhet på mark ägd av annan.¹⁹⁰ Avslutningsvis får motorfordon inte framföras, stannas eller parkeras i terräng på privat mark.¹⁹¹

Det är inte tillåtet för markägaren att på något annat sätt begränsa allmänhetens möjlighet att utnyttja allemansrätten. Lagstadgade grunder krävs för att

¹⁸¹ Se Finska Miljöministeriet m.fl. (2024) ”Vad betyder ett område som tagits i särskilt bruk med tanke på allemansrätten?” https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=2caedb9bdf73510e38e043bd3961987&language=sv (besökt 2025-12-27); Jfr 2 kap. 15 § Finlands grundlag 731/1999, 24 kap. 1 § 39/1889 Strafflag, 28 kap. 11 § 39/1889 Strafflag.

¹⁸² Se Finska Miljöministeriet m.fl. (2025) ”På vilka områden har allemansrätten begränsats?” https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=4d0e979bdf73510e38e043bd3961928&language=sv (besökt 2025-12-27); Jfr kap. 6 9/2023 Naturvårdslag samt 2 kap. 4 § 1710/1995 terrängtrafiklagen.

¹⁸³ 2 kap. 10 § Finlands grundlag 731/1999 samt 25 kap. 1 § 39/1889 Strafflag.

¹⁸⁴ Jfr 28 kap. 14 § 39/1889 Strafflag.

¹⁸⁵ 2 kap. 6 § 379/2011 Räddningslag samt 8 kap. 72 § 646/2011 Avfallslag.

¹⁸⁶ 28 kap. 10 § 39/1889 Strafflag.

¹⁸⁷ Jfr 8 kap. 51 § & 53 § 615/1993 Jaktlag.

¹⁸⁸ 97 § Naturvårdslag 9/2023.

¹⁸⁹ Se Finska Miljöministeriet m.fl. (2024) ”Har en markägare möjlighet att ansöka om att allemansrätten ska åsidosättas?” https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=2da21b23dbb77510e38e043bd39619f4&language=sv (besökt 2025-12-27).

¹⁹⁰ Se Finska Miljöministeriet m.fl. (2025) ”Vad är allemansrätten?” https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=060d831bdf73510e38e043bd39619b9&language=sv (besökt 2025-12-27).

¹⁹¹ 2 kap. 4 § 1710/1995 terrängtrafiklagen.

begränsa allemansrättens nyttjande. Det är dock tillåtet för markägaren att hägna in sitt område och uttrycka sina tankar om områdets användning.¹⁹²

En förutsättning för allemansrättens uppkomst och fortlevnad är Finlands glesa bebyggelse och vidsträckta naturområden. Till skillnad från Sveriges vilar inte den finska allemansrätten på sedvana, utan på lagar genom vilka den även styrs och begränsas.¹⁹³

5.2 ”Allemansrätten” i Danmark

Danmark har aldrig haft en allemansrätt motsvarande den svenska. Detta beror sannolikt på att Danmark länge varit tätbefolkat samt att stora ytor utgör odlad mark.¹⁹⁴ Trots detta finns begränsade rättigheter i Danmark som liknar den svenska allemansrätten. På mark där det är tillåtet får man färdas till fots och cykel samt vistas, dock inte på militära områden eller då det förbjudits av ägaren till följd av jakt eller skogsarbete. Hundar som medföljer ska hållas kopplade. Det är förbjudet att förhindra eller försvåra allmänhetens tillgång till mark och stängsel får inte sättas upp i detta syfte. I privatägda skogar är det endast tillåtet att röra sig på stigar och vägar. Detta får endast göras mellan kl. 06:00 och solnedgången. Vidare skyddas hemfriden genom att man aldrig får vistas mindre än 150 meter ifrån bostäder och ekonomibyggnader.¹⁹⁵

På mark som inte är odlad är det tillåtet att färdas till fots och uppehålla sig, om det finns lagligt tillstånd därtill. Detta gäller dock inte för privatägda områden som är inhägnade. Det gäller inte heller för vattendrags och sjöars kantzoner, som enligt lag ska hållas fria från odling, undantaget om dessa platser gränsar till områden som allmänheten får vistas på. Dock, i områden som är inhägnade, inte odlade och där det inte befinner sig betande djur, får allmänheten tillgång genom grindar och övergångar. Detta förutsatt att det inte finns skyltar som förbjuder tillträde. Sådana skyltar får ägaren sätta upp om färden genom det inhägnade området skulle störa yrkesmässig användning av fastigheten, avsevärt störa den privata friden alternativt om djur- och växtliv är i behov av skydd. Skulle inhägnande eller skyltningen inte vara proportionerligt motiverad, får Kommunfullmäktige fatta beslut om dess förflyttning eller att grindar eller liknande sätts upp och skyltar om tillträde. Ägaren till marken får förbjuda tillträde under dagar då jakt bedrivs eller på platser där intensivt jordbruksarbete pågår. I privatägd skog får allmänheten endast beträda privata

¹⁹² Se Finska Miljöministeriet m.fl (2025) ”Får markägaren hindra eller begränsa användningen av en skogsstig?” https://useinkysyttya.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttya-ymparisto-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=2dc85fe7dbb77510e38e043bd3961986&language=sv (besökt 2025-12-27).

¹⁹³ Se Finska Miljöministeriet ”Allemansrätten” <https://ym.fi/sv/allemansratten> (besökt 2025-12-27).

¹⁹⁴ Ahlström (1982) s.83.

¹⁹⁵ 23§ Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.

odlingsfria områden från kl. 06:00 på morgonen till solens nedgång. Det är endast tillåtet att vistas 150 meter ifrån en bostads- eller ekonomibyggnad.¹⁹⁶

Man får inte tälta i Danmark utan tillstånd, utom i statens skog. Tältet ska placeras i anslutning till ett träd och får inte störa andra personer som vistas i naturen. Tältet ska vara så undanskymt som möjligt från andra personer som vistas i skogen. Man får bara övernatta en natt och på samma plats bara ställa upp två tremannatält som mest och störst. Flyttar man tältet till kommande natt ska man inte kunna se den gamla platsen där tältet stod från den nya.¹⁹⁷

Gällande stränder är de öppna för allmänheten, dock med vissa förbehåll. Man får endast gå, uppehålla sig och bada mellan strandens lågvattenlinje och sammanhängande vegetation, undantaget arealer med salttåliga växter eller annan strandkantsvegetation. Man får kortvarigt ha en båt utan motor liggande på strandkanten. Mellan 1 april till 30 september ska hundar ha koppel. De ska alltid ha koppel där det finns betande djur. Finns laglig tillgång till stranden får man rida på den obevuxna strandkanten mellan den 1 september och den 31 maj. Det ovan sagda omfattar dock inte försvarsanläggningar, hamnanläggningar eller områden som före 1916 tagits i bruk som trädgård eller för näringsverksamhet som bedrivs på fastigheten. Likt skogen får inte allmänhetens tillgång till stranden förhindras eller försvåras. På privatägda stränder och kuststräckor får vistelse och bad inte ske inom 50 meter ifrån bostadshus.¹⁹⁸

På områden med skydd av sanddyner (klitfredade) i enlighet med 8-9 §§ Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse, är det tillåtet att färdas och vistas kortvarigt om det finns laglig tillgång dit. Man får även rida där och medföra hund i enlighet med 22 § samma lag på obevuxen strandkant. Detta gäller dock inte om sanddynorna nyttjas inom jordbruk. På privatägda områden får man bara vistas 50 meter ifrån bostadsbyggnader.¹⁹⁹

Användning av privata vägar får endast begränsas i viss utsträckning enligt 26 § Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse. Kommunfullmäktige kan sätta dessa förbud ur spel enligt samma paragraf. Vill markägaren ta bort en väg eller stig som leder till ett område allmänheten har tillgång till, i enlighet med beskrivningen ovan, måste denne först kontakta Kommunfullmäktige. Kommunfullmäktige kan besluta om att vägen inte får avvecklas.²⁰⁰ Sammanfattningsvis finns en viss begränsad rätt att vistas i naturen i Danmark. Den rätten är fullkomligt nedtecknad i lag och ger markägaren stark möjlighet att begränsa tillgången till dennes mark.

¹⁹⁶ 24§ Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.

¹⁹⁷ Danska Naturstyrelsen ” Fri teltning” <https://naturstyrelsen.dk/aktiviteter-i-naturen/overnat-og-spis-i-naturen/fri-teltning> (besökt 2025-12-27).

¹⁹⁸ 22§ Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.

¹⁹⁹ 25§ Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.

²⁰⁰ 26a § Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.

6 Är allemansrättens inskränkningar i bestämmanderätt över mark proportionerlig?

En proportionalitetsbedömning är en bedömning av balans. Proportionalitetsfrågan svarar på om en aktörs vinst står i jämvikt till en annans aktörs förlust till följd av ett visst beslut eller ingrepp. En bedömning görs beträffande huruvida åtgärdens inverkan står i acceptabel relation till det avsedda ändamålet som ska tillgodoses.²⁰¹ Första frågan som måste ställas är om inskränkningar i äganderätten av mark måste vara proportionerlig. Är en proportionalitetsbedömning relevant eller nödvändig? Jag har identifierat tre grunder på vilka en proportionalitetsbedömning gällande frågan kan göras. Nämligen enligt EKMR, miljöbalken och svenska allmänna rättsprinciper.

6.1 Proportionalitet enligt EKMR

Proportionalitetsbedömningar har blivit allt mer förekommande i det svenska rättssystemet sedan antagandet av EKMR 1995. I Europadomstolens praxis har det konstaterats att proportionalitetsprincipen ska genomsyra EKMR. Även om en åtgärd eller ett ingrepp som sådant kan anses vara konformt med konventionen, måste det vara proportionerligt för att kunna tillåtas.²⁰² Proportionalitetsbedömningar av olika slag återfinns i flertalet artiklar i EKMR, bland annat artiklarna i 8 till och med 11. En annan typ av proportionalitetsbedömning finns i art. 1 i det första tilläggsprotokollet. Artikel 1 ger de anslutna staterna en tämligen stor frihet att ingripa i den privata rätten till mark, till fördel för det allmännas intresse.²⁰³ Artikel 1 skyddar egendom på tre sätt. Dels genom att var och en ska ha rätt till respekt för sin egendom, dels ha rätt till skydd mot att egendomen berövas och avslutningsvis en reglering av hur begräsningar får göras gällande markägarens nyttjande av marken.²⁰⁴ Dessa skydd är dock inte skilda från varandra utan kan kombineras.²⁰⁵ De ingjuter även ett krav på proportionalitet och belyser nödvändigheten i att finna en rimlig avvägning mellan allmänhetens intressen och den enskildes intressen och rättigheter.²⁰⁶ Vidare har staten en positiv skyldighet att beivra intrång i rättigheten. Detta kan bli ett omfattande uppdrag för staten.²⁰⁷ Staten är även skyldig att tillse att adekvata rättsmedel finns mot ingrepp i äganderätten, samt att utreda påstådda brott mot äganderätten samt åtala brott mot egendom. Dock måste kraven på statens åtgärder begränsas till vad som är

²⁰¹ Se Danelius, Danelius, Bull och Cameron (2023) s. 65.

²⁰² Se Danelius, Danelius, Bull och Cameron (2023) s.65.

²⁰³ Se Harris, O'Boyle och Warbrick (2014) s. 903.

²⁰⁴ Se Danelius, Danelius Bull och Cameron (2023) s. 703.

²⁰⁵ Se Schabas (2015) s. 967.

²⁰⁶ Se Schabas (2015) s. 967.; *Brosset-Triboulet and Other v. France* [GC], no. 34078/02, Joint Dissenting Opinion och Judges Bratza, Vajić, David Thòr Björgvinsson, and Kalaydjieva, § 2, 29 March 2010.

²⁰⁷ Se Schabas (2015) s. 968; Harris, O'Boyle och Warbrick (2014) s 870f.

rimligt. Hänsyn ska tas till den enskildes möjligheter att föra skadeståndstalan.²⁰⁸

Allemansrättens intrång i markägares nyttjande av mark torde kunna falla under den tredje inskränkningen, förlusten av kontroll över hur marken nyttjas samt den första inskränkningen, rätten till respekt för sin egendom. Det är inte helt ovanligt med begränsningar i nyttjande av egendom till fördel för allmänna intressen.²⁰⁹ I det läge begränsningarna blir för betungande för markägaren är de dock inte tillåtna då de inte är proportionerliga. Då görs en prövning innebärande att det enskilda intresset vägs mot det allmänna. Är intressena inte i jämvikt är inskränkningen oproportionerlig. Viktigt att notera är att Europadomstolen anser att den enskilde bör kunna tåla tämligen omfattande inskränkningar i rätten att nyttja sin egendom, i det allmänna intresse. Sammanfattat har staten en relativt vidsträckt möjlighet att bedöma vad som är ett acceptabelt ingrepp.²¹⁰ Allemansrätten innebär som sådan inte genomgående ett förbud för markägaren att nyttja sin mark, utan endast vissa delar i allemansrätten innebär det. Detta avser bland annat strandskyddets regler, stängselförbudet, samt förbudet att hindra människor från att nyttja allemansrätten. I övrigt innebär allemansrätten att markägaren måste tåla vissa aktiviteter på dennes mark, såsom bärplockning, vistelse, övernattning eller eldning. Att en utomstående plockar en markägares bär eller tältar på en plats där markägaren velat tälta på, innebär givetvis ett hinder för denne att nyttja sin mark. Enligt min uppfattning är dessa fall med direkta kollisioner dock så få, att det snarare rör sig om ett krav på att tåla nyttjandet. Givet de båda inskränkningarnas liknande karaktär borde även kravet på att tåla nyttjande av mark kunna falla under skyddet för markägarens nyttjande av sin egendom.

Är nyttjandet genom allemansrätten proportionerligt enligt första tilläggsprotokollets första paragraf i EKMR? För att ta reda på detta måste markägarens intressen vägas mot det allmänna. Redan här kan problem uppstå. Markägarens intressen är lika många som det finns markägare. Markägare lär uppleva påverkan av allemansrätten på olika sätt, som diskuterats tidigare. Det skiljer sig från norr till söder, stadsnära eller inte stadsnära, turisttätt eller inte samt vilka kutymmer som utvecklats i närområdet. Detta stöds av Mellansskogs och Södra skogsägarnas svar på enkäterna. Båda är föreningar med skogsägare, ändå upplever Mellanskog påtagligt färre problem med allemansrätten än vad Södra skogsägarna gör. Med beaktande av denna svårighet kommer jag i det följande göra förmodade antaganden baserat på enkätsvaren och inläst litteratur om vad som ligger i markägares intressen, i syfte att kunna göra en proportionalitetsbedömning. Generellt bör ligga i markägares intressen att marken inte skadas eller förstörs, både ur ekonomisk synvinkel och från naturlivets synpunkt. Marken kan förslitas om för många individer rör sig på samma område eller rör sig i planteringar. Nedskräpning, skogsbränder, lösa hundar

²⁰⁸ Se Danelius, Danelius, Bull och Cameron (2023) s. 703.

²⁰⁹ Jfr Avsnitt 2.4.

²¹⁰ Se Danelius, Danelius, Bull och Cameron (2023) s. 722.

som kan skada vilda djur och boskap och frikostigt tillgodogörande av naturprodukter är andra företeelser som kan orsaka skada för den som äger marken. Avslutningsvis kan intressen vara att få åtnjuta hemfrid och inte ha viss kommersiell verksamhet bedriven av annan på marken.²¹¹ Vad är allmänhetens intresse? Enligt Motion 1936:165, andra kammaren, finns ett intresse för stadens invånare att ha tillgång till naturen. Även i miljöbalkens förarbeten konstateras ett generellt behov för människor att vistas i naturen för rekreation och återhämtning. Det argumenteras även för att människor som vistas i naturen får en bättre förståelse för miljö och natur.²¹² Att inte förlora ekonomiskt värde eller naturvärde anser jag vara ett tungt vägande intresse, inte bara för markägaren utan även för allmänheten. Detta inte minst avseende naturvärdet och att skogsindustrin och jordbruksindustrin är viktiga i det svenska samhället. Samtidigt är det också viktigt att befolkningen har en relation till naturen för att på ett engagerat sätt kunna värna om den. Avvägningen görs inte med lätthet. På olika sätt tillhör intressena både de enskilda och det allmänna. Jag får dra slutsatsen att när allemansrätten utnyttjas som den är tänkt, utan att markägarens egendom skadas är allmänhetens nyttjande inte oproportionerligt. Detta anser jag inte vara en orimlig slutsats givet Europadomstolens konstaterande att markägare kan förväntas tåla tämligen omfattande inskränkningar i sin bestämmanderätt över sin mark. Problemet blir istället när allemansrätten överutnyttjas, vilket inte är en främmande förekomst, vilket framgår av både litteratur och min enkät. Min slutsats är att det är när allemansrätten överutnyttjas som den blir oproportionerlig. När allemansrätten överutnyttjas kan markägare lida en så stor skada att den inte motiveras av det allmännas intresse. Det är givetvis inte det allmännas intention att allemansrätten ska överträdas, men på grund av allemansrättens rättsliga utformning och innehåll, kan en följd bli att den överträds. När allemansrätten överträds finns vidare inte tillräckligt bra möjligheter för markägaren att framställa skadeståndsanspråk mot den som orsakat skada, då det oftast är svårt att hålla en person skyldig. Det finns inte heller möjligheter att få ersättning från staten vid överträdelser. Detta kan göra allemansrätten till en stor börda för en enskild. Det är dock inte säkert att resonemanget över huvud taget är relevant i det fall Europadomstolen skulle pröva frågan, då en proportionalitetsprövning torde förutsätta att gällande lag efterföljs.

I det fall allemansrättsligt nyttjande av mark inte skulle anses vara en sådan inskränkning i användande av mark, skulle det kunna vara ett brott mot EK-MRs krav på respekt för egendom.²¹³ Respekt för sin egendom skyddar rätten att inneha, använda, reparera, förändra ägande för, pantsätta, att utlåna eller förstöra egendomen. Rätten för respekt för egendomen skyddar även möjligheten att utöva dessa rättigheter.²¹⁴ Rätten skyddar mot berövande av egendom och kontroll över hur den används, men har även ett vidare

²¹¹ Jfr med aktörernas svar i avsnitt 3 i uppsatsen.

²¹² Jfr Prop. 1997/98:45 del II s. 68 f.

²¹³ Jfr Danelius, Danelius, Bull och Cameron (2023) s. 736.

²¹⁴ Se Harris, O'Boyle och Warbrick (2014) s. 868.

tillämpningsområde.²¹⁵ Domstolen har nyttjat denna regel när ”the complexity of the factual and legal position prevents it being classified in a precise legal category”.²¹⁶ Inledningsvis konstaterar Europadomstolen att alla ingrepp i respekten för en enskilds egendom måste vara laglig.²¹⁷ Skyddet för respekt för egendom tar avstamp i artikelns andra stycke och ska således läsas tillsammans för att avgöra vilka åtgärder som krävs för att kontrollen över fastighetens nyttjande ska vara legitim.²¹⁸ När Europadomstolen bedömer huruvida respekten för någons egendom kränkts utreds först om detta gjorts på skälig grund.²¹⁹ Efter det utreds huruvida fastighetsägaren har lidit en individuell och omfattande börda som ligger i obalans med det allmännas intresse, när det vägs mot den enskildes rätt till respekt för sin egendom.²²⁰ Alla intrång i rätten till respekt för egendom måste enligt domstolen motiveras av en rimlig balans mellan det allmännas intressen och behovet av skydd för den enskildes grundläggande rättigheter. Framför allt måste det finnas ett rimligt proportionerligt förhållande mellan målet och medlet staten använt.²²¹ Staten kommer hållas ansvarig om intrånget i respekten för egendomen minskat egendomens ekonomiska värde, även om det inte alltid är nödvändigt för fällande dom.²²²

Under samma förutsättningar som ovan görs nu en proportionalitetsbedömning. Har allemansrätten en skälig grund? Givet allemansrättens syften som redovisats ovan, vill jag hävda att den har det. Den syftar till att berika människors liv genom återhämtning och rekreation och få människor att värna om naturen. Detta möjliggörs för alla utan att de behöver äga mark. Sedan ska det utredas om en enskild lidit en individuell och alltför betungande skada. Det är återigen svårt att avgöra detta då markägares upplevelser är individuella. Det kan noteras att när skador uppkommer är det en enskild som ensam orsakas dem. Skadornas allvarlighetsgrad kan vara allt från en bruten grankvist till nedskräpning eller fullt utvecklade skogsbränder. Skadorna är olika betungande. Som ovan diskuterats, får jag även i detta fall konstatera att när allemansrätten följs som tänkt är bördan inte orimligt stor för den enskilde. Det är när orimligt många människor besöker en fastighet eller ett område eller tar sig friheter utöver allemansrätten som bördan blir så stor att jag inte anser att den motiveras av det allmännas intresse. I det läget bör rätten till respekt för egendomen väga tyngre. Vidare ska hänsyn tas till möjligheterna för den enskilde att få föra en skadeståndstalan. Dessa är som tidigare diskuterats begränsade. Det är inte alltid uppenbart vem det är som orsakat skadan

²¹⁵ Se Harris, O’Boyle och Warbrick (2014) s. 868; jfr *Sporrong and Lönnroth mot Sweden* A 52 (1982).

²¹⁶ Se Harris, O’Boyle och Warbrick (2014) s. 883.

²¹⁷ Se Schabas (2015) s. 967.

²¹⁸ Se Schabas (2015) s. 972.

²¹⁹ Se Schabas (2015) s. 972.

²²⁰ Se Schabas (2015) s. 972; jfr *Matos e Silva, Lda., and others v. Portugal*, 16 September 1996.

²²¹ Se Schabas (2015) s. 972; jfr *Kozacioğlu v. Turkey* [GC], no 2334/03.

²²² Se Harris, O’Boyle och Warbrick (2014) s.869.

eller när den uppkommit. Möjligheten att föra en skadeståndstalan finns rent faktiskt, men det är ofta svårt att veta vem den ska riktas mot. Detta talar för att allemansrätten i dessa avseenden tynger markägaren mer än rimligt.

En avslutande fråga måste vara om allemansrätten kan beskrivas som ett medel från statens sida. Det allmänna beskriver allemansrätten som en rättighet helt utan offentligrättslig anknytning, utan endast civilrättslig.²²³ Om det inte är det allmänna som infört medlet kan de då hållas ansvariga? Det kan konstateras att det allmänna har ett tydligt mål med allemansrätten. Detta ses särskilt i de tio friluftsmålen och alla resurser som ägnas allemansrätten, inte minst genom Naturvårdsverket. Dessutom anser jag att det är missvisande att friskriva det allmänna allt ansvar för allemansrätten. När Naturvårdsverket har en så stark ställning i samhället rörande informationsspridning om allemansrätten och allemansrätten berörs i lag och grundlag, finns en stark koppling till det allmänna. Vidare är staten skyldig att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes egendom, vilket staten i vart fall bör vara skyldig till beträffande allemansrätten. Detta även om staten fortsatt hävdar att allemansrätten är strikt civilrättsligt baserad. Min slutsats är därför att det allmänna kan hållas ansvarigt vid en proportionalitetsbedömning i enlighet med respekt för egendom.

6.2 Proportionalitet enligt miljöbalken

Tidigare fanns ett krav i naturvårdslagen (SFS 1964:822) 1 § tredje stycket på att tillbörlig hänsyn skulle tas till övriga allmänna intressen och enskildas intressen vid prövning av frågor som rör naturvård. Detta är en avvägning mellan intressen och därmed en typ av proportionalitetsbedömning. I och med införandet av den nya miljöbalken ansågs det inte behövligt att införa en paragraf med motsvarande innehåll. De allmänna hänsynsreglerna i balkens andra kapitel ansågs istället tillräckliga med vissa tillägg.²²⁴ Istället infördes 7 kap. 25 § MB. Paragrafen stadgar att vid prövning av frågor om skydd av områden enligt detta kapitel skall hänsyn tas även till enskilda intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten som grundas på skyddsbestämmelserna i kapitlet får därför inte gå längre än som krävs för att syftet med skyddet för området skall tillgodoses. I balkens förarbeten tydliggörs att stadgandet i 7 kap. 1 § underförstått innebär att alla enligt allemansrätten ska ha tillgång till naturen.²²⁵ Områden som nyttjas genom allemansrätten enligt 7 kap. 1 § MB torde därför utgöra områden enligt 7 kap. 25 §. Vid prövning av frågor rörande skydd av området, ska hänsyn tas till enskilda intressen. 7 kap. 25 § andra mening blir ytterligare ett skydd för den enskilde markägaren, då den stadgar att inskränkningen inte får vara mer ingripande än det som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses. Det skyddssyfte

²²³ Jfr SOU 2025:92 s. 191f.; Prop. 1993/94:117 s. 18; Miljöbalk Prop. 1997/98:45 del I s. 300f.; Allemansrätten finns i ytterst begränsad omfattning uttryckligen i lagtext. Allemansrätten är således ingenting som det allmänna utfärdar utan den existerar grundad på sedvana.

²²⁴ Prop. 1997/98:45 del I s. 322.

²²⁵ Prop. 1997/98:45 del II s. 69.

7 kap. 1 § utgör är för allemansrätten som sådan. Den beskrivs i propositionen ha en självklar plats i miljöbalken. Detta då det anses viktigt för människan att ha tillfälle att befinna sig i naturen för vila och rekreation. Det uppfattas även som viktigt då möjligheten att vistas i naturen anses skapa förståelse för vikten av god miljö. Det tros även öka allmänhetens intresse för frågor gällande natur och miljö.²²⁶ Miljöbalken har som grundläggande syfte att ta till vara allmänna naturvårds- och miljöintressen.²²⁷ En proportionalitetsbedömning torde därför behöva göras vid frågor som rör allemansrätten enligt miljöbalken. Avseende områdesskyddet uttalas i propositionen att ”En inskränkning från det allmännas sida av enskilds rätt att använda sin egendom förutsätter att det föreligger en rimlig balans eller proportionalitet mellan vad det allmänna vinner och den enskilde förlorar på grund av inskränkningen”.²²⁸ För att en proportionalitetsbedömning av det nyss nämnda slaget ska kunna göras krävs dock att en ”inskränkning från det allmännas sida” sker. Som ovan redovisats har allemansrätten utvecklats som en sedvana och beskrivs även idag som ett civilrättsligt instrument. Allemansrättens existens är visserligen lagstadgad även om rättens materiella innehåll är spridd över flera lagar och sedvana. Den del av det materiella innehållet som endast framgår av sedvana är noggrant, lättillgängligt och detaljerat nedtecknat av Naturvårdsverket. Detta innebär att informationen lätt kan uppfattas som information, beslut och inskränkningar från det allmänna, vilket diskuteras i föregående avsnitt. Jag ser det därför inte som omöjligt att det allmänna reglerar allemansrätten i sådan grad att den kan ses som utfärdad av det allmänna, även om den har sin grund i sedvana. Vidare kan i vart fall påbud såsom stängselgenombrott eller krav på borttagande av skyltar ses som inskränkningar av det allmänna. Med miljöbalken som grund torde dock endast beslut gällande allemansrätten kräva en proportionalitetsbedömning, inte allemansrätten som sådan.

6.3 Proportionalitet enligt svenska allmänna rättsprinciper

Vid införandet av EKMR konstateras i propositionen att införandet inte skulle påverka redan existerande svenska allmänna rättsprinciper, såsom proportionalitetsprincipen. Dock framgår inte vad utredningen anser ska ingå i proportionalitetsprincipen eller när den är tillämplig. Då jag inte finner någon grund för ett generellt krav på proportionalitet i svensk rätt eller i förhållande mellan enskilda som allemansrätten beskrivs som, kommer inga vidare resonemang föras kring det. Proportionalitetsprincipen är visserligen en viktig princip inom förvaltningsrätten, men då allemansrätten snarare handlar om förhållande mellan enskilda enligt den allmänna uppfattningen, blir förvaltningsrättens regler inte tillämpliga.²²⁹ Dock givna resonemangen i styckena ovan kan förvaltningsrättens regler möjligen bli tillämpliga i det läge

²²⁶ Prop. 1997/98:45 del II s. 68 f.

²²⁷ Prop. 1997/98:45 del I s. 321.

²²⁸ Prop. 1997/98:45 s.

²²⁹ Jfr exempelvis förvaltningslagen (SFS 2017:900). Jfr Prop. 1997/98:45 del I s. 321.

allmansrätten erkänns som utfärdad av det allmänna. Det är dock inte fallet i dagens gällande rätt.

6.4 Sammanfattning

Det tycks i svensk rätt inte finnas något krav på att allemansrätten ska klara en proportionalitetsprövning gällande sin helhet. Möjligheterna verkar dock se annorlunda ut vid en prövning enligt EKMR. Genom miljöbalkens bestämmelser presenteras ett krav att vid frågor gällande mark där allemansrätten utnyttjas beakta de enskilda intressena. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten får visserligen inte gå längre än nödvändigt för att syftet med skyddet ska uppnås, men allemansrätten som sådan ifrågasätts eller prövas inte, bara dess rättsföljder. Europadomstolen skulle kunna ha möjlighet att pröva allemansrätten som koncept. Skulle en enskild markägare som anser att dennes rätt till egendom enligt första tilläggsprotokollets första paragraf kränkts av svenska staten genom allemansrätten, finns möjlighet för domstolen att pröva det.²³⁰ I detta läge skulle det finnas möjlighet att pröva om allemansrättens materiella innehåll men även lagtekniska utformning är konform med rätten till egendom. Skulle inte allemansrätten som sådan prövas, finns möjligheten att vissa delar av den prövas. Ett hinder för prövningen kan vara att svenska staten inte skulle anse sig som aktör i allemansrättsliga frågor. Detta då allemansrätten bygger på sedvana mellan individer, varför svenska staten själva inte kan ha kränkt rätten till egendom enligt EKMR.²³¹ Under tiden innan allemansrätten fann sin väg in i lagstiftningen och den offentliga diskussionen, hade denna bortförklaring varit legitim. Svenska staten kan inte förväntas hållas ansvarig för ett beteende de själva inte skapat, reglerar eller stödjer. I dagens rättssamhälle är jag dock beredd att hävda att omständigheterna ser annorlunda ut. I och med tydlig lagstiftning om allemansrättens existens och allas rätt till den, kan man inte längre säga att allemansrätten endast vilar på sedvanas grund och lever sitt eget liv. Som visat i motion 1936:165, andra kammaren, och efterföljande utredning samt de friluftsrättsliga målen, har staten egna intressen gällande allemansrätten och kan därför enligt min mening inte friskriva sig från ansvaret. Ytterligare stöd för denna bedömning är Naturvårdsverkets starka ställning som informatör i frågor gällande allemansrätten. Verket har ”nationellt samordnings- och vägledningsansvar” gällande frågor som rör allemansrätten.²³² Detta innebär att verket publicerar en stor mängd lättillgänglig information till allmänheten gällande vad som är tillåtet enligt allemansrätten. Det sätt informationen presenteras på i kombination med att den utges av en statlig myndighet ger ett lagliknande intryck av vägledningen. Att flera aktörer som svarat på enkäten använder uttryck som Naturvårdsverket lanserat och en hänvisar direkt till Naturvårdsverket visar på deras genomslagskraft. Svenska staten är vidare ansvarig för

²³⁰ Art 34 EKMR.

²³¹ Art 34 EKMR.

²³² Se Naturvårdsverket (2024) ”Vem gör vad inom arbetet med allemansrätten?” <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/vem-gor-vad-inom-allemansratten/> (besökt 2025-12-27).

de svenska lagarna. Flera lagar som negativt pekar ut allemansrättens gränser, anger inte att de pekar ut just allemansrätten. Det identifierar dock Naturvårdsverket i sin vägledande information.

Jag drar slutsatsen att svenska staten inte kan undandra sig ansvaret för allemansrätten. Jag förnekar inte att allemansrätten som vi känner den idag uppstod ur sedvana, men man kan inte längre säga att den enbart vilar på den grunden. Idag följer människor nämligen inte allemansrättens begränsningar endast motiverat av att det är det samhällets medmänniskor förväntar sig, utan för att de beteendena är förbjudna enligt lag eller Naturvårdsverkets rekommendationer.

Två svårigheter jag fann i att göra en proportionalitetsbedömning är dels att identifiera vilka intressen som ska vägas mot de allmännas, dels att allemansrätten oftast blir problematisk, endast när den överträds. Det första problemet gör det svårt att göra en generell bedömning av om allemansrätten är lämplig, då olika fastighetsägare har olika intressen gällande sin mark. Detta i sig kan utgöra hinder för att fastställa allemansrättens balans mellan den enskilda och det allmänna. Vid bestämmandet av om allemansrätten är proportionerlig i det enskilda fallet lär det dock inte utgöra större problem, då den enskildes intressen lättare identifieras. Att allemansrätten blir problematisk i det skede den överträds, är ett problem knutet till rättighetens utformning. Dels genom att tydligare gränser och konsekvenser av överträdelse inte anges i lagen, dels att det är svårt att upptäcka överträdelserna då de kan ske på avlägsna platser eller att flera personers inverkan sammantaget blir en överträdelse. Som Södra skogsägarna resonerar skapar allemansrätten i sig möjlighet att överträda den på ett sätt som inte varit möjligt om allemansrätten inte gett tillgång till mark. Jag anser det som nödvändigt att överträdelserna av allemansrätten beaktas i en proportionalitets bedömning. Även om överträdelserna inte är önskade eller avsiktliga från lagstiftarens sida, är det den verklighet enskilda markägare kan mötas av. Utan beaktandet av överträdelserna blir bedömningen inte förankrad i verkligheten.

Är allemansrätten proportionerlig? Ja och nej. Det finns inga rättsliga prövningar som fastställer detta i nuläget, även om EKMR öppnar upp för möjligheter till en sådan prövning. I det enskilda fallet är förutsättningarna bättre för att bedöma om delar av allemansrätten är för betungande för en enskild. Skulle det offentliga anses ansvariga för allemansrättens som diskuterat ovan, skulle förutsättningarna för prövningar om proportionalitet bli ännu mer tillgängliga, exempelvis genom den svenska allmänna rättsprincipen om proportionalitet.

7 Bör allemansrätten regleras i lag i större utsträckning?

Allemansrätten är som tidigare redovisats sparsamt lagreglerad. Den lagtext som finns är utspridd i flera lagar och tämligen svårtillgänglig för allmänheten.²³³ Dessutom syftar lagstiftningen ofta till att bara skydda miljön och inte andra intressen som påverkas av allemansrätten.²³⁴ Det svenska rättssystemen kännetecknas av att inte vara samlat i heltäckande kodifieringar som exempelvis, Code Civil eller Bürgerliches Gesetzbuch. Istället utgörs den nordiska rätten av många, utspridda lagar.²³⁵ Svensk rätt grundar sig visserligen på det kontinentaleuropeiska rättssystemet, civil law. Den främsta rättskällan är lagtext, men när det inte finns lagtext för att klargöra rättsläget fylls gällande rätt ut av domstolspraxis.²³⁶ För allemansrättens del finns dock få prejudicerande fall att ta avstamp i. Allemansrätten vilar enligt ett allmänt erkänt synsätt på sedvana, vilket är en legitim rättskälla om den erkänns av domstol som sedvanerätt.²³⁷ Dock kan sedvana vara en svårförståelig och svårförutsedd rättskälla, fram till dess den får status som sedvanerätt.

Min inställning var inledningsvis att det var självklart att allemansrätten skulle få en mer omfattande lagstiftning. Dels genom att tydligt kodifiera vad som får göras i allemansrättens namn, dels genom att instifta tydliga processvägar för när allemansrätten överträds. Då allemansrätten påverkar alla i Sverige, särskilt de som är verksamma inom Sveriges jord- och skogsindustri samt turistindustri, utgick jag ifrån att den behövde strikt reglering. Till viss del håller jag fast vid det konstaterandet, vissa ”rättigheter” såsom rätt att tälta under enstaka nätter tror jag hade gjort sig bra i lagtext. Dels för att legitimera allemansrätten, dels för att för markägarens skull sätta en gräns för när nyttjande av marken inte längre är tillåten. En tydligare lagreglering skulle öka förutsägbarheten, flera delar av allemansrätten vilar fortfarande på sedvänja, vilken kan skilja sig åt, beroende på var i landet man befinner sig, varför en tydlig lag skulle skapa en mer enhetlig gällande rätt.²³⁸ Detta skulle underlätta både för markägare och företag som lättare kan planera sin verksamhet. Vidare tror jag det skulle vara bra att samla allemansrättsliga bestämmelser i en enskild lag. I nuläget tillskrivs inga av de lagrum som direkt eller negativt reglerar allemansrätten, just allemansrättsliga bestämmelser. Detta trots att både regeringsformen och miljöbalken hänvisar till allemansrätten utan att vidarehänvisa till något av lagrummen. Detta skulle göra allemansrätten mer lättillgänglig och organiserad. Tydligare reglering av allemansrätten skulle även kunna klargöra vilken ställning rätten till naturen genom allemansrätten har i förhållande till andra nyttjanderätter till marken. Detta verkar vara

²³³ Se Bengtson (1985) s. 425.

²³⁴ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Sandell, s. 10.

²³⁵ Se Strömholm och Hirschfeldt (2022) s. 9; Bernitz, Bernitz och Carlsson (2023) s. 24.

²³⁶ Se Bernitz, Bernitz och Carlsson (2023) s. 24.

²³⁷ Se Bernitz och Bernitz (2023) s. 192.

²³⁸ Se Naturvårdsverket rapport 6470 (2011) Svenning, s. 176.

grogrund till konflikter och missförstånd. Exempelvis anger Jägarnas riksförbund inställningen att rätten till naturen enligt allemansrätten är underordnad rätten till naturen enligt jakträtten. Även Sportfiskarna och Södra skogsägarna påpekar i sina enkätsvar att rätten till bryggor ibland ifrågasätts.

Att bryta mot allemansrätten innebär inte alltid utkrävande av ett straff. En möjlighet till ytterligare reglering kan därför vara att införa kriminalisering av överträdelser av allemansrätten, med motiveringen att det inte bara är markägaren som skadas utan även många gånger miljön samt övriga som kan vilja utnyttja allemansrätten. Som konstaterats tidigare är det dock ofta svårt att identifiera vem det är som har orsakat skada på fastigheten eller som har överutnyttjat allemansrätten.

Den lagstiftning som finns idag gällande allemansrätten är inte anpassad efter dagens problem som uppstår till följd av allemansrätten.²³⁹ Lagtexten hänger inte med samtidens utveckling och krav. Exempelvis gällande företeelsen att allemansrätten får utnyttjas i kommersiell verksamhet. Detta konstaterar Bengtsson och jag är beredd att hålla med.²⁴⁰ Innan NJA 1996 s. 495 var uppfattningen i doktrinen att mark inte fick nyttjas kommersiellt av annan än markägaren.²⁴¹ Sedan Högsta domstolens prejudikat har ingen lagstiftning tillkommit som specifikt reglerar rättsförhållandet mellan markens ägare och den som nyttjar marken kommersiellt inom ramen för allemansrätten. Den enda reglering som finns är de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalkens andra kapitel samt kravet på samråd i 12 kap. 6 § MB. Detta ser jag som mycket märkligt då näringsidkaren hindrar markägaren att utöva samma näringsverksamhet på sin mark, i och med näringsidkarens närvaro på marken. Detta dels genom fysiskt undanträngande, dels från en konkurrenssynpunkt. I och med detta lider markägaren skada då denne förlorar en möjlighet till nyttjande av marken men även förlust av ekonomiska intäkter. Den haltande och ofullständiga lagstiftningen kan även innebära svårigheter för parter att få en fråga gällande allemansrätten prövad i domstol. I exempelvis Mål 1025-10 Kammarrätten i Sundsvall ansågs allemansrätten inte ha tillräckligt starkt materiellt innehåll för att ligga till grund för en laglighetsprövning av ett kommunalt beslut. Detta då kammarrätten bedömde att det måste finnas ”klara och konkreta bestämmelser som ger tydligt besked om vad som är tillåtet eller otillåtet för kommunen”.²⁴² Det ansågs inte finnas ”så tydligt författningsstöd att det kan anses utgöra en uttrycklig lagreglering av gällande rätt”.²⁴³ Det var rege-
ringsformens, straffrättens eller miljöbalkens bestämmelser om allemansrätt som ansågs otillräckliga.²⁴⁴

²³⁹ Se Bengtsson (2023) s. 9.

²⁴⁰ Se Bengtsson (2023) s. 12.

²⁴¹ Se exempelvis Ahlström (1982) s. 63; Bonde och Teljer (1994) s. 44.

²⁴² Mål 1025-10 Kammarrätten i Sundsvall, s. 18.

²⁴³ Mål 1025-10 Kammarrätten i Sundsvall, s. 18.

²⁴⁴ Mål 1025-10 Kammarrätten i Sundsvall, s. 18.

Vidare är den lagstiftning som idag finns i stor utsträckning straffbestämmelser. Det är dock inte självklart att dessa kan omvandlas till civilrättsliga bestämmelser.²⁴⁵ Dessutom är inte allt som inte är kriminaliserat tillåtet genom allemansrätten, varför man inte kan ha det som uttömmande måttstock. Allemansrätten är smalare än de kriminaliserade beteendenas gränser.²⁴⁶ Blandningen mellan lagregler och sedvanans regler skapar en otydlighet och osäkerhet om vad som gäller.

Ett annat tecken på att lagen inte följt med i samhällets utveckling är att alla naturprodukter med ekonomiskt värde inte längre skyddas av lagen. Som redovisats i det historiska avsnittet fick de naturprodukter som omfattades av äldre och yngre västgötalagen inte tillägnas då de hade ett ekonomiskt värde. I dagens samhället värderas naturprodukter såsom svamp och bär också till ett högt ekonomiskt värde, varför jag finner det märkligt att inte även de förbehålls markägaren i 12 kap. 2a § BrB, som andra naturprodukter som har eller har haft ett högt ekonomiskt värde. Detta är ytterligare en utvecklingsmöjlighet för allemansrättslig lagstiftning.

Förebilder i lagstiftningen skulle kunna vara Danmarks och Finlands reglering av sin motsvarighet till allemansrätten. De båda rättssystemen är bevis på att allemansrätten kan regleras i lag och behöver inte enbart vila på sedvanlig grund. Likt Sverige är Finlands allemansrätts lagliga stöd utspridd på flera lagar. Trots detta är den mer klagörande än Sveriges reglering, då allemansrättens grund endast vilar på lag och inte på både lag och sedvana. Detta lagtekniska system gör att den lättare kan regleras, vilket jag tror kan vara gynnsamt om en snabb förändring krävs för att skydda markägarnas, allmänhetens eller naturens intressen. Konstaterandet att allemansrättsligt nyttjande inte får störa markägarens nyttjande av mark, skulle sätta stopp för flera konflikter och tveksamheter. Även förbudet mot att allemansrättsligt nyttja områden som ”tagits i bruk” fyller samma funktion. Det tydliga ställningstagandet om hur rättigheterna till mark prioriteras tror jag hade varit gynnsamt för det svenska rättssamhället. Dansk lagreglering har samma uttalade struktur gällande rättigheternas inbördes hierarki, där tillgång till mark kan förbjudas till fördel för jakt eller skogsarbete. Sveriges, Danmarks och Finlands lagstiftning om allmänhetens nyttjande av mark har olika omfattande regleringar där Danmark har mest detaljreglerad lagtext och Sverige minst detaljreglerad. Jag är inte säker på att Danmarks precist detaljerade reglering är önskvärd, då forskning visar på att överreglering kan leda till att lagar förlorar sin relevans och fortlevnad i samhället. Svenning redovisar även överreglering som ett hot mot allemansrätten, då det kan finnas bättre lösningar som passar allemansrättens intressekonflikter bättre. Vidare finns ett värde i att i större omfattning lagföra de brott som redan kriminaliserats.²⁴⁷ Jag anser det inte heller som önskvärt att detaljreglera privatpersoners möjlighet att röra sig fritt, samt

²⁴⁵ Åslund (2008) s. 16; Bäckström (2012) s. 65.

²⁴⁶ Se Bonde Teljer (1994) s. 11.

²⁴⁷ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Svenning s. 158.

markägares möjlighet att styra över sin fastighet. Således konstaterar jag att Finlands reglering av allemansrätten är mest önskvärd av de tre, inte minst då den enbart regleras genom lag och inte sedvana, vilket skapar tydlighet och en homogen gällande rätt.

De aktörer som svarade på enkäten var överens om att ytterligare lagstiftning av allemansrätten inte var önskvärd alternativt behövlig. Detta motiverades av att nyttjandet av allemansrätten fungerar tillräckligt bra. Ytterligare reglering uppfattas inte lösa de problem allemansrätten för med sig, då överträdelser är svåra att beivra. Risken är snarare att reglerna skulle medföra en tröghet. Andra farhågor är att lagreglering skulle medföra rättsprocesser som skulle leda till fastslagande av gällande rätt, vilket inte med säkerhet skulle vara fördelaktigt. Det framförs även att friheten för markägare i dagens gällande rätt värdesätts. Min bedömning är att alla invändningar är legitima och rimliga. Det finns ett värde i att inte överreglera rättsområden, vilket diskuteras ovan. Dock är allemansrätten inte konflikt- eller friktionsfri. Jag tror att insatser behövs när markägare får utstå för stora bördor när deras mark utnyttjas genom allemansrätten eller när allmänheten inte får tillgång till mark de kan ha rätt till enligt allemansrätten. Det är möjligt att problemen inte kan stävas med lagstiftning och då ska resurser givetvis inte läggas där, utan på åtgärder som faktiskt hjälper. En sådan åtgärd kan exempelvis vara möjlighet att begränsa tillträde till mark som utnyttjas för hårt eller statlig ekonomisk ersättning till den som får sitt rapsfält nedtrampat eller skog nedskräpad. Jag tycker att det är talande att alla aktörer är av samma uppfattning, om än grundat på olika motiveringar. Önskar inte aktörerna lagreglering, anser jag att det är fel att tvinga det på dem. Det man dock ska ha i åtanke är att det finns fler som påverkas av allemansrätten än de fem aktörerna samt att det inte är omöjligt att aktörernas medlemmar har avvikande uppfattningar jämfört med deras egna representanter.

En lösning på de intressekonflikter som rör allemansrätten kan vara att inte lagstifta ytterligare om allemansrätten, utan istället tydligare definiera vad äganderätten av mark innebär. Det som inte omfattas av äganderätten skulle då kunna ingå i allemansrätten.²⁴⁸ Detta är en möjlig väg att gå, dock ser jag risker med att inskränkningar i äganderättens omfattning sker, den riskerar då förlora sin elastiska karaktär och starka ställning den haft historiskt i det svenska rättssamhället.

Allemansrätten är enligt staten vilande på sedvana som rättskälla, detta stämmer dock inte till fullo, då allemansrätten bitvis kan läsas ut ur lagtext samt då dess existens stadgas både i lag och grundlag. Det är även möjligt att tydligt läsa ut vad som ”är gällande rätt” från Naturvårdsverkets riktlinjer och rekommendationer. Allemansrätten definieras även av en knapphändig domstolspraxis. Högsta domstolens prejudikat syftar till att kodifiera redan gällande rätt. Detta blir dock märkligt när deras prejudikat står i motsats till vad

²⁴⁸ Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Svenning s.175.

doktrinen på området anser, vilken i viss utsträckning kan tänkas representera gemene mans uppfattning. Jag är av uppfattningen att svenska staten inte kan ha ett eget intresse i allemansrätten, samtidigt som de genom Naturvårdsverket redovisar vad sedvanan säger, utan att deras egen agenda lyser igenom. ”Sedvanan” är då inte bara styrd av folket utan även av staten. Det är inte hållbart att lagstifta om vissa aspekter av allemansrätten men helt bortse från andra med motiveringen att det är för svårt att fastställa vad som gäller.²⁴⁹ Det faktum att det är svårt att fastställa vad allemansrätten innebär anser jag vara en stark anledning till att utreda och reglera i lagtext vad den innebär. Det är som jag även diskuterat i tidigare avsnitt inte längre legitimt att påstå att allemansrätten endast är en civilrättslig rättighet som inte utfärdas av det allmänna, när staten tar en så stor del i allemansrättens spridande och utformning. Allemansrätten är, om inte fullt ut, till viss del offentligrättslig. I och med detta konstaterande öppnas möjligheter till ekonomisk ersättning från det allmänna genom exempelvis 2 kap. 15 § RF. Bedömningar måste fortfarande göras av allmänna intressen och det är inte omöjligt att allemansrättens inskränkningar bedöms vara nödvändiga på grund av hälsoskydds- eller miljöskyddsskäl och därför kräver bestämmelser i särskild lag för att ersättning ska utgå. Dock tror jag att markägare skulle känna en trygghet i vetskapen att det finns möjlighet till ersättning om allemansrätten överutnyttjas. Tillåtna men begränsande åtgärder mot allemansrätten som beskrivs i enkätsvaren, skulle då kunna motverkas. Min slutsats är att när det gäller genomförandet av ett allmänt intresse ska en enskild inte behöva stå för kostnaden.

En annan farhåga är att allemansrätten kan inskränkas genom lagreglering. Det är inte en omöjlighet, men används Naturvårdsverkets undersökande funktion gällande allemansrätten för att utveckla lagstiftningen, kan detta avhjälpas.²⁵⁰ Jag ser snarare en risk för att stadgandena i regeringsformen och miljöbalken om allemansrättens existens riskerar bli tandlös om inte allemansrättens materiella innehåll skyddas av lag. Det svenska rättssamhället måste genomsyras av förutsägbarhet och ett starkt skydd för äganderätten och miljön. Genom skapande av en tydlig, samlad och heltäckande lag gällande allemansrätten kan det uppnås.

²⁴⁹ Prop. 1997/98:45 s. 301.

²⁵⁰ Prop. 1997/98:45 s. 301.

8 Avslutande reflektioner

När jag nu skriver i uppsatsens slutskede har jag lämnats med nästan lika många frågor om allemansrätten som jag började med vid arbetets start. Både gällande allemansrättens utformning och innehåll. Dessa är frågor som jag besviket kan konstatera inte ryms inom uppsatsens ramar, men likväl kan bli grund för andra uppsatser och undersökningar. I det följande redovisas således dessa frågeställningar samt sammanfattade reflektioner om uppsatsens frågeställningar och syften.

Allemansrättens gamla grund baserad på sedvana är, som redovisats ovan, erkänd av de flesta författarna och inte minst svenska staten. En fundering är dock om dagens allemansrätt med sin innebörd kan härledas till medeltidens allemansrätt, som den ofta legitimeras av. Är rättighetens grund fortfarande giltig? Under medeltiden var exempelvis syftet med rätten att flytta sig över annans mark, att förflytta sig från en punkt till en annan. Det var en nödvändighet för att samhället skulle fungera. Idag uppehåller sig människor på annans mark i rekreationssyfte. Är det fortfarande samma rättighet, eller måste en ny sedvana ha uppstått som tillåter vistelse på annans mark för återhämtning? I så fall måste den sedvanan uppstått som tidigast för 90 år sedan för att vara legitim enligt praxis om sedvanors uppkomst.²⁵¹ Å andra sidan har det sedan i vart fall den äldre västgötalagen funnits bestämmelser om att man inte får skada annans mark när man beträder den. Kanske är rätten till att vistas på annans mark, som vi känner den, inte alls avhängig sedvana utan lag. Denna frågeställning är intressant i förhållande till uppsatsens andra och sjätte frågeställning samt sista syfte. Om det är oklart vilken rättslig grund allemansrätten vilar på, blir det desto viktigare att utreda om den tydligare bör förankras i mer omfattande och tydlig lagstiftning. Dels för att säkra allemansrättens existens, dels för att sätta tydliga gränser avseende vad den omfattar.

En annan fråga gällande allemansrättens grund är om sedvana kan omfatta ett helt land och därigenom skapa en allemansrätt som är lika för alla. Har alla Sveriges invånare samma uppfattning om allemansrätten? Jag kan konstatera utifrån enkätsvaren att så är inte fallet. Av personlig erfarenhet vet jag också att så inte är fallet. Jag är uppvuxen med att man ska undvika att beträda andras fastigheter om det är möjligt, det är sedvanan på den platsen som respekteras av vissa men inte alla. Detta bekräftas av litteratur som beskriver liknande berättelser, om lokala överenskommelser som avviker från allemansrätten.²⁵² Jag ser det inte som omöjligt att detta även var fallet historiskt. Landskapslagarna skapade sina egna små jurisdiktioner och traditioner

²⁵¹ Jfr NJA 2011 s. 109 p. 12; Arvidsson (2019) s. 225.

²⁵² Se Naturvårdsverkets rapport 6470 (2011) Svenning s. 176 f.

skapades i de närmaste kretsarna. Inte minst visar litteraturen och enkätsvarens exempel på överträdelser av allemansrätten, att inte alla har samma uppfattning om vad allemansrätten innebär. Påverkar det här allemansrätten? Det är inte omöjligt. Gör en enskilds avvikande uppfattning om allemansrätten att den sedvanliga grunden fallerar? Antagligen inte, men det finns likväl inga fastslagna procentsatser på hur många av en grupp som ska vara övertygade om sedvanan, för att den ska anses vara gällande. Är det istället så att allemansrätten inte gäller på en fastighet om ägaren inte delar uppfattningen om sedvanans innehåll? I enlighet med gällande rätt är det inte så, det finns ingen möjlighet att säga upp allemansrätten. I enlighet med doktrinen om sedvanans natur ser jag det dock inte som omöjligt att det kan vara ett utfall. Sedvanan påverkar dem som ingår i en grupp med ett unisont normativt beteende. Står man utanför den gruppen torde man inte vara bunden av beteendet. Oavsett torde det vara svårt att få flera miljoner människor att agera på samma sätt och acceptera samma saker. Än svårare lär det vara att få människor som besöker Sverige att agera på samma sätt. Jag är i det närmaste beredd att kalla det omöjligt. Frågan som kvarstår då är om allemansrätten kan existera på sedvanas grund när inte alla efterlever sedvanan. Även denna fråga vidrör uppsatsens andra frågeställning om vad som är allemansrätten enligt gällande rätt samt sjätte frågeställningen och sista syfte gällande om allemansrätten bör lagregleras i en större utsträckning. Indirekt aktualiseras även den tredje frågeställningen om hur markägare påverkas av allemansrätten. Kan ett helt land inte bindas av en sedvana, förlorar allemansrätten sin rättsliga grund och existerar endast genom den knapphändiga lagreglering som finns rörande den. Detta i sig skulle förändra hur markägare påverkas av allemansrätten samt återaktualisera frågan om allemansrätten bör regleras i lag i större omfattning.

En fråga som särskilt fångat mitt intresse är den gällande plockning och svamp och om fri tillgång till detta är legitimt i dagens samhälle. När det i landskapslagarna stiftades förbud mot att tillgodogöra sig vissa naturalster från annans mark skyddades de naturprodukter som hade ett ekonomiskt värde. Svamp och bär fanns inte med bland dessa då de saknade ekonomiskt värde. Svampen ansågs fram till 1900-talet vara djävulens verk och inte tjänlig människoföda. Det är möjligt att bär plockades men då endast till husbehov. Lingon och blåbär har ett förhållandevis lågt energiinnehåll och var svåra att bevara innan sockrets introduktion i samhället. Dessutom plockades bären under samma tid som bondesamhället skördade. Dessa komponenter lär ha gjort naturprodukterna oattraktiva att plocka i större mängder. Vissa har beskrivit rätten, eller bristen på förbudet, att plocka bär som fattigvård, ett sätt för samhällets fattiga att försörja sig.²⁵³ Det är inte en omöjlighet, men givet ovan omständigheter ser jag det som otroligt att bärplockning skulle ha försörjt dem. Under 1800-talet ökar bärens värde och de börjar samlas in i större omfattning för att säljas. Detta upprörde många markägare som försökte

²⁵³ Se Wiklund (1995) s. 107 & s. 115.

förhindra det genom att hota med att det enligt lag var förbjudet.²⁵⁴ Det lär inte ha funnits lagar kring detta, men det är inte omöjligt att lokala sedvanor förhindrade sådant beteende. I dagens samhälle är det inte ovanligt att kommersiella aktörer skövlar stora ytor med bär på annans mark. Hade man resonerat på samma sätt som när äldre västgötalagen skrevs, hade detta sannolikt varit förbjudet och de ekonomiska tillgångarna tillskrivits markägaren. Frågeställningen aktualiserar uppsatsens första, andra, tredje och femte frågeställning samt första och andra syfte. Bärplockningens legitimitet enligt allemansrätten vilar på andra förutsättningar än de som rådde när den uppkom. I och med att bären och svampen länge saknade ekonomiskt värde bedömdes det inte skada markägaren då andra tillgodogjorde sig dem. Detta är dock inte fallet idag, varför det bör utredas om det är proportionerligt att andra får plocka bär och svamp på annans mark samt hur markägaren påverkas av detta rent ekonomiskt. Man kan även utreda om det är lämpligt att denna frihet är en del av den moderna allemansrätten. Då författares uppfattning om under vilka förhållanden bärplockningen skedde historiskt skiljer sig åt, kan det även vara intressant att särskilt studera behovet av och förhållandena kring bär- och svampplockningen historiskt.

En ytterligare aspekt på möjligheten att plocka bär fritt är att jämföra bärplockningen med lavplockningen i NJA 1986 s. 637. Där dömdes tilltalad för stöld, då vitlaven ansågs lätt att exploatera. Detta då stora mängder kan samlas ihop under kort tid med avsevärd ekonomisk vinning. Skövlingen kan medföra skador på marken och annan växtlighet, då laven tar lång tid på sig att växa tillbaka. Detta bedömdes inte vara tillåtet enligt nuvarande 12 kap. 2a § trots att lav inte uttryckligen omfattas. Bär omfattas inte heller av paragrafen och kan samlas ihop i större mängd under kort tid och ger då måttlig ekonomisk vinning. Plockandet i sig skadar inte marken men om många personer återkommande beträder marken för att plocka bären kan skador uppkomma. Det är därför inte helt osannolikt att en domstol kan hämta ledning i NJA 1986 s. 637 om ett fall gällande extensiv bärplockning skulle prövas.

En annan intressant fråga avseende bärplockningen är den gällande på vilken rättslig grund bären plockas. I 12 kap. 2a § BrB framgår det endast att det inte är förbjudet enligt lag att plocka dem, men allt som inte uttryckligen är förbjudet är inte heller tillåtet. I 2 kap. 1 § framgår att på rot stående träd och andra växter hör till fastigheten och därför den som äger den. Växter och träd blir fastighetstillbehör genom sin naturliga anknytning till marken.²⁵⁵ Därför torde i vart fall riset som bären växer på tillhöra fastigheten. Det är inte heller otroligt att även bären skulle klassas som tillbehör till fastigheten, en

²⁵⁴Se exempelvis Kungliga biblioteket, Svenska Tidningar, Eksjötidningen 1896-04-10, annons inskickad av underlöjtnant V. Blomberg. <https://tidningar.kb.se/v7q83flcs2fdh69f/part/1/page/4?q=b%C3%A4rplockning%20s%C3%B6dra%20m%C3%A5len> (besökt 2025-12-27).

²⁵⁵ Se Strömgren och Zackariasson (2025) s.32; Hager och Victorin (2024) s. 70; SOU 1960:25 s. 47.

uppfattning som Bengtsson och Ahlström delar.²⁵⁶ I det läget skulle det inte vara en giltig ägandeöverlåtelse att plocka bären, äganderätten övergår inte i och med det från fastighetsägaren till den som plockar. Reglering av överlåtelse återfinns i stället i 2 kap. 7 § JB med formkrav på överlåtelsen. Detta är dock inte den enda uppfattningen. Håstad konstaterar motsatsvis att bär, svamp och vilda blommor utgör lös egendom. På grund av detta anser han att laga fång av bär, svamp och vilda blommor kan göras genom det originära fångets ockupation då det är herrelös egendom.²⁵⁷ Även Bengtsson anser att ägande av bären förvärvas genom ockupation.²⁵⁸ Även i det fall bär och svamp anses vara fastighetstillbehör är det märkligt att de är de enda fastighetstillbehören som kan förvärvas genom ockupation. I de fall man anser att de istället är lös egendom, har jag svårt att se varför alla andra växter utom just dessa skulle vara mer naturligt förekommande och därför tillbehör till fastigheten. Jag finner stöd för detta i Lagrådets betänkande till jordabalken från 1909. Där anför det att allt vad naturen producerar hör till fastigheten och därför till markägaren.²⁵⁹ I förslaget finns i paragraf 5 första kapitlet en uttalad rätt för var och en att på annans mark plocka bär. Den rättigheten blev aldrig verklighet. Jag drar mig inte för att konstatera att svamp och bär är fastighetstillbehör, vilket skulle göra gemene mans fång av dessa en intressant rättsfråga. Det är inte många andra fastighetstillbehör som byter ägare i det skede någon annan tillägnar sig dem.

När det gäller privatpersoners plockande för husbehov, lär detta inte utgöra några större problem. Men när företag för kommersiell vinning lejer människor att samla in tusentals liter bär på annans mark, då anser jag att markägaren får utstå orimligt betungande intrång i sin äganderätt. Markägaren berövas möjligheten att tillvarata ekonomiska värden som tillhör denne. Bengtsson menar att det traditionellt har ansetts vara tillåtet med organiserad svamp- eller bärplockning för försäljning och att det är svårt att förhindra människor att plocka bär och svamp.²⁶⁰ Jag ställer mig dock frågan om detta är lämpligt, även om det traditionellt accepterats. En reglering av det kommersiella plockandet kan vara att införa ett tillträdeskort för att plocka bär på annans mark. Vid kortets utformning kan inspiration hämtas från fiskekortet och ersätter markägaren för den ekonomiska förlusten denne lider genom att inte kunna plocka bären. Även här aktualiseras den tredje, femte och sjätte frågeställningen samt det andra och tredje syftet. Är det proportionerligt att allmänheten har möjlighet att fritt tillgodogöra sig markägares fasta egendom enligt allemansrättens gränser? Vidare ser jag det som rimligt att undersöka om detta bör regleras i lag, det har funnits förslag om detta innan men då

²⁵⁶ Se Bengtsson (2023) s. 50; Ahlström (1982) s. 39.

²⁵⁷ Se Håstad (2000) s 43.

²⁵⁸ Se Bengtsson (2023) s. 50.

²⁵⁹ Jfr Lagberedningens förslag till jordabalk. III, 1909 s. 106.

²⁶⁰ Se Bengtsson (2023) s. 50

förhållandena i det moderna svenska rättssamhället ser annorlunda ut än de gjorde tidigare, anser jag att det är rimligt att föra frågan till prövning igen.

Det går även att utreda på vilken grund allemansrätten gör intrång i äganderätten. Det är inte genomgående en legalinskränkning då delar av allemansrätten vilar på sedvana. Det är inte heller en sådan särskild rättighet som markägaren explicit utgett till allmänheten. Frågan är om man kan se allemansrätten som inneboende i varje svensk fastighet som markägaren i och med köpet accepterar. Frågan berör främst den första och andra frågeställningen och det första syftet. Jag ser det inte som osannolikt att frågan besvaras med att allemansrätten är en inneboende inskränkning i fastigheten och därför inte förändras i tillämpning, trots att den inte är en legalinskränkning genomgående eller en särskild rättighet. Trots det är det en teoretiskt intressant fråga.

Möjligheten för enskilda markägare att få ersättning för skador som uppkommer till följd av nyttjande av allemansrätten är som tidigare redogjorts för få. Det är ofta inte självklart vem skadeståndstalan ska riktas mot och det finns ingen statlig hjälp att söka. En observation jag har gjort är att allemansrätten inte är helt olik delvis expropriering. Givet konstaterandet att allemansrätten inte längre till fullo kan anses vara civilrättslig, utan det allmänna har på grund av sitt engagemang, intresse och lagstiftande gjort allemansrätten mer offentligrättslig. Det är möjligt att allemansrätten länge varit en inbyggd inskränkning i Sveriges mark, men i och med lagtext och Naturvårdsverkets vägledning anser jag att allemansrätten börjar förändras till ett påbud givet från staten. Att inte ha rätt att bestämma vem som får vistas på och nyttja ens fastighet anser jag vara ett stort intrång i den annars starka äganderätten. I det fall allemansrätten kan ses som en expropriation ska en prövning göras gällande om olägenheten överväger fördelarna med expropriationen ur allmän och enskild synvinkel. Är olägenheterna större än fördelarna ska expropriationen inte genomföras. Detta skulle möjliggöra att allemansrätten kan begränsas på enskilt ägd mark om den enskilde lider för stor skada. En huvudregel lyder att den vars fastighet exproprierats ska sättas i samma ekonomiska position som innan exproprieringen. Detta gör att ersättning ändå blir komplicerad att fastställa, då alla fastigheter tyngs av ”exproprieringen” och det lär bli svårt att bedöma värdet på fastigheten utan den.²⁶¹ Det skulle även vara möjligt att hävda att allemansrätten är en expropriering av miljöskyddsskäl eller hälssoskyddsskäl, varför ersättning endast ska utgå enligt lag. Någon sådan lag finns inte, varför ersättning ändå inte skulle utgå. Oavsett är det ett spännande tankeexperiment. Kan staten överta och arbeta för ett civilrättsligt instituts samhälleliga fördelar, utan att också överta ansvaret för det, när det nyttjas fel?

Sammanfattat kan konstateras att allemansrätten har en lång historia i det svenska rättssamhället. Under de senaste hundra till hundrafemtio åren har

²⁶¹ Jfr. Sjödin, Ekbäck, Kalbro, Norell (2016) s. 71.

den dock bytt karaktär. Både till sättet allemansrätten utövas på och på vilken rättslig grund den vilar. Detta har föranlett att krav på utökad och tydligare lagstiftning kan ställas och med stor sannolikhet vara gynnsam. Detta både för markägare, allemansrättsnyttjare, och miljön samt för att stävja intressekonflikter och överträdelser. Vid författandet av detta kan inspiration tas från dansk och finsk lagstiftning. Som allemansrättens och dess reglering är utformad idag anser jag att den kan bli oproportionerlig för vissa enskilda markägare, då alla påverkas olika av den. Enbart det faktum anser jag vara grund för en mer omfattande reglering av allemansrätten och skäl att beivra överträdelser. Jag är av uppfattningen att det allmänna inte längre kan hävda att allemansrätten endast är ett civilrättsligt instrument, utan påverkan från det allmänna. Istället vore det bättre att det allmänna tar ansvar för sin roll i allemansrätten och hjälper till att utveckla den till en frihet, rättighet och skyldighet som gynnar både markägare, de som nyttjar allemansrätten och inte minst miljön.

Under arbetets gång har jag ofta fått frågan om jag är för eller emot allemansrätten. Jag har, trots flera möjligheter att komma med bra svar, haft svårt att svara på det. Givetvis är jag för att var och en ska ha möjlighet att njuta av den svenska naturen och därigenom lära sig av den och hur man värnar om den. Det jag inte är för är att markägare drabbas av statens påhejande av den allmänna uppfattningen att dagens allemansrätt är som den alltid har varit och därför inte kan ifrågasättas. Detta utan att staten tar ekonomiskt ansvar för negativa konsekvenser till följd av att allmänheten stundtals utnyttjar marken långt utöver allemansrättens gränser. Det är inte värdigt det svenska rättssamhället. Allemansrätten har en gammal och spännande historia men det hindrar inte att den ifrågasätts och får möjlighet att utvecklas med dagens samhälle.

9 Bilaga 1, Enkätsvaren

Jägarnas riksförbunds svar på enkäten

Här kommer JRF:s syn på Allemansrätten:

1. Allemansrätten kan främst beskrivas utifrån perspektivet "inte störa eller förstöra". Det innebär att man får tillgodogöra sig sådana saker som naturen tillhandahåller som kan skördas utan att göra ingrepp i övrigt på marken. Till sådana saker hör t.ex. svamp och bär men inte träd. Man ska också göra det på ett sådant vis att man inte orsakar slitage eller skada på naturen vilket gör att till exempel arrangerade utflykter kan vara sådant som inte är lämpligt.
2. Ja, det upplever vi. Dels finns det en intressekonflikt gällande om allemansrätten har företräde gentemot annat marknyttjande, till exempel jord- eller skogsbruk eller jakt. Vår uppfattning är att sådana rättigheter som är fastslagna via lag (vilket både jord- och skogsbruk samt jakträtt är) alltid har företräde framför sådant som inte är lagfäst, till exempel allemansrätt. Vidare finns en intressekonflikt gällande det kommersiella nyttjandet av marken med allemansrätten som motiv, till exempel genom kommersiellt bär- och svamplockande. Syftet med allemansrätten, såsom rätten vuxit fram, har gällt nyttjande för husbehov – inte för kommersiella aktörer att utnyttja.
3. Allemansrätten ska alltid vika undan för det lagstadgade nyttjandet, till exempel skogs- och jordbruk, jakt eller fiske. Vidare ska allemansrätten begränsa sig till nyttjande för husbehov och inte kommersiellt missbruk. Allemansrätten, när den brukas korrekt, utgör inget orimligt hinder för våra medlemmars nyttjande av sin mark men när den missbrukas skapas situationer som missgynnar våra medlemmar och då måste det vara tydligt att lagstadgad rätt går före.
4. Vi har inte tagit ställning i frågan så jag kan inte yttra mig direkt. JRF:s grundinställning är att ha så stor frihet som möjligt för markägare att nyttja sin mark. En eventuell reglering av allemansrätten i lag skulle alltså behöva göras på ett sådant sätt att den friheten inte minskas.

Södra skogsägarnas svar på enkäten

1. Vad anser er organisation ingår i allemansrätten i stora drag?

Det är nog inte något som man kan "anse", i allemansrätten ingår att vistas i naturen på olika sätt utan att störa eller förstöra. I många fall är det inga tveksamheter, men många tycker det är märkligt att verksamhetsutövare inom turism eller friluftsliv kan arrangera kommersiella aktiviteter på annans mark med allemansrätten som grund.

2. Upplever ni att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten? Exempelvis olika uppfattningar om vad allemansrätten innebär? I så fall vilka?

Ja när det gäller både organiserat friluftsliv och kommersiella verksamheter som bedriver aktiviteter och verksamheter men med allemansrätten som grund kan det uppfattas märkligt av markägaren. Att någon bedriver verksamhet på din mark och tar betalt. Det finns förstås exempel på när det fungerar bra, där man har överenskommelser eller avtal av olika slag, men det är ändå något där det kan uppstå "skav". Ofta när det uppstår problem i form av skador eller störningar så går det inte säga vad som är en överträdelse eftersom varje individ anses utföra aktiviteten med allemansrätten som grund.

Nyttjande av bryggor och badplatser är en annan sak, där markägaren upplever att det en privat badplats nära tomten, där de själva har bekostat brygga etc. Där gäster och ägare har olika uppfattning om vad som stör. Generellt uppfattar många markägare att anläggningar borde kunna vara privata (vilket de också kan, men här uppstår också ofta tveksamheter).

Nedskräpning är ett problem. Det är givetvis inte ok enligt allemansrätten, men allemansrätten möjliggör nedskräpningen, både "vanlig nedskräpning" och tippning av större mängder avfall är väldigt vanligt. Vilket gör att markägare blir mindre benägna att exempelvis hålla vägar öppna.

Besökare i skogen startar också väldigt många bränder varje år. Bränder en stor skräck för alla markägare, och det är olyckligt att det inte sker någon förbättring på det området.

3. Vad är er inställning till dessa intressekonflikter? Försvårar det exempelvis era medlemmars nyttjande av mark?

Det är aldrig bra med konflikter, och de allra flesta vill lösa saker genom dialog. Sådana här konflikter kan förstås försvåra nyttjandet av marken, men framförallt skulle jag säga att de skadar förtroendet för allemansrätten. De allra flesta markägare är mycket positiva till allemansrätten och vill att människor ska komma ut i skogen. När det däremot sker överträdelser av allemansrätten genom att besökare hugger ved, skräpar ned, eldar oförsiktigt, campar med husbil i många dagar, skapar skador på planteringar osv är risken stor att man blir mer tveksam till allemansrätten. Möjligheterna att komma tillrätta med överträdelser är dessutom tyvärr små, vilket jag tror kan leda till ett ifrågasättande av allemansrätten.

Det gör att också att markägare kan vara mer benägna att sätta upp bommar för sina skogsbilvägar eller andra privata vägar. Det i sin tur skapar stor irritation, även om det förstås inte är någon rättighet att nyttja sådana vägar med bil. Förståelsen för att någon äger marken och lägger både tid och pengar på att sköta den är väldigt varierande.

4. I både Finland och Norge är deras version av allemansrätten lagstiftad, till skillnad från Sveriges. Hur skulle ni ställa er till att Sverige inför en lag som reglerar allemansrätten?

Jag tror inte det skulle innebära så stor skillnad. De problem som jag hör om kopplat till allemansrätten är snarare överträdelser som är svåra att beivra och komma till rätta med. och de svårigheterna skulle nog vara desamma även om allemansrätten vore lagstadgad.

Mellanskogs svar på enkäten

Och innan jag ger mig in i de enskilda frågorna kan jag tillägga att frågan om allemansrätten inte är något som vi diskuterar allt för ofta på Mellanskog. Det är sällan som detta upplevs som en laddad fråga, vilket bidragit till att Mellanskog inte har haft anledning att ha allt för tydliga ståndpunkter/svar på dina frågor.

1. Vad anser er organisation ingår i allemansrätten i stora drag?

Svar: Vi tänker att Mellanskogs bild av allemansrätten inte skiljer sig väsentligt från allmänhetens bild av detta. Allemansrätten ger alla rätt att vistas i naturen, mycket under ledning av principen "inte störa, inte förstöra".

2. Upplever ni att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten? Exempelvis olika uppfattningar om vad allemansrätten innebär? I så fall vilka?

Svar: den absoluta majoriteten av Mellanskogs medlemmar förvaltar sin skog för att få ekonomisk avkastning. I de fall allemansrätten kan innebära en risk för negativ inverkan på denna målsättning kan det finnas en konflikt. Vår uppfattning är däremot att regelverken har preciserats så att intressekonflikter har hanterats. Även om det inte innebär att allemansrätten formaliserats så finns ju exv. regler för skoteråkning, som kan skada unga träd, och förtydligande gällande kommersiell verksamhet.

3. Vad är er inställning till dessa intressekonflikter? Försvårar det exempelvis era medlemmars nyttjande av mark?

Svar: Det är väldigt sällsynt att det blir en konflikt mellan markägare och allmänheten med anledning av olika tolkning av allemansrätten. Skogsägare är över lag väldigt stolta över sin skog och visar gärna upp den för den som är intresserad.

4. I både Finland och Norge är deras version av allemansrätten lagstiftad, till skillnad från Sveriges. Hur skulle ni ställa er till att Sverige inför en lag som reglerar allemansrätten?

Svar: Mellanskog ser rent generellt inget större värde i att allemansrätten formaliserad ytterligare. Anledningen till att detta skulle vara aktuellt vore om det fanns stora konflikter. Nackdelen med en tydligare formalisering skulle också vara trögheten som det medför. Tolkningen av sådant som allemansrätten förändras rimligtvis över tid, något som inte är ett problem så länge som de allra flesta upplever tillämpningen som rimlig. Förtydligande i lag torde bädda för att det dels blir fler processer kopplat till detta men, dels ett fastslagande av att rådande tolkning och tillämpning är den rätta, något som jag inte är säker på skulle vara önskvärt.

Sportfiskarnas svar på enkäten

1. Vad anser er organisation ingår i allemansrätten i stora drag?

Att fritt färdas och vistas i naturen, tillfälligt övernatta. Rätt att plocka bär och svamp. Finns även skyldigheter; inte inkräkta på hemfridszon eller odlad mark, inte skräpa ner, inte skada växtlighet.

2. Upplever ni att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten? Exempelvis olika uppfattningar om vad allemansrätten innebär? I så fall vilka?

Vi upplever att intressekonflikter främst uppstår i mer exploaterade områden. Det finns många markägare som anser att en större del av deras fastigheter är privat än den gängse tolkningen av allemansrätten ger vid handen. Förbudsskyltar börjar bli vanliga. Råder ofta missförstånd vad gäller rätten att använda annans brygga. Det finns även skilda uppfattningar om vad som gäller allemansrätten på vattenområden.

3. Vad är er inställning till dessa intressekonflikter? Försvårar det exempelvis era medlemmars nyttjande av mark?

I vissa fall kan det leda till svårigheter att fiska från vissa platser.

4. I både Finland och Norge är deras version av allemansrätten lagstiftad, till skillnad från Sveriges. Hur skulle ni ställa er till att Sverige inför en lag som reglerar allemansrätten?

Som det är i dag finns det ju intaget generella bestämmelser i regeringsformen. Hittills har det fungerat relativt bra utan mer detaljerad reglering i lag utan det har vuxit fram en praxis kring vad som gäller. Förhoppningsvis kan detta även fungera i framtiden även om vi anser att utvecklingen under senare år gått åt fel håll. Generellt verkar det som äganderätten från politiskt håll väger tyngre i många fall. Det har även införts lättnader i strandskyddet och ytterligare lättnader är under utredning. Detta ser vi som en försvagning av strandskyddet.

Svenska turistföreningens svar på enkäten

1. Vad anser er organisation ingår i allemansrätten i stora drag?

Allemansrätten är ett grundlagsskyddat undantag från äganderätten, tillägnat oss alla. Själva allemansrätten är inte i detalj beskriven i lagtext utan är att se som ett fönster i lagstiftningen, kringgärdad av annan lagstiftning (allt från bestämmelser i miljö- och brottsbalken till exempelvis lag om tillsyn av hundar och katter och lag om gaturenhållning och skyltning) som visar vad som är möjligt att göra inom ramen för grundlagsskyddet. I dess kärna utgår vi från möjligheten till fri färd och kortare uppehåll på annans mark – även utan markägarens medgivande. Det är därtill möjligt att plocka blommor, bär, svamp och att i övrigt nyttja naturen så länge det inte sker i strid med omringliggande lagstiftning. Att inte störa – inte förstöra, är vägledande för vad man kan göra i naturen enligt allemansrätten.

Bästa hänvisningen till kunskap om vad allemansrätten innebär är som vi ser det Naturvårdsverkets publikation "Allemansrätten – vad säger lagen?" skriven av fd justitieråd Bertil Bengtsson.

[Allemansrätten – Vad säger lagen? ISBN 978-91-620-8902-3](#)

2. Upplever ni att det finns intressekonflikter gällande allemansrätten? Exempelvis olika uppfattningar om vad allemansrätten innebär? I så fall vilka?

Med tanke på att allemansrätten gäller alla som är i Sverige, bofasta som turister, att nyttjandet är extensivt (vi är ju ett friluftsfolk som i hög utsträckning bygger vårt friluftsliv på just allemansrätten), att allemansrätten är tämligen oprecist formulerad i lagstiftning och att äganderätten tillskrivs större och större betydelse i politiken, är det glädjande att intressekonflikterna är så få som de är. Det beror sannolikt på att vi i grund och botten har ett så starkt lagskydd för fenomenet och att allemansrätten är upplyft som en symbol mer eller mindre unik för Sverige. Att allemansrätten nyligen fann plats i regeringens kulturkanon är en av många indikationer på detta. Det grundas sannolikt även på att kunskaperna om allemansrätten generellt är mycket höga i Sverige och att sektorsmyndigheten Naturvårdsverket tillsammans med företrädare för olika markägar- och friluftsinressen har en ständigt pågående dialog om allemansrättens yttringar och behov av information och kommunikation kring dessa. Det är sammantaget vår mening att skillnaderna i uppfattningar om vad allemansrätten innebär är små och få.

Men en snabbt föränderlig tid där friluftslivet finner nya sätt att utövas ställer krav på att lagstiftningen kring allemansrätten hänger med. Ett exempel på otydlighet och intressekonflikt i sak och som tangerar allemansrätten är den kring möjligheten (?) att ta ut en ekonomisk avgift för nyttjande av iordningsställda cykel-, skid- eller vandringsleder. Utrymmet för detta regleras inte i detalj i lagstiftningen och antal vägledande rättsfall är få. Här skulle behövas att myndighet får i uppdrag att utreda frågan och i det arbetet ta tillvara på kunskaper från såväl markägare som det stora organiserade friluftslivet i Sverige.

Ett annat område där allemansrätten har betydelse är i strandskyddsbestämmelserna enligt Miljöbalkens 7 kap. Här framgår att syftet med strandskyddet dels är att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten och dels att trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden. Här kan skönjas en intressekonflikt i viljan att bygga eller på annat sätt ianspråkta området närmast vattnet (ur ett markägarperspektiv) respektive viljan till allmänhetens tillträde till strandområden, oavsett om man färdas på land eller kommer från vattnet. Riksdagen har tidigare i år röstat igenom lättnader i strandskyddet vid små sjöar och smala vattendrag, inkl borttagande av den sk fria passagen vid delar av dessa områden. I regeringens direktiv till ny utredning ryms ytterligare potentiella försvagningar av den allemansrättsliga tillgängligheten vid vatten, något vi på STF ser på med oro.

3. Vad är er inställning till dessa intressekonflikter? Försvårar det exempelvis era medlemmars nyttjande av mark?

Som sagts ovan, intressekonflikterna kring allemansrättens är relativt sett få. Det är svårt att avgöra om och i så fall i vilken utsträckning oklarheter i tolkningen av allemansrätten (t ex i fallet med avgiftsbelagda leder) lokalt försvårar för våra nästan 200 000 medlemmar att utöva friluftsliv, för det skulle särskilda undersökningar behöva göras. Men det är vår uppfattning att dessa oklarheter – om än förekommande – inte utgör ett generellt hinder från att röra sig i naturen eller för den delen leder till att allemansrätten ifrågasätts av våra medlemmar.

Ovan redovisade förslag till en reformering av strandskyddet skulle, om det omsätts i lagstiftning, potentiellt få mycket stora negativa konsekvenser för allmänhetens tillträde till stränder, och däribland STF:s medlemmar.

4. I både Finland och Norge är deras version av allemansrätten lagstiftad, till skillnad från Sveriges. Hur skulle ni ställa er till att Sverige inför en lag som reglerar allemansrätten?

STF är emot en sådan detaljreglering av allemansrätten. Vi är för den nuvarande ordningen som under lång tid tjänat oss alla väl, och som bygger på tillit, hög generell kunskapsnivå om allemansrätten och snabbhet i att brett utreda frågor som tangerar allemansrätten och därmed potentiellt påverkar allemansrättsligt nyttjande av naturen.

10 Källförteckning

Källor

Tryckta källor

Offentligt tryck

Offentliga utredningar

Lagberedningens förslag till jordabalk. III, 1909.

SOU 1938:45 Betänkande med förslag angående reglering av strandbebyggelsen m. m.

SOU 1940:12 Betänkande med utredning och förslag angående inrättande av fritidsreservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning.

SOU 1960:25 Lagberedningens förslag till jordabalk m. m, SOU 1962:36 Naturen och samhället.

SOU 1971:75 Hushållning med mark och vatten : inventeringar, planöverväganden om vissa naturresurser, former för fortlöpande fysisk riksplanering, lagstiftning : rapport 1971.

SOU 1999:25 Samerna - ett ursprungsfolk i Sverige. Frågan om Sveriges anslutning till ILO:s konvention nr 169.

SOU 2015:108 Strandskyddet i praktiken.

SOU 2025:92 En kulturkanon för Sverige.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor,

Prop. 1997/98:45 Miljöbalk

Prop. 1909:102.

Skr. 2012/13:51 Mål för friluftslivspolitik.

Motioner

Motion 1936:165, andra kammaren, ”Angående underlättande och tryggande av möjligheterna för den icke jordägende befolkningen att idka friluftsliv”. Allan Andersson och Ruth Gustafsson (Socialdemokraterna).

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1964 B 27.

NJA 1986 s. 637 (Vitlaven).

NJA 1996 s. 495 (Forsränningsfallet).

NJA 2011 s. 109 (Nordmallingsdomen).

Övriga svenska domstolar

Kammarrätten i Sundsvall, dom 2011-10-19 i mål 1025-10.

Europadomstolen

Brosset-Triboulet and Other v. France [GC], no. 34078/02, Joint Dissenting Opinion och Judges Bratza, Vajić, David Thòr Björgvinsson, and Kalaydjieva, § 2, 29 March 2010.

Matos e Silva, Lda., and others v. Portugal, 16 September 1996. (*Application no. 15777/89*).

Kozacioğlu v. Turkey [GC], no 2334/03.

Sporrong and Lönnroth mot Sweden A 52 (1982). (Application no. 7151/75; 7152/75.).

Litteratur

Ahlström, Ingemar (1982), *Allemansrätt och friluftsvett, En bok för friluftsfolk om konsten att umgås med natur, markägare och annat friluftsfolk*. Vällingby: LibreFörlag.

Arvidsson, Niklas (2019), "Begreppet Sedvana", i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena m.fl. (red.), *Juridiska grundbegrepp, En vänbok till David Reidhav*. Lund: Studentlitteratur AB, s. 191-238.

Baker, John (2012) "Reflections on" doing" legal history", i: Musson, Anthony och Stebbings m.fl. (red.), *Chantal Making legal history: approaches and methodologies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bengtsson, Bertil (2023), *Allemansrätten, Vad säger lagen?*. Naturvårdsverket.

Bengtsson, Bertil (1985), "Allemansrättsliga komplikationer" *SvJT* s. 425-453.

Bergström, Svante (1956), "Om begreppet äganderätt i fastighetsrätten" *SvJT* s. 145-162.

Bonde, Fredrik & Teljer, Tom (1994), *Gården och allemansrätten*. LRF. Stockholm: Media Nova.

Bernitz, Ulf och Bernitz, Hedvig (2023), "Näringslivets normer", i: Bernitz, Ulf, Bernitz, Hedwig, Carlsson, Mia, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Magnusson Sjöberg, Cecilia, Seipel, Peter, Warnling Conradson, Wiweka, och Vogel, Hans-Heinrich. *Finna rätt, juristens källmaterial och arbetsmetoder*. 16 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, s. 191-209.

Bernitz, Ulf, Bernitz, Hedvig och Carlsson, Mia (2023), "Introduktion", i: Bernitz, Ulf, Bernitz, Hedwig, Carlsson, Mia, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Magnusson Sjöberg, Cecilia, Seipel, Peter, Warnling Conradson, Wiweka, och Vogel, Hans-Heinrich. *Finna rätt, juristens källmaterial och arbetsmetoder*. 16 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, s. 24-35.

Bäckström, Lars (2012), *Rätten till mineral, En studie om befogenheter och legala inskränkningar i äganderätten till fastighetens beståndsdelar*. Licentiatavhandling, Luleå tekniska universitet. Avdelningen för samhällsvetenskap, Enheten för rättsvetenskap. <https://ltu.diva-portal.org/smash/get/diva2:990169/FULLTEXT01.pdf> (besökt 2025-12-29)

Carlen, Johan (1841), *Sveriges Rikes Lag*. Stockholm: P.A Norstedt & Söner förlag. Tillgänglig på: <https://www.wisberg.se/wisberg.se/lagar.htm> (besökt 2025-12-27)

Cavalin, Berith (1991), *Allemansrätten i Skånes natur*, årsbok 1991. Skånes Natur årgång 78. Lund: Skånes Naturvårdsförbund.

Dahlberg, Anders & Froster, Anna (2021), *Svamparnas förunderliga liv, vad en svampplockare behöver veta om underjorden*. Stockholm: Natur & Kultur.

Danelius, Hans (1991) "Europadomstolens domar 1961–1990 — en rättsfallsöversikt" *SvJT* s. 257-340.

Danelius, Hans, Danelius, Johan, Bull, Thomas & Cameron, Iain (2023). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 6 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

G:son Berg, R och Söderberg, V. Kapitel P, Papua till posselt, *Pass*. I Westrin, Th. (red.). *Nordisk familjebok, band 21*. 2 uppl. "Uggleupplagan". Nordisk familjeboks förlags aktiebolag: 1915. Tillgänglig på <https://runeberg.org/nfca/0126.html> (besökt 2025-12-25).

Gunnarsson, Åsa & Svenssons, Eva-Maria (2023), *Rättsdogmatik, som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Hager, Richard & Victorin, Anders (2024), *Allmän Fastighetsrätt, fastighets-tillhör, fastighetsköp, servitut, fastighetspant och sakrättsliga frågor*. 9 uppl., Uppsala: Iustus förlag.

Harris, David J., O'Boyle, Micheal, Bates, Ed, Buckley Carla (2014), *Harris, O'Boyle, & Warbrick: Law of the European convention on human rights*. 3 uppl., Oxford: Oxford University Press.

Hellner, Jan (2002), *Rättsteori, En introduktion*. 2 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Holmbäck, Åke & Wessén, Elias (1962), *Magnus Erikssons landslag / i nussvensk tolkning av Åke Holmbäck och Elias Wessén*. I Rättshistoriskt bibliotek, sjätte bandet. Skrifter utgivna av Institutet för rättshistorisk forskning. Stockholm: A.-B. Nordiska Bokhandeln.

Holmbäck, Åke & Wessén, Elias (1979), *Svenska Landskapslagar, Äldre Västgötalagen, Yngre Västgötalagen, Smålandslagens kyrkobalk, Bjärkörätten*. Stockholm: AWE/GEBERS.

Håstad, Torgny (2000), *Sakrätt, Avseende lös egendom*. 6:27 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Häthén, Christian & Nilsén, Per (2004), *Svensk historisk lagbok*, Rättshistorisk källliteratur. 1:3 uppl., Lund: Studentlitteratur AB.

Kleinman, Jan (2025), "Rättsdogmatisk metod", i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.) m.fl., *Juridisk metodlära*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur AB, s. 25-56.

Kungliga biblioteket, Svenska Tidningar, Eksjötidningen 1896-04-10, Nr 29, Nässjötidningen, Nyhets- och annonsblad för Nässjö och omnejd. Annons "ALL JAGT" inskickad av underlöjtnant V. Blomberg. <https://tidningar.kb.se/v7q83flcs2fdh69f/part/1/page/4?q=b%C3%A4rplockning%20s%C3%B6dra%20m%C3%A5len> (besökt 2025-12-29).

Lehrberg, Bert (2025), *Praktisk juridisk metod*. 15 uppl., Uppsala: Iusté Aktiebolag.

Michanek, Gabriel (1990), *Energirätt, En undersökning från mark- och miljörettslig utgångspunkt med särskild inriktning på frågor om energihushållning*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet. Uppsala: Iustus förlag.

Sandell, Klas & Svenning, Margareta (2011), Naturvårdsverkets rapport 6470, *Allemansrätten och dess framtid, Utredning om allemansrätten*. Naturvårdsverket.

Sandgren, Claes (2016), "Rättsanalytisk metod. En väg framåt?", i: Karnell, Gunnar (red.), *Liber Amicorum Jan Rosén*. Visby: eddy.se, 721-730.

Schabas, William A., (2015), *The European convention on human rights, A commentary*. Oxford: Oxford University Press.

Sjödin, Eije, Ekbäck, Peter, Kalbro, Thomas, Norell, Leif (2016), *Markåtkomst och ersättning, För bebyggelse och infrastruktur*. 4 uppl. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.

Strömgren, Peter & Zackariasson Laila (2025), *Sakrätt beträffande fast egendom*. 2 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Strömholm, Stig och Hirschfeldt, Johan (2022), "General features of Swedish Law", i: Bogdan, Michael och Wong, Christoffer m.fl. (red.), *Swedish legal system*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 1-17.

Strömholm, Stig, Lyles, Max och Valguarnera, Filippo (2020), *Rätt, rättskäl-
lor och rättstillämpning*, En lärobok i allmän rättslära. 6 uppl., Stockholm:
Norstedts Juridik.

Strömholm, Stig (1985), "Äganderätten i idéhistoriskt och internationelltper-
spektiv", i: Strömholm, Stig m.fl. (red.), *Äganderätt och egendomsskydd,
Centrala frågor i alla samhällssystem*. Stockholm Svenska Arbetsgivarför-
eningen, SAF, s. 7-17.

Valguarnera, Filippo (2025), "Komparativ juridisk metod", i: Nääv, Maria
och Zamboni, Mauro (red.) m.fl., *Juridisk metodlära*. 3 uppl. Lund: Student-
litteratur AB, s. 229-271.

Wiklund, Tage (1995), *Det tillgjorda landskapet*, En undersökning av förut-
sättningarna för urban kultur i Norden. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Wiktorsson, Gunnar (1996), *Den grundlagsskyddade myten*. Stockholm: City
University Press.

Åslund, Åsa (2008), *Allemansrätten och marknyttjande, Studier av ett rätts-
institut*. Linköpings Universitet, Filosofiska fakulteten, Institutionen för eko-
nomisk och industriell utveckling. Diss. Linköping.

Åström, Adolf (1899), *Om svensk vattenrätt*. Akademisk Afhandling, Juri-
diska fakulteten, Lunds universitet. Stockholm: P. A Norstedt och söner.

Webbplatser

Danska Naturstyrelsen *Fri teltning*, tillgänglig på <https://naturstyrelsen.dk/aktiviteter-i-naturen/overnat-og-spis-i-naturen/fri-teltning> (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet, *Allemansrätten*, tillgänglig på <https://ym.fi/sv/allemansratten> (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl (2024), *Har en markägare möjlighet att ansöka om att allemansrätten ska åsidosättas?* Tillgänglig på https://useinkysyttya.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttya-ymparistosta-artik-keli?id=kb_article_view&sys_id=2da21b23dbb77510e38e043bd39619f4&language=sv (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl. (2025), *Vad är allemansrätten?* Tillgänglig på <https://useinkysyttya.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttya-ymparistosta->

[artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=060d831bdbb73510e38e043bd39619b9&language=sv](https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=060d831bdbb73510e38e043bd39619b9&language=sv) (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl., (2025), *Vilken lag grundar sig allemansrätten på?* Tillgänglig på https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sysparm_article=KB0010458&language=sv, (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl. (2024), *Kan man plocka svamp i naturskyddsområden med stöd av allemansrätten?* Tillgänglig på https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=9c438037db7b7510e38e043bd3961987&language=sv (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl. (2024), *Vad betyder ett område som tagits i särskilt bruk med tanke på allemansrätten?* Tillgänglig på https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=2caedb9bdbf73510e38e043bd3961987&language=sv (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl. (2025), *På vilka områden har allemansrätten begränsats?* Tillgänglig på https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=4d0e979bdbf73510e38e043bd3961928&language=sv (besökt 2025-12-29).

Finska Miljöministeriet m.fl. (2025), *Får markägaren hindra eller begränsa användningen av en skogsstig?* Tillgänglig på https://useinkysyttia.ymparisto.fi/faq/fi/usein-kysyttia-ymparistosta-artikkeli?id=kb_article_view&sys_id=2dc85fe7dbb77510e38e043bd3961986&language=sv (besökt 2025-12-29).

Kristin Renulf, (2018) ”Hennes ko dog av söndertrasad aluminiumburk”. SVT Nyheter. Tillgänglig på <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/hennes-ko-dog-av-sondertrasad-aluminiumburk> (besökt 2025-12-27).

Mellanskog (2025), ”Var tredje julgran i Sverige kan vara stulen”. Tillgänglig på <https://www.mellanskog.se/nyheter/var-tredje-julgran-i-sverige-kan-vara-stulen-2/> (besökt 2026-01-05)

Naturvårdsverket (2024), *Vem gör vad inom arbetet med allemansrätten?* tillgänglig på <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/vem-gor-vad-inom-allemansratten/> (besökt 2025-12-29).

Naturvårdsverket (2025), *Allemansrätten på enskild väg* <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/sa-gor-vi-allemansratt/en-skild-vag/> (besökt 2025-12-29).

Naturvårdsverket (2025), *Eldning* <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten/sa-gor-vi-allemansratt/eldning/> besökt (2026-01-01).

Skogsstyrelsen (2024), *Statistik om fastigheter och ägare*. Tillgängligt på <https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/fastighets--och-agarstruktur/> (besökt 2025-12-29).